

Börtönügyi Szemle

2006. 1. szám

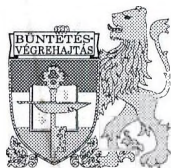

A magyar büntetés-végrehajtási szervezet
szakmai és tudományos folyóirata

---

25 éves a Börtönügyi Szemle
1981–2006

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Kiadja a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

Megjelenik negyedévente * Huszonötödik évfolyam 1. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök:

CSERE LÁSZLÓ

Tagok:

DR. CSORDÁS SÁNDOR

DR. HUSZÁR LÁSZLÓ

DR. KABÓDI CSABA

DR. LÖRINCZ JÓZSEF

DR. MEZEY BARNA

DR. NAGY FERENC

DR. VÓKÓ GYÖRGY

Főszerkesztő:

YAZBEKNÉ SZABÓ KATALIN

Felelős szerkesztő:

DEÁK FERENC ISTVÁN

Nyomdai előkészítés:

Pintér Bt.

A nyomdai munkálatokat
a Duna-Mix Nyomda végzi.

Felelős vezető:

FLAMICH OTTÓ

ISSN 1417-4758

A szerkesztőség címe:

1054 Budapest V.,

Steindl Imre utca 8.

Telefon/fax: 332-4778

SZÁMUNK SZERZŐI

Dr. Aleku Mónika, fogalmazó, Legfőbb Ügyészség; **Apagyiné Gáspár Jolán**, jogi szakfordító; **Dr. Csordás Sándor**, osztályvezető ügyész, Fővárosi Ügyészség; **Deák Ferenc István** ny. bv. alezredes; **Dobos Sándor** bv. hadnagy, Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet; **Dr. Estók József** bv. dandártábornok, főtanácsos, a Sátoraljaújhegyi Fegyház és Börtön parancsnoka; **Prof. Dr. Goják János**, teol. tanár, Pécsi Hittudományi Főiskola; **Hajdú Miklós**, róm. kat. lelkész, Sátoraljaújhegyi Fegyház és Börtön; **Dr. Hatvani Erzsébet**, főigazgató, Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Hivatal; **Dr. Király Klára** ügyvédjelölt, Dr. Nagy Magdolna Ügyvédi Iroda; **Kolesza Krisztina** bv. százados, kiemelt főreferens, BVOP Nemzetközi Kapcsolatok és Sajtó Osztály; **Dr. Kondorosi Ferenc**, közigazgatási államtitkár, Igazságügyi Minisztérium; **Krizsán József** bv. alezredes, vezető nevelő, Baranya Megyei Bv. Intézet; **Dr. Mezey Barna** dékán, tanszékvezető egyetemi tanár, ELTE ÁJK; **Dr. Pacsek József** osztályvezető-helyettes ügyész, Legfőbb Ügyészség; **Soós Géza** bv. alezredes, kiemelt főreferens, BVOP Informatikai Osztály; **Prof. Dr. Vókó György** tanszékvezető egyetemi tanár, Pázmány Péter Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar; **Dr. Zinner Tibor**, főosztályvezető, Legfelsőbb Bíróság Tudományos Kabinet.

A fotókat **Apró Andrea**
és **Kovács Gy. László** készítette.

Szerkesztőségünk olyan dolgozatokat vár a szerzőktől, amelyek a társadalmi devianciákat, a büntetés-végrehajtásra vonatkozó joganyagot (különös tekintettel a jogtörténeti vonatkozásokra és az EU jogharmonizációs tematikára), a fogvatartás, a fogvatartotti népesség sajátosságait, problematikáját, a tudományos közvélemény által elfogadott tudománysszakok (kriminológia, szociológia, pszichiátria, pszichológia, vezetéselmélet, pedagógia, műszaki tudományok, stb.) szempontjából elemzik, értékelik. A dolgozatok eredetért és tartalmáért a szerző vállalja a

Közlési feltételek

felelősséget. A kéziratokat éppen ezért kérjük írják alá, tuncat, lakcímüket és – ha van – tudományos fokozatukat is. Ezen kívül a tanulmányokat számítógépes adathordozón is szíveskedjenek megküldeni. **Szerkesztőségünk mindenkor fenntartja magának a jogot – a szerzővel egyeztetve – a kéziratok stilizálására!** Olyan kéziratokat, melyeket nem rendeltünk meg, illetve a szaklektorok nem tartottak közlésre alkalmasnak, nem küldünk vissza és nem őrzünk meg!

Goják János

A bűn és a bűnhődés valláserkölcsi dimenziója*

I. Bevezetés

Hogyha az európai kultúrát szélesen hömpölygő folyamhoz hasonlítjuk, akkor azt kell mondanunk, hogy ez az áradó folyam két forrásból fakadt, két ág egyesüléséből jött létre. Az egyik a zsidóság a maga egy-isten hitével és a Bibliával. Belőle vált ki a kereszténység, amely az örökkévaló, láthatatlan Isten megtestesülését, emberré válását, megváltó halálát és föltámadását tette meg hitének és reménységének alapjává. Zsidó-keresztény örökségünk egyebek mellett a történelem lineáris értelmezése, szemben a ciklikus felfogással, valamint az ember transzcendens méltóságának a tana. A másik ág a görög, a hellén filozófia és művészet a maga reflektív, a valóságra, a tapasztalat tényeire rákérdező értelmével, a logikus gondolkodással és a világos, tiszta fogalomalkotással. Ehhez Róma kiemelkedő szervezőképességével és jogászai szemléletével járult hozzá. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a germán népcsoportok hatását sem.

A zsidó-keresztény eszmevilág és az antik örökség szintézisét az egyház hozta létre a középkor évszázadaiban. Noha a hozzáértő máig is felfedezheti Platón, valamint Arisztotelész tanainak eltérő lenyomatát a keresztény filozófia és teológia rendszerében. A mi témánk összefüggésében kiemelem az ismeretszerzésről vallott eltérő felfogásukat, a jó és a rossz, az igazságos és igazságtalan meghatározását, valamint az erényes élet vizsgálatát, amit Seneca és Ciceró is átvett tőlük. A tisztesség okán megjegyzem, hogy az antik kultúra és életérzés korábban háttérbe szorult „pogány” elemei az újkor elején, a reneszánsz évszázadában újra megelevenedtek, és új irányt adtak az európai gondolkodásnak, a városi polgárság autonómia törekvéseivel egy időben. Ebből eredt a felvilágosodás eszmerendszere, amely szakított a keresztény ember- és világtérképpel.

A felvilágosodás elutasította a keresztény Isten-eszmét. Vitatta az Istentől származó etikai értékeket, erkölcsi normákat, és ezzel az Istennek tartozó személyes felelősséget is. Helyébe az egyén, az individuum értelmét, illetve szabad döntését tette meg az etikai-erkölcsi normák megalkotójává, ami szükségképpen az etikai-erkölcsi normák pluralizmusába torkollott. Ezen túlmenően, elvetette az emberi természet etikai-erkölcsi kettőségeről szóló tanítást, melyet a Biblia naiv, ugyanakkor zseniális bűnbeesés elbeszélése tartalmaz, amit a kereszténység az eredeti bűn nehezen értelmezhető hittételében rögzített.

Ebből következően a felvilágosodás eszméiből táplálkozó modern gondolkodás az individuum szabad döntését egyetlen mércének tekintve és az ember etikai ambivalenciáját két-

* A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Iustitia et Pax Bizottsága és az Igazságügyi Minisztérium „Bűnelkövetés és büntetés a mai társadalomban” című konferenciáján 2005. november 25-én elhangzott előadás szövege.

sebbe vonva olyan antropológiát, emberképet hozott létre, melyben nincs helye a tőlünk független, minket is kötő egyetemes érvényű etikai értékeknek és erkölcsi normáknak. Ez az eszmerendszer nem tud mit kezdeni a lelkiismerettel, nem ismeri az európai kultúrában hagyományos bűn fogalmát, következésképp elmosódott a jó és a rossz, az igazságos és igazságtalan közötti – Arisztotelész és Platón által is hirdetett – különbség. Értelmét veszti a bűnbánat, a jóvátétel. Nyitva marad a József Attila-i kérdés: miért legyek tisztességes?

Az elmondottakkal felvázoltam a téma egész problematikáját. Kifejtése alapos tanulmányt igényelne. Ebbe most nem bocsátkozom. Helyette a zsidó-keresztény tanrendszer néhány elemét ragadom ki és igyekszem megvilágítani. Ezek az itt elmondott vázlatba illeszkednek, és annak ismeretében válnak érthetővé.

II. A gyökerek

A keresztény bűnértelmezés eredete a zsidó Biblia. Mielőtt erről szólnék, röviden felidézem azt a kulturális környezetet, amelyben Mózes a Tízparancsolatot kihirdette a választott népnek. A két kőtáblát századokkal megelőzte a babiloni Hammurapi Szűzában talált sztléje, amelyen az ősi sumér jogelvek és szokásjog kompilációja olvasható. Ez a törvénygyűjtemény „modern”, különbséget tesz a vétek, a bűn fogalma és a pusztán jogi szabályozás megsértése között, beszűkítve ezzel a vallási-kultikus parancsok körét. A vérbosszút, amely napjainkban is szedi áldozatait, jószerivel megszüntette. A jogtalan cselekedet megtorlása nem az egyén dolga, hanem az államé. Persze a büntetés kemény volt, a keleti despotizmus jegyeit viselte. Modernnek tekinthető ez a négyezer éves törvénykönyv, egyebek mellett azért is, mert a közhivatalt betöltőkkel szemben szigorú elvárásokat fogalmaz meg. Kemény büntetésekkel, figyelmeztetéssel, állásvesztéssel, sőt az eset súlyától függően akár halálbüntetéssel sújtja a korrupciót, a bírói részrehajlás minden fajtáját. A zsidóság is érzékenyen reagált a korrupcióra és a bírói részrehajlásra. Csak két kiragadott példa: Dániel próféta könyvében olvasuk Zsuzsanna történetét, akit a bírák hamis vádakkal halálra ítélték (Dán 13.). Sámuel próféta fiai Bersebában ültek törvényt, de nem próféta apjuk útján jártak. „A maguk hasznát nézték, ajándékot fogadtak el és kiforgatták a törvényt” (1 Sám 8,3). Izrael vénei bepanaszolták őket apjuknál.

Hammurapi törvénye rögzíti a kisbirtok sérthetetlenségét, és bünteti a hatalmasok részéről foganatosított kisajátítást. Itt utalok a bibliai Nábót szőlőjének Acháb király általi elbirtoklására (1 Kir 21, 1-29), amit azután Illés próféta kér számon a királytól. A Babiloni Kódex 282 paragrafusának egyike szabályozza az orvosok és építészek státusát. Magas díjazásukkal párosul az is, hogyha hibát követnek el, a tálió elvének megfelelően bűnhődnek, ha halált okoznak, halálbüntetés vár rájuk (Masepro, 157). Úgy tűnik, hogy Mezopotámia, a Folyamköz magas kultúráinak törvényhozásától egyenes út vezet Justinianus császár Codexéhez és a Code Civile-hez.

De mielőtt a Tórát venném szemügyre, vessünk egy pillantást a Kis-Ázsiában kialakult Hettita birodalom törvénykezésére és büntető politikájára. A Hettita birodalom a Kr. e. 17-16. században virágzott, majd megszakítással 15. századtól 1200-ig az ún. „tengeri” népek inváziójáig állt fenn. A birodalom törvénygyűjteményei több évszázadot ölelnek fel. Változás, fejlődés, a büntetési tételek „humanizálódása” figyelhető meg benne. Míg korábban nem volt

ritka a halálbüntetés, illetve a testi fenyítés, addig később a kereskedelem fejlődésével előtérbe került a pénzbüntetés. Az igazságszolgáltatás humanizálását jelzi az is, hogy a bírósági tárgyalásokon a felek vallomásáról szószserinti ékírásos jegyzőkönyv készült. A büntetési tételek is meglepően enyhének tűnnek. Az emberölés – legyen az rablógyilkosság, agyonverés vagy nem szándékolt emberölés – esetében az elkövető egy meghatározott összeget tartozott fizetni, a testi sértés esetére ugyancsak ez a jellemző. Esetenként a tettesnek kellett fizetni az orvosi költségeket, vagy pedig végezni, illetve elvégeztetni az áldozat munkáját, annak teljes felépüléséig. Halállal büntették a fekete mágiát, valamint a vérfertőzést, a nemi erőszakot és a szodómiát. Megállapítható, hogy a hettita-törvénykezés az életet és a tulajdont védte. Ebben megegyezett Hammurapi Kódexével (Klengel – Klengel, 120-123).

Mivel a hettiták, kortársaikhoz hasonlóan vallásos emberek voltak, a bűnelkövetésnek vallási dimenziója is volt. Korabeli szövegekben olvassuk: „A bűnös engesztelő imádságban bevallotta vétkét és isten bocsánatáért esedezett, miközben nem feledkezett meg az enyhítő körülmények felsorolásáról”. De nemcsak a saját bűnéért igyekezett kiengesztelni az istenséget, hanem apja bűnéért is engesztelt imádsággal, kultikus rítusokkal, jámborsági gyakorlatokkal. Egy erről szóló szövegből idézek: „Az atyának bűne átháranlik a fiaakra is. És így atyám bűne engem is sújt. Ezeket most bevallottam az én uramnak, a hettiták istenének.” Ezért enyhüljön meg irányomban a hettiták viharistene. (Klengel – Klengel, 146.) Ugyanezt a gondolatot megtaláljuk a Tórában is. Az atyák bűnéért Jahve az utódokat is sújtja hetedziglen. Ebből arra következtethetünk, hogy a babiloni és a hettita társadalomban, az ókori Közel-Keleten a társadalom szerkezetében a család, a nemzetség kiemelkedő szerepet játszott. Ezt jelzi az is, hogy mind a Hammurapi Kódexe, mind a hettita törvénykezés nagy terjedelemben foglalkozik a házasságkötéssel és a családdal. Amiről nem tettem említést.

A két törvénygyűjteményben nem találok az elzárással mint büntetési tétellel. A Tórában sem találtam ilyen értelmű utalást. Úgy tűnik, az elzárást mint büntetési formát nem ismerték. Claude Lévi-Strauss etnológus könyvében találtam egy passzust erről, ami ugyan nem Közel-Kelet népeire, hanem Észak-Amerika síkföldi indiánjaira vonatkozik. Azt írja a Szomorú trópusok című könyvében: ezek az indiánok „el sem tudták volna képzelni, hogy a bűnös bűnhődése a társadalmi kötelek elszakítására is kiterjedhet” (442). A törzsi törvények megsértését az elkövető vagyonának elpusztításával büntették, amit azután a törzs közös munkával állított vissza, és így lekötözték a delikvenst.

Nem említettem a térség legtartósabb államát, Egyiptomot. Kultúrájában kiemelkedő szerepet játszott a halálkultusz. Ezt tanúsítják az előkelők sírjai és a piramisok. Egyiptom hite szerint a halál után mindenkinek számot kell adni viselt dolgairól Ozirisz isten előtt, és ekkor dől el jövőendő sorsa. Fennmaradt a Halottak könyve, számos változatban, amely az elhunytak önigazolására szolgál. Ebből idézek: „Én ismerlek téged Igazság és Igazságosság Ura. Igazat beszélek, szakítottam a hazugsággal. Senkit sem csaptam be, nem kínoztam az özvegyet, nem hazudtam a bíróságon. Semmiféle tiltott dolgot sem követtem el..., nem voltam hanyag, nem voltam munkakerülő. Nem öltem.... Nem hamisítottam meg a mérleget... Tiszta vagyok.” (Maspero, 45-48.)

Az elmondottakból nyilvánvaló, hogy a társadalmi elvárások, magatartási normák betartása az egyént lelkiismeretében – egyiptomi szövegek szerint szívében – kötelezik, amit az

istenség számon kér tőle. A törvény előtti felelősségre vonás mellett megjelenik a valláserkölcsi, isteni számonkérés.

III. Az egyistenhit

Ebből a társadalmi, kulturális és vallási háttérből emelkedik ki egy kis nép, a zsidóság, amely a nagyhatalmak vetélkedésének ütköző zónájában telepedett meg. Nyilvánvalóan hatással voltak rá az ősi mezopotámiai kultúrák, a babilóniai, asszír, akkád és perzsa vallási képzetek. A vízözönről szóló Gilgames eposzt a Biblia írói is ismerték, sőt felhasználták. A bábéli torony históriája, amely a soknyelvűség kialakulásának népies magyarázata, feltételezi, hogy a Biblia írói tudtak a babiloni toronytemplomokról, zikkuratokról. Annál is inkább, mivel a bibliai hagyomány szerint a nép ősatyját, Ábrahámot az Isten az Eufrátesz alsó folyása közelében lévő káldeai Úr városból hívta meg. A zsidóság és a kereszténység számára Ábrahám hite a legfontosabb vonatkoztatási pont. Rá hivatkoznak a zsidók és a keresztények. Jézus, valamint Pál apostol a rómaiaknak, és a galátáknak írt levelében. De lássuk az eredeti szöveget: „Az Úr így szólt Ábrahámhoz: Vonulj ki földedről, rokonságod köréből és atyád házából arra a földre, amelyet mutatok neked. Nagy néppé teszek. Megáldalak, és nagygyá tezem nevedet... Általad nyer áldást a föld minden nemzetsége.” (1Móz 12, 1-3)

Ábrahám hitt az isteni szónak, az ígéretnek, noha az égvilágon semmi garanciája nem volt. Hátrahagyta szülővárosát és közvetlen rokonságával Izrael földjére vonult. Tettét az egzisztencialista J. P. Sartre szavával élve “action gratuite”-nek, a hétköznapi logikájától teljesen elütő cselekedetnek tekintjük. Ebben áll nagysága. Ezt a nagyságot Isten még azzal is próbára tette, hogy megparancsolta neki, áldozza föl Istennek vénségére született egyetlen fiát, Izsákot. Ezzel füstbe ment volna a „nagy néppé teszek” isteni ígéret. De Ábrahám erre is készségesnek mutatkozott. E hit ígérte meg a lutheránus dán egzisztencialista filozófust, Sören Kierkegaardot, a radikális döntés, a vagy-vagy (ez fő művének címe) filozófusát, aki gyönyörű tanulmányt írt Ábrahám hitéről.

A fenti bibliai idézetből következik, hogy Ábrahám utódai, a zsidóság Isten választottjának, az áldás birtokosának tekintették magukat. Az áldás szó ebben az összefüggésben különleges jelentéssel bír. Azt jelenti, hogy a nép minden tevékenységét Isten áldása kíséri. Az evilági sikerek, az eredményes munka jelzik Isten áldását, a kálvinista gondolkodásban a kiválasztottságot. A protestáns etikában megfogalmazott Max Weber-i gondolatnak itt van az alapja, és a világon szétszórott zsidóság társadalmi gazdasági ambícióinak ez a vallási, vagy ideológiai gyökere, amint ezt Werner Sombart igyekezett kimutatni.

Legfontosabb azonban az idézet utolsó mondata: Általad nyer áldást a föld minden népe. Talányos kifejezés ez, melynek jelentése a zsidóság, jelesül a próféták előtt, csak fokozatosan kezdett megvilágosodni. Homályos maradt előttük, hogy az egész nép, vagy egy dávidi sarj által eszközli Isten az áldás kiterjesztését az egész emberiségre. Általános a zsidók és keresztények körében az a hit, hogy az isteni áldás a Messiás érkezésével hatja át és formálja át az emberiség életét.

Az áldás Ábrahám hitéhez van kötve. Ábrahám tehát nemcsak a nép ősatyja, hanem az egyistenhit letéteményese, a feltétel nélküli Istenre hagyatkozás mintája. Isten szólt, Ábrahám engedelmeskedett, holott nem volt semmi biztosítéka, csupán az ígéret. Ezért Ábrahám hi-

te nemcsak a zsidóság számára, hanem a kereszténység számára is etalon, mérce és minta. „Ábrahám hitt Istennek és ez megigazulására szolgált” – mondja Pál apostol (Róm 4,3). Ezzel nyerte meg Isten tetszését, jóindulatát.

A mózesi törvények, a Tóra betartása és a keresztények erkölcsös élete egyaránt Ábrahám hitében, a feltétel nélküli engedelmségben és odaadásban gyökereznek. Amikor ezek a gyökerek elszáradnak, vagy elszakadnak, az erkölcs is romlásnak indul. Ez történt a liberális protestantizmus idején a 19. században. Ezzel szállt szembe a 20. század legnagyobb protestáns teológusa Karl Barth. A háziásított kereszténység időszakában – írja – „újra feléledtek a pogányság hajdani álmai”, az ember álma, „aki azt hiszi, hogy rendelkezhet Istennel, holott végül is a saját gondolkodását és vágyait, következésképpen saját magát Isten helyébe helyezi!” Barth a kanti racionalizmust utasítja el, amely a kinyilatkoztatást „a normális értelem megvalósításává” redukálja. Barth számára a hit csak ábrahámi hit lehet. (Lubac, 117.)

A zsidóság kialakulásakor elfogadta Ábrahám Istenét a nép Istenének. Ebben nem is volt semmi különös, hiszen a szomszéd népeknek is megvolt az istenük vagy isteneik. A különbség abban állt, hogy a zsidó Isten, Jahve az egyetlen, rajta kívül nincs más Isten, következésképpen ez az Isten minden nép Istene. A világ teremtője és Ura. Örökkévaló. Láthatatlan, megközelíthetetlen, mindenek felett áll. Annyira örítették Isten transzcendenciáját, hogy tilos volt róla képet, szobrot készíteni, amint ezt a Dekalógus megfogalmazza. Ennek ellenére ismételen behódoltak a pogány isteneknek, amit a Biblia parázsnágnak nevez.

Fejtegetéseim Ábrahám Istenéről és Ábrahám hitéről szorosan hozzátartoznak témához. „Csak akkor látjuk tisztán, mi a bűn, ha tisztában vagyunk azzal, hogy ki az Isten, és hogy mit tesz Isten.” „Azok esetében, akik semmit sem tudnak Istentől, vagy csak homályos elképzeléseik vannak egy isteni lényről, valójában nem beszélhetünk bűnről” (Stoebe, 50. és 52.), mármint vallási értelemben vett bűnről. A zsidó-keresztény gondolkodás számára a bűn engedetlenség Istennel szemben, parancsainak megszegése. Az Istentől alkotott rend, a teremtett világ és az emberi együttélés rendjének megzavarása, felborítása. A bűn tehát a káosz csírája. Ebből adódóan a bűnnek társadalmi következményei is vannak, mind vallási, mind pedig szociálpszichológiai értelemben.

IV. Bűn és büntetés

Az ókori Közel-Kelet népeinek, és távoli őseinknek felfogása szerint a bűn Isten akaratának semmibe vétele, szükségképpen kiváltja Isten büntetését. Ősi vallási tézis, korunkban is megingathatatlan axióma, hogy a bűnért büntetés jár. Ugyanis a bűn által megromlott viszony Isten és ember között, és az emberi együttélés megzavart rendje azáltal áll helyre, hogy a vétke elszenvedi a rá kirótt büntetést. Erről beszélnek a Biblia első lapjai. A Tízparancsolat kihirdetésekor mondja az Isten: „Én az Úr, a te Istened féltékeny Isten vagyok. Azoknak vétkeket, akik gyűlölnék engem, megtorlom fiaikon, unokáikon és dédunokáikon. De ezred igazságot gyakorolok azokkal, akik szeretnek és megtartják parancsaimat.” (2Móz 20, 5-6)

A zsidóság tehát ebben az értelemben fogta fel viszonyát Istennel. A sorscsapásokat, betegséget, szárazságot, vesztett csatákat, Jeruzsálem elpusztítását, a babiloni fogságot Isten büntetésének tekintette. Egyszersmind felszólításnak a megtérésre, Isten törvényeinek betartására.

Erre bíztattak a próféták, hivatkozva Isten irgalmára. A babiloni fogság idején merült fel a kérdés: Isten büntetése miatt sújtja az ártatlant is? „Az apák ették a savanyú szőlőt és a fiak foga, vásik el tőle”. Ezékiel prófétai könyvében találjuk meg a választ: „Aki vétkezik, az hal meg! A fiú nem viseli apja vétkét, és az apa nem viseli fia vétkét, az igaznak az igazsága, a bűnösnek meg a bűne számít”. Ebből az is következik, hogy „amikor a bűnös elfordul a bűntől, amit elkövetett, s a törvényhez és az igazsághoz igazodik, megmenti életét” (Ezékiel 18, 2, 20- 27).

Az Úr irgalmas és könyörületes, megbocsát annak, aki beismeri vétkét, és igaz útra tér. Nem emlékezik többé elkövetett bűneire – hirdetik a próféták. A katolikus katekizmusban ez áll: Isten a megtérő bűnösnek szívesen megbocsát, amint megérdemli. Se szeri, se száma a bocsánatkérésért esedező zoltároknak, Talán a legszebb az ötvenedik: „Könyörülj rajtam Istenem, hiszen irgalmas és jóságos vagy... töröld el gonoszágomat, mosd le bűneimet... tisztíts meg vétkeimtől... Egyedül te ellened vétettem” (Zsolt. 50, 3-5). Ilyen, vagy hasonló imádságokat találunk a babiloni és akkád ékirásos szövegekben is. Itt csak utalok rá, hogy a muszlimok által Allahnak nevezett Isten állandó jelzője: irgalmas és könyörületes.

A zsidóság viszonyát Istenhez, Jahvéhoz meghatározta az a tény, hogy Isten választott népének tudta magát, amellyel Isten szövetséget kötött. Először Ábrahám személyében: „Szövetséget hozok létre köztém és közted, majd utána utódaid között minden nemzedéken át” (IMóz 17, 7). Majd a Sínai-hegyen Mózesrel és az egész néppel. Az Ábrahámnak ígért isteni áldást a zsidóság a csodás egyiptomi kivonuláskor tapasztalta meg. Ünnepl is minden esztendőben. Erre hivatkozik az Isten is: „Én vagyok az Úr, a te Istened, én hoztalak ki Egyiptom földjéről, a szolgaság házából”. Az ígért teljesítésének feltétele: hűség Jahvéhoz és a Tízparancsolat betartása.

Az Isten Tízparancsolata az emberi együttélés alapvető követelményeit foglalja magában, a vallásos hit szövetébe ágyazottan. Éppen az ábrahám ígéretekből – nagy néppé teszek – következik, hogy a házasság, a család három parancsban is szerepel. Külön parancs tiltja a hazugságot, a hamis beszédet, ami nélkül nem lehetséges harmonikus emberi együttélés. Különlegessége ennek a rövid törvénykönyvnek, hogy nemcsak a bűnös tetteket, hanem a nemtelen vágyakat, gonosz szándékokat is tiltja. Mózes könyve, a Tóra hosszan részletezi a parancsokat. A büntetési tételek meglehetősen súlyosak: főbenjáró bűn esetében halálbüntetés, a testi sértés, állatlopás kártevés esetében pénzbüntetés, az okozott kár megtérítése. Ne feledjük: a szövetségkötés gondolatkerében a törvények be nem tartása Isten büntetését vonja maga után, ami az egész népet sújtja. Ez megmagyarázhatja a szigort. És ez magyarázza azt is, hogy a zsidóság szemében az számított igaz embernek, aki betartotta a törvényt, mind a katolikus, mind az erkölcsi előírásokat egyaránt. A kettő náluk nem is választható széjjel.

A bűn vallási fogalma magában foglalja felelősségünket Istennel szemben. Ebben van szerepe annak a sajátos emberi tulajdonságnak, amit lelkiismeretnek hívunk. A lelkiismeret eredetét, kialakulását homály fedi. Az etika kutatói az emberben veleszületett indításként és felszólításként fogják fel: tedd a jót, kerülj a rosszat. Ugyancsak bennünk él racionális alaponként az arany szabálynak nevezett követelmény: amit nem akarsz, hogy veled tegyenek, azt te se tedd másval! A fent idézett lelkiismereti felszólításnak csak akkor van értelme, ha meg tudjuk különböztetni a jót és a rosszat. Arisztotelész éppen ezt állítja: egyedül az ember képes felfogni a jót és a rosszat, az igazságot és az igazságtalant. (Politika, 82.) Ezt állít-

ják egyébként a római gondolkodók is. Ezért foglalkoznak annyit az erények, a jó iránti készség kialakításával, kinevelésével. Tudván azt, hogy az ember szabadsága jogán a rosszat is választhatja, sőt hajlik a rosszra, amint azt a keresztény tanítás hirdeti. A bűnbeesésről szóló bibliai elbeszélés a bűn, a gonoszság forrásaként az ördögöt, a sátánt nevezi meg. A nemzeti szocialisták gaztetteinek magyarázatát keresve egy német író jegyzi meg: „száz évvel ezelőtt azt mondtuk volna, minden az ördög műve. A XIX. század azonban lecserélte az ördögöt, ami szerfölött szerencsétlen eljárásnak tűnik” (Bamm, 116). Érdeemes eltöprengeni azon, hogy a Biblia a Sátánt gyilkosnak és a hazugság atyjának nevezi. Vagyis az emberi együttélést feldőló alabünököt varja a Sátán nyakába.

Persze tudjuk, hogy a bűnözésnek számtalan társadalmi és lélektani oka lehet, és azt is tudjuk, hogy a lelkiismeretet is ápolni kell, és az is nyilvánvaló, hogy a Tízparancsolat kibontása, alkalmazása egy adott kulturális környezetben történik. Vitathatatlan azonban, hogy az emberi együttélés alapvető normáit tartalmazza. „A szocializmus is megköveteli mindenkítől, hogy az emberiség által kidolgozott és szokásjoggá emelkedett erkölcsi normákat betartsa” – mondta Kállai Gyula a Hazafias Népfront III. Kongresszusán. Ezt a zsidóságtól átvett valláserkölcsi normarendszert hirdette, ültette el a kereszténység Európában, kiegészítve a görög és római etikai gondolkodók felismeréseivel.

V. A kereszténység

A keresztények számára is Ábrahám Istene, az Istentől kapott ígéretek és Ábrahám feltétel nélküli hite volt a mérvadó, amit a zsidóságtól vettek át. De a babiloni fogság utáni századokban, különösen a Nagy Sándort követő korszakban, valamint azután, hogy az ország a Római Birodalom tartománya lett, a zsidóságon belül egyre nagyobb szerepet kapott a törvény és kultusz előírásainak betartása. Igaz izraelitának azt tekintették, aki a törvény egészét, még a legapróbb rendelkezéseit is megtartja. Ez a hangsúlyáthelyezés biztosította végül is a zsidóságnak mint népnek a fennmaradását Jeruzsálem 70-ben történt elpusztítása és a szétszórás után. Ugyanakkor a törvénynek ez az értelmezése már Jézus számára is, és különösen Pál apostol számára elfogadhatatlan volt.

A szakítás másik oka, Jézus messiási voltának elutasítása volt a zsidóság zöme részéről. A messiási eszme az Ábrahámnak adott áldás-ígéretből bontakozott ki. Ez a kibontakozás a próféták, főleg Izaiás könyvében és a zsoltárokból figyelhető meg. Ezekben az írásokban megtalálható a diadalmas, Isten uralmát meghozó Messiás képe és ezzel párhuzamosan a szenvedő Messiás alapja. A messiási eszme háttérében az a felismerés húzódik meg, hogy az emberiség minden erőfeszítése ellenére sem képes szabadulni a rossztól, az igazságtalanságtól, az elnyomástól, a bűntől. Ehhez isteni beavatkozásra van szükség, a Messiasra, aki meghozza Isten uralmát, melyről a próféták jövendöltek.

A keresztények szerint, Jézus Krisztus az Izaiás által jövendölt szenvedő Messiás, aki magára vette az emberiség bűnterhét és meghalt értünk a keresztfán, feltámadása jelzi, hogy Isten elfogadta életáldozatát. Ebből logikusan következik, hogy már nem a Tóra, a Törvény betartása tesz minket igazzá Isten előtt, hanem a Jézus Krisztusba vetett hit. Fides sola iustificat. Miként Pál apostol a rómaiakhoz írt levelében írja: „... az Isten előtti megigazulás a törvénytől függetlenül lett nyilvánvalóvá... az az Isten előtti megigazulás, amely a Jézus Krisz-

tusban való hitből ered, és amely minden hívőnek szól... Megigazulásukat azonban ingyen kapják, Isten kegyelmének erejéből, Jézus Krisztus megváltása árán”. (Róm 3, 21-24)

Az ebből eredő új viszonyt Istennel új-szövetségnek nevezzük. A keresztények ebben az értelemben fogják fel Jeremiás próféta szavait: „Ez lesz az a szövetség, amelyet majd Izrael házával kötök, ha elérkeznek azok a napok” – mondja az Úr – „Bensejükbe adom törvényemet, és a szívükbe írom. Én Istenük leszek, ők meg az én népem lesznek”. (Jer 31, 33). Jézus a szeretet törvényét állította a középpontba. A megváltás révén elnyert bűnbocsánatot Jézus rendelkezése folytán az apostolok és utódaik közvetítik. Feltétele a bűn töredelmes bevallása és a megtérés, az új élet. Ezt nevezzük gyónásnak, ami az első keresztény századokban közösségi aktus volt, csak később kapta mai formáját.

A keresztény közösségnek sikerült a maga értékeit és normáit elterjeszteni Európa népei körében. Ezek századokig az európai közgondolkodás részét alkották, közfelfogásként és társadalmi elvárásként működtek. Persze bünelkövetés akkor is volt az emberi természet etikai ambivalenciája miatt. De a bűn akkor bűnnek számított, tehát bűnbánatot, a megtérést vont maga után. Az erkölcsi elvek és normák, valamint az etikai értékek összefüggő rendszert képeztek. Ezt igyekezett beültetni az emberek szívébe, lelkiismeretébe az egyház, a hit által, ami személyes, bensőséges kapcsolat Istennel, Jézus Krisztussal. A hitnek persze fokozatai vannak. Cél az ábrahám hit a feltétel nélküli odafordulás, Istenre hagyatkozás, istenszeretet. Ezzel együtt jár a szándék és készség elmélyítése, hogy Isten parancsai szerint élek, nem akarom megbántani. Ez nem megy az önfegyelem gyakorlása nélkül. Az ösztönök, indulatok kordában tartása elkerülhetetlen. Önfegyelemre minden embernek szüksége van. Gyereknevelés, társadalmi szocializáció nem lehet eredményes az önfegyelem elsajátítása nélkül. A Nobel-díjas Gábor Dénes írja: „Ha azt akarjuk, hogy a felnőtt ne éljen vissza szabadságával, akkor a gyermek és a felnövekvő nemzedék még képlékeny jellemébe be kell illeszteni az önfegyelmet”. (Gábor, 111.) Az engedékeny nevelés könnyen szabadosságra torkollik. A nevelés első tere a család. A szülő, nagyszülő hatása, szavai begyökereznek a szívbe. Ehhez persze megfelelő családi légkörre van szükség. Azon felül olyan környezetre, amely kedvez az erényes törvénykövető magatartásnak. Egy német újság, a FAZ egyik cikke fogva tartott fiatalok bünelkövetési megújulási, visszailleszkedési esélyeiről tartott konferenciáról számol be. A vezető ügyész tapasztalatait összegezve azt mondta: Csak azoknál a fiataloknál mutatkozik némi eredmény, akik kisgyermekkorban erkölcsi nevelésben részesültek.

A vallási háttér, az átélt személyes Isten kapcsolat a bünelkövetés hatékony ellenszere, mely akár garanciának is tekinthető. Nyilván addig, amíg elevenen él a szívben, lélekben.

VI. A kereszténység után

Az Istenhit elvesztésének, elutasításának megvan az a veszélye, hogy a vallásba integrálódott erkölcsi értékek és normák súlytalanná, labilissá válnak. Bár az ateista is lehet erkölcsös ember, a vallásosnak mondott, pedig eltávolodhat az erkölcsi normáktól.

Mint ismeretes, a vallás elutasítása a felvilágosodás hatására a francia forradalom után fokozatosan tért hódított. Érdekes adalékot nyújt erről a francia katolikus iskoláknak készült tankönyv, a *Littérature française au dix-neuvième siècle*. Ebből idézek, tudván, hogy az irodalom a közgondolkodást, a kultúra aktuális állapotát tükrözi. Az adatok a XIX. sz. második

felől származnak. Pierre Loti egyik levelében írja: „Nincs Isten és nincs erkölcs. Nincs semmi tiszteletré méltó, noha ezt tanították. Csak egy élet van, amely véget ér. Ebből logikusan következik, hogy a lehető legtöbb öröme törekedjünk. Az én viselkedési normám azt diktálja, hogy mindig azt tegyem, ami nekem tetszik, függetlenül mindenféle moralitástól vagy társadalmi szokástól.” (I. m. 300.) Ezt hívjuk erkölcsi pluralizmusnak. Octave Fenillet A halál című regényében így írja le az imént idézett életérzést: „A bűn? Csak egy szó. Mit jelent az, hogy jó és mit jelent az, hogy rossz? Mit jelent az, hogy igaz és mit jelent az, hogy hamis? Bizonyára ön is jól tudja, hogy az emberi erkölcs kódexe napjainkban nem több mint egy fehér lap, melyre mindenki azt ír rá, amit akar, értelmének és vérmérsékletének megfelelően. Csak egyéni katekizmusok léteznek.” (I. m. 294.)

Ezt az Európa szerte eluralkodó felfogást a felvilágosodás jeles filozófusai terjesztették, azt állítva, hogy egyedül az individuum, az egyén értelme és szabad döntése szabhatja meg azokat az erkölcsi normákat, amelyek az egyén és a társadalom számára eligazodásul szolgálnak. Az ész nem kötheti semmi, teljesen szabad és független. A felvilágosodás jelszava tehát: *sapere aude*, aminek az az értelme: bátran használd a saját eszedet – állítja Kant. (Nyíri, 250-251.) Különösebb elmeél nélkül is rájöhettünk arra, mennyire süppedékes talajra vezet ez az elv. Az önérvényesítés és a szexuális szabadosság minden változata belefér. Kant kritikáját egy valaki gondolta végig részletekbe menően. Marquis de Sade műve megmutatja a „mások vezetése nélküli gondolkodást”, azaz a gyámkodástól megszabadult polgári gondolkodást. (Ludassy, 83.)

Az ember, éppen a már említett etikai ambivalenciája miatt, nem alkalmas arra, hogy értelmével cselekvési normáinkat megalkossa. Tudom, ez a mondat a liberális gondolkodás számára nem bír jelentéssel, mivel etikai kettősségünket elutasítja. Hiszen az ambivalencia feltételezi az eleve adott, tőlünk független értékek és normák létezését.

De ha per absurdum el is fogadnánk, hogy mi szabjuk meg erkölcsi normáinkat, akkor is kérdéses marad, mi motivál, mi indít követésükre? Ezzel a kérdéssel Kant is szembe találta magát a Gyakorlati ész kritikája című művében. És noha másik nagy munkában elvetette Isten racionális megismerhetőségét, itt mégis azt mondta, hogy az értelemre épülő erkölcsi normarendszerünk csak akkor működik, ha feltételezzük Isten létét és a lélek halhatatlanságát. Azaz a transzcendens legitimitációt szükségesnek tartotta.

Úgy vélem, ebben az eszmei zűrzavarban csak egyetlen olyan észszerű kiút kínálkozik, amely Isten és vallás nélkül is meggyőzőnek tűnik. A felvilágosodás Descartes melletti másik előfutára Baruch Spinoza. Szerinte nem az értelem, hanem a természet az a kiindulási, vonatkozási pont, amelyből az ember mozgás tere, és az etika is levezethető. A természet ugyanis egy logikusan rendezett, törvényszerűségeknek alávetett összefüggő rendszer, benne helyezkedik el az ember. A természet végső adottság, tény. Rajta kívül nincsen más, ezért azonosítja filozófiájában Istennel, noha nem panteista. Kedvenc kifejezése: *Deus sive Natura*. (Misrahi, 50.) Spinoza számára tehát nem az individuum, a független és szabad értelem a mérvadó. A felvilágosodás alapművének, az Enciklopédiának szerzője, Diderot is alkalmatlannak találta az individuumot, az egyént az erkölcsi normák megalapozójának szerepére. „Így csak az alig kétségesebb naturalista megoldás marad (...) az ember vitathatatlanul meglévő biológiai természeti azonosságából való levezetése az erkölcsi elvek egyetemességének és szükségszerűsége-

gének.” (Ludassy, 111.) Ahogyan Diderot fogalmaz: „Az erkölcsöt tehát nem az egyed, hanem a faj keretei határozzák meg.” Vagyis az evolúció során kibontakozó emberfaj.

Amíg nem sikerül egy objektív megalapozásra szert tenni, marad a bizonytalanság, a vita, az érték- és erkölcsi pluralizmus. (Habermas).

VII. Összegezés

Előadásomban azt a kérdést jártam körül, hogy a két monoteista vallás, azok képviselői milyen szerepet játszanak a bűnelkövetés megelőzésében, illetve a fogvatartottak, börtönviseltek társadalmi reintegrációjában. A mondottakból kiderült, hogy a hit, a transzcendens, ugyanakkor a személyként minket megszólító Isten befogadása a szívbe, a lélekbe tesz bennünket erkölcsössé, törvénykövető emberré. Ehhez társul a vallás-erkölcsi szocializáció kora gyermekkortól kezdve. Ez az Isten ugyanakkor irgalmas, kész a bűnök megbocsátására, ha beismerjük és megbánjuk vétkeinket, és hajlandók vagyunk új életet kezdeni.

Az Isten és ember viszonyának ez a vallási értelmezése szekularizálódó társadalmunkban egyre inkább háttérbe szorul. A hagyományos etikai értékeket, erkölcsi elveket és normákat elvetettük, és helyükbe nem tudtunk egyetemes érvényű értékeket és normákat állítani. Úgy tűnik, hogy az individuum, az egyed értelme és szabad döntése erre nem is képes. Ezt látszik igazolni a liberális Jürgen Habermas-szal folytatott vita, melyben mások mellett Ratzinger bíboros, a jelenlegi pápa is részt vett.

Felhasznált irodalom

- Arisztotelész:** *Politika*. Bp. Gondolat, 1969.
- Bamm, Peter:** *Eines Menschen Zeit*. München, Droemer Knauer, 1974.
- Gábor, Dennis (Dénes):** *Menschheit morgen*. Bern, Scerz, 1969.
- Habermas, Jürgen:** *Zwischen Naturalismus und Religion*. Frankfurt a. M., Suhrkamp, 2005.
- Klengel, Evelyn – Klengel, Horst:** *Die Hethiter und ihre Nachbarn*. Leipzig, Koehler, 1968.
- Lévi-Strauss, Claude:** *Szomorú trópusok*. Bp. Európa, 1973.
- Littérature française au dix-neuvième siècle*. Paris, Poussielgue, 1911.
- Lubac, Henri de:** *Credo*. Leipzig, St. Benno, 1976.
- Ludassy Mária:** *Elhíszem, mert ésszerű*. Bp. Osiris, 1999.
- Masepro, G.:** *Histoire ancienne des peuples de l'Orient*. Paris, Hachette, 1909.
- Misrahi, Robert:** *Spinoza*. Paris, Seghers, 1964.
- Nyíri Tamás:** *A filozófiai gondolkodás fejlődése*. 5. kiadás. Bp. Szent István Társulat, é. n.
- Stoebe, Hans Joachim:** *Gott, sei mir Sünder gnädig*. Neukirchen, Neukirchner Vlg. 1958.

Kondorosi Ferenc

A büntetőpolitika reformja*

A büntetőjog az a jogág, ahol a társadalom elvárásai a legközvetlenebbül érezhetőek. Kit ne foglalkoztatna a szervezett bűnözés veszélyei láttán a bünszerveetekkel szembeni fellépés? Ki ne szeretné a gyermekek bántalmazása vagy a szexuális bűncselekmények esetén az áldozat helyzetét javítani? Ki ne kívánna hatékonyabb intézkedéseket a pénzmosás ellen? Azt várjuk – *Bibó* szavaival élve –, hogy a büntetőjog a büntetés formájában szolidaritást vállaljon a társadalmi közösség felháborodott tagjaival. Persze arról már megoszlanak a vélemények, hogy a büntetőjog a bűncselekmény okozta felháborodást hogyan vezesse le. Úgy tűnik azonban, hogy az elmúlt tizenöt évben töretlen az a társadalmi vélekedés, hogy a büntetés majd segít. Ha nem segít, majd segítenek a szigorúbb büntetések.

A büntetés mindenhatósága, vagy annak elvetése elkerülhetetlenül ahhoz a kérdéshez vezet, hogy mi legyen a büntetőjog feladata a jövőben. A kérdés aktuális, hiszen a magyar büntetőjog átfogó reformja évek óta napirenden van. Ezt a reformot elsősorban az indokolja, hogy Magyarország politikai és gazdasági berendezkedése a rendszerváltás óta gyökeresen megváltozott: Magyarország demokratikus jogállammá vált. Ennek a folyamatnak a sikerét nem utolsó sorban európai uniós tagságunk is mutatja. Az ország sorsának e döntő átalakulásával kapcsolatban radikálisan fel kell tennünk a kérdést – a radikalizmuson nem a politikai értelemben vett szélsőséget, hanem a *radix* szó eredeti latin jelentésének megfelelően a gyökerekig való visszanyúlást értve –, mennyiben legitimálhatók büntető igazságszolgáltatásunk céljai és formái, és mi az, amit át kell alakítani.

A büntetőjog szükségességének és céljainak átgondolásánál az ember és az állam viszonyából kell kiindulnunk. *Radbruch*tól, a XX. század kiemelkedő német jogfilozófusától származik az a mondat, amely szerint „Semmi sem lehet olyan jellemző egy jogi korszak stílusára nézve, mint az emberről vallott felfogása, amelyhez igazodik.” Sokáig dominált az európai és így a hazai büntetőjogi gondolkodásban is az a megközelítés, amely a büntetőjogot és az állami bünydözési igényt az egyénnel szemben magasabb rendűnek kezelte. Ebben a felfogásban az emberi jogok az állami bünydözési érdek kivételes korlátozásaként jelentek csak meg. Egész más kép tárul azonban elénk, ha nem az államot, hanem az embert tekintjük elsődlegesnek. Ebből a perspektívából a büntetőjog és a büntető eljárásjog, mint az állami büntetőhatalom monopóliumának kifejeződései, már nem öncélúak és elve adottak, hanem az emberhez képest másodlagosak és szolgáló intézmények. Itt az emberi jogok nem pusztán korlátját jelentik az elsődleges állami büntetőhatalomnak, hanem az ember az államnál előbbre való és valójában ez adja meg egyáltalán az állam létjogosultságát.

* A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Iustitia et Pax Bizottsága és az Igazságügyi Minisztérium „Bűnelkövetés és büntetés a mai társadalomban” című konferenciáján 2005. november 25-én elhangzott előadás szövege.

Az egyén elsőbbségének elismerése megóv bennünket a büntetőjoggal kapcsolatos túlzó elvárásoktól. A büntetőjog nem egy valamifajta „magasabb igazságosság” végrehajtója, hanem elsődlegesen céljog. Arra kell irányulnia, hogy az emberek egyenlő méltósága és szabadsága mellett az emberek közötti biztonságot és békét biztosítsa, illetve azt helyreállítsa. Ezért a büntetőjog nem igazolható pusztán az igazságosság megvalósításával, hanem ezen túlmutató társadalmi célt is feltételez. A büntetőjognak elsősorban a társadalmi béke helyreállítása érdekében a cselekménnyel sérült szabadságjogokat meg kell szilárdítani. Ezt a büntetőjog egyrészt az egyes büntetésekre való ráhatással (speciálprevenció), másrészt a társadalomra való ráhatással (generálprevenció) érheti el. A normastabilizáció és a prevenció mellett azonban a büntetőjognak jóvátételt is biztosítania kell a jogaiban megsértett áldozatoknak.

A normastabilizáció, prevenció és jóvátétel hármas célkitűzésével összhangban az állami büntetőpolitikát ma már jelentősen befolyásolják az ENSZ, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának és az Európa Uniónak a büntetőpolitikai ajánlásai. Ezek az ajánlások megfogalmazzák bizonyos büntetőpolitikai vezérelveket, amelyek közül csak a legfontosabbakat emelném itt ki:

- a szabadságvesztés büntetést végső eszközként kell kezelni, amelynek alkalmazása csak akkor indokolt, ha az elkövetett bűncselekmény súlyára tekintettel nyilvánvaló, hogy semmilyen más büntetés nem lenne megfelelő;
- kerülni kell a rövid tartamú szabadságvesztés büntetés alkalmazását;
- elő kell mozdítani a közösségi szankciók és intézkedések szélesebb körű alkalmazását;
- differenciálni kell a büntetési rendszert, be kell vezetni új, szabadságelvonással nem járó szankciófajtákat;
- biztosítani kell a mediációhoz és az áldozat kártalanításához való jogot.

A nemzetközi kriminálpolitika ezen ajánlásait a magyar büntetőjog reformjának során feltétlenül szem előtt kell tartani.

Előadásom további részében – mielőtt kitérnék a hazai büntetőpolitikai reform célzott irányának tárgyalására – először szeretném összefoglalni a Kormány büntetőpolitikai reformjának eddig elért eredményeit. A továbbhaladás irányának kijelölése elsődlegesen a büntetés mibenlétéről és értelméről vallott felfogásunktól függ. Ezért az eddig megvalósított büntetőpolitikai reformokat követően a büntetés, mint társadalmi intézmény funkciójára térek ki. Végül pedig a büntető igazságszolgáltatás azon területeit emelném ki, ahol úgy gondolom, büntetőpolitikai szemléletváltásra van szükség.

1.

Az eddig megvalósított büntetőpolitikai reformok kiindulópontja az a megközelítés, amely az állami büntetőpolitikát a társadalompolitika részterületének tekinti. A társadalompolitika részeként megvalósuló büntetőpolitika szükségszerűen túlnyúlik a büntető igazságszolgáltatás rendszerén. Az így felfogott büntetőpolitika nemcsak azt határozza meg, hogy milyen magatartásokat kell büntetendővé nyilvánítani, illetve, hogy a büntetendő cselekmények elkövetőit milyen mértékben kell büntetni, hanem kijelöli a bün-

cselekmények következményeivel kapcsolatos végrehajtási feladatokat is. Ennek keretében kialakítja a büntetés végrehajtás rendjét és a pártfogó felügyeletet, valamint ellátja a bűnmegelőzés állami feladatait. Az állami büntetőpolitikának emellett gondot kell fordítania a bűnözés okozta sérelmek, a bűncselekmények elszenvedői és az emiatt életminőségében veszélybe került személyek társadalmi, morális és anyagi sérelmeinek enyhítésére is.

Magyarországon az 1989-90-es rendszerváltást a bűnözés robbanásszerű növekedése kísérte. A bűncselekmények többsége az állampolgárok vagyontát vagy személyét érintette. Kezdetben a bűnözés megfékezése volt az elsőrendű cél. Ebben fontos feladat hárult a törvényhozásra, a bűnüldöző és igazságszolgáltatási szervekre. Csak ezt követően indulhatott meg a büntetőpolitika reformja.

A magyar büntetőpolitika átfogó reformjának keretében 2003-ban megalakult az egységes szakmai követelmények alapján működő Pártfogó Felügyelői Szolgálat. Ez a szervezet közreműködik a közösségben végrehajtott büntetések hatékony megvalósításában. A szolgálatnak fontos, sok esetben katalizáló szerepe van az „emberarcú” igazságszolgáltatás kialakításában. Azóta a büntetés-végrehajtás egységes rendszerében egymás mellett működik a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága és az Igazságügyi Minisztérium Pártfogó Felügyelői Szolgálat. Kiépítettük a jogi segítségnyújtás intézményrendszerét. Ez az anyagi, szociális helyzetüknél fogva hátrányos helyzetben lévő személyeknek nyújt segítséget jogaik érvényesítéséhez, hozzájárul a szolgáltató állam céljainak megvalósításához.

Az Országgyűlés 2003-ban fogadta el a közösségi bűnmegelőzés nemzeti stratégiáját. Ez a stratégia a bűnözés visszaszorítására, a társadalom önvédelmi képességének fokozására és a lakosság biztonságérzetének javítására irányul. Az Országgyűlés ezzel lehetőséget teremtett a különböző szakmák, ágazatok központi és helyi (lokális) együttműködésére. A stratégia alapján készített kormányzati cselekvési tervek pedig évről-évre új programokat tartalmaznak. A közösségi bűnmegelőzés eredményeként megvalósuló nagyobb közbiztonság hozzájárul az ország gazdasági fejlődéséhez, élénkíti a piaci tevékenységet, a beruházási kedvet és jelentősen mérsékli a bűnözéssel okozott anyagi és erkölcsi károkat.

A büntetőeljárásban a hatékony konfliktusfeloldás elősegítése érdekében most szeretnénk megteremteni a mediáció jogi és szervezeti feltételeit. A reform részeként új büntetés- végrehajtási törvényt készítettünk. A családon belüli erőszak elleni hatékonyabb fellépés érdekében bevezetjük a távoltartás jogintézményét. Nagy figyelmet fordítunk a bűncselekményeket elszenvedő és az emiatt életminőségében veszélybe került személyek társadalmi, morális és anyagi sérelmeinek enyhítésére. Törvénytervezet készült az áldozatok segítéséről és káruk enyhítéséről.

2.

Az eddig elmondottakból jól kitűnik, hogy a büntetőpolitika átfogó reformja már megindult hazánkban, de már most jól látható, hogy még számos megvalósításra váró feladat van. Ezért a büntetőpolitika reformjának folyamata tovább kell, hogy folytatódjon az elkövetkező években.

Tekintettel arra, hogy a büntetőjog elsődlegesen a büntetőjogi szankciók érvényesítésével valósítja meg a büntetőpolitika célkitűzéseit, a jövő magyar büntetőjogának kialakítása szempontjából központi jelentőségű a büntetés értelmének és mibenlétének kérdése. A felvilágosodás kora óta Európa-szerte elfogadott, hogy a büntetés értelmét az a cél adja meg, amelynek szolgálatában áll, s ez a cél nem lehet más, mint a társadalom védelme a büntetettel szemben, vagyis további bűncselekmények megakadályozása annak a hatásnak a segítségével, amelyet a büntetés akár a büntetteknek, akár a társadalom többi tagjaira gyakorol. E beállításban a büntetés nem megtorlás a büntetettel szemben, hanem a társadalom védekezése. Máig érvényes *Beccaria*-nak az a megállapítása, hogy „a bűncselekményeket jobb megelőzni, mint büntetni.” A büntetés célja pedig nem lehet más, „mint megakadályozni, hogy a bűnös újabb károkat okozzon polgártársainak, és másokat visszatartani attól, hogy hasonló károkat okozzanak.” A felvilágosodás sem tudta azonban a megtorló büntetés gondolatát teljes mértékben kiiktatni. A büntetés jogalapjának meghatározásában máig hat *Grotius* azon tétele, amely szerint súlyos bűn nem maradhat büntetlen, illetve szükséges, hogy a bűnelkövető tisztában legyen azzal, hogy a törvények megszegésével alá kell vetnie magát a büntetésnek.

Úgy gondolom, nem feladat a jövő büntetőjogának kialakítása során a büntetés értelmének filozófiai kérdését eldönteni. Ehelyett a jogalkotónak el kell fogadnia a büntetési célok pluralizmusát és ezt a büntető igazságszolgáltatás teljes rendszerében a büntetőjogi fellépés módjához igazítottan kell érvényesítenie. A büntetőjog az egyénnel szemben három módon lép fel: a büntetéssel fenyegetés, a büntetés kiszabása és a büntetés végrehajtása formájában. Az állami büntetőhatalom gyakorlásának e háromféle megnyilvánulása egyes büntetési célkitűzések eltérő jelentőségéhez vezet. A cél szempontjából a büntetéssel fenyegetés szakaszában a büntetőrendelkezések elsősorban generálpreventív jellegűek. A büntetés kiszabása preventív elemet is tartalmaz, de mindelelőtt a társadalom, a jogrend megőrzésében kell a büntetőjogi beavatkozás célját látni. Ezzel szemben a büntetés végrehajtásnak a speciálprevencióra kell koncentrálnia. A büntetés tehát többes funkciójú társadalmi intézmény: egyszerre szolgál a bűnözés kontrolljának eszközüül, valamint az állam és az egyén viszonyában cselekvési korlátul. A büntetésben ezért a kollektív bölcsesség és a társadalom értékítélete egyaránt kifejeződik.

3.

Noha a büntetőjogi szankcionálással való magatartásirányításról a jövőben sem lehet lemondani, a büntetőjog a XXI. században, mint a szolgáltató igazságszolgáltatás része, a normastabilizáció és a prevenció mellett a sértett sérelmének enyhítésére is kell, hogy törekedjen. El kell kerülni, hogy a bűncselekmény áldozata még a büntetőjognak is áldozatává váljon. Hiszen már azzal, hogy az állam bekapcsolódik a bűncselekményben megtestesülő konfliktus feloldásába, az kikerül a tettes és az áldozat kezéből, magasabb szintre helyeződik. Az állami büntetőjog mintegy „szocializálja” az emberek közti kapcsolatokat. Még ha jó okai is vannak annak, hogy ily módon megelőzzük az egyéni bosszú folytatását, világosan látnunk kell azt, hogy a közvetlenül érintettek ki-

rekesztésével és a legitim hatalomnak az államnál, mint magasabb fórumnál való monopolizálásával a konfliktus elszemélytelenedik. A vita megoldása és a kártalanítás már nem olyan ügyként jelenik meg, amely az egyénre tartozna, és amelyért változatlanul ő maga lenne felelős. Ez a tendencia annál erősebb lesz, minél inkább háttérbe szorul a közvetlen jóvátétel a tettes és az áldozat között, és minél nagyobb hangsúlyt kap a büntetőjogi többlet-joghátrány alkalmazása. Ez is növeli a tettes és az áldozata közti távolságot. A tettes egyre inkább a fölérendelt állami fórummal szemben érzi magát felelősnek, az áldozat pedig a maga kárával magára marad.

Ezeket az elszemélytelenítő tendenciákat csak úgy lehet hatékonyan ellensúlyozni, ha az áldozat kompenzálását a büntetőjogi szankcionálás előfeltételének és részének tekintjük. Ha egy emberölésben vagy lopásban egyben a társadalom vagy az állam, mint intézmény elleni támadást kell is látni, nem téveszthetjük szem elől a jogsértés emberek közötti vonatkozását. Már ez elejét veszi annak, hogy egyrészt az áldozatot teljesen kiszorítsuk a büntetőeljárásból, és csak a tanú szerepét hagyjuk meg neki, másrészt pedig a tettest alapjában véve csak a nyomozás és a szankcionálás tárgyának tekintjük. Mindig és elsősorban a közvetlenül érintett áldozatnak kell elégtételt adni, mert e nélkül nem beszélhetünk a jogsértés valóságos felszámolásáról. A büntetés jóvátételt feltételez.

A büntetőpolitika reformja során az áldozati jogok érvényesítésével egyenrangú célkitűzés a büntetőjogi szankciók eddigénél nagyobb differenciálása. A szankciók kialakításánál arra kell törekedni, hogy a büntetőjog büncselekmény-adekvát reakciót tegyen lehetővé. Ennek érdekében a büncselekményt és a büntetést a lehető legszorosabban kell összekapcsolni, arra kell törekedni, hogy az alkalmazandó szankciók típusa, súlya, szigora jobban illeszkedjen a szankcionálandó deliktum súlyához, jellegéhez és az elkövető személyi körülményeihez. A büncselekmény-adekvát szankcionálás megkívánja szabadságelvonással nem járó új szankciótípusok bevezetését. A szabadságelvonással nem járó szankció azonban nem azonos az enyhe büntetéssel. Hiszen például egy több éves foglalkozástól és járművezetéstől eltiltás lényegesen súlyosabb egzisztenciális joghátrányt jelenthet az elkövető számára, mint például egy rövid tartamú szabadságvesztés, vagy pénzbüntetés. Új, szabadságelvonással nem járó szankciófajták bevezetése természetesen nem jelenti azt, hogy a börtönbüntetés feleslegessé válna. A súlyos, erőszakos büncselekmények elkövetőit a jövőben is kellően szigorú büntetéssel kell súlytani. Viszont kisebb súlyú, vagy gondatlan büncselekmények esetében, mint például egy gondatlan közlekedési baleset okozása, szükségtelen és értelmetlen a szabadságelvonás. Helyette az a fontos, hogy az elkövető törekedjen a sértettnek okozott különböző típusú hátrányok enyhítésére. Emellett azonban a társadalom igazságérzete megkívánja, hogy bűn ne maradjon büntetlenül, az alkalmazott büntetőjogi szankció a cselekmény társadalmi rosszallását minden esetben juttassa kifejezésre.

A jövő büntetőjogának kialakításánál nemcsak a szankciórendszer átalakításához kell bátorság, hanem ahhoz is, hogy magán a büntetőjogon belül differenciáljunk. Tudomásul kell vennünk, hogy a büntetőjog az egyéni vagy társadalmi érdekeket sértő magatartások széles és változatos spektrumát rendeli büntetni, és ez nem történhet egy kaptafára. Különösen igaz ez a fiatalok elkövetők esetében.

Az elmúlt évtizedek fejlődés-lélektani vizsgálatainak eredményei azt igazolják, hogy a személyiség-fejlődés kitolódik, a fiatalok egyre később válnak mind személyükben, mind anyagilag önállóvá. A szocializálódás folyamata ma már elhúzódhat egészen a 25. életévig. Természetesen, amikor azt vizsgáljuk, hogy mit lehet elérni a büntetőjoggal fiatalok, illetve fiatal felnőtt elkövetők esetében, nemcsak a nemzetközi fejlődés-lélektani kutatások eredményeit kell figyelnünk. Tekintettel kell lennünk arra, is, hogy ez a korosztály társadalmi státuszához képest a bűnözésben fokozottan aktív. A társadalom védelmének szempontjai mellett érdemes megfontolni azt, hogy nem célszerűbb-e a fiatalok számára speciális szabályokat alkalmazni, és ezeket a fiatal felnőttekre – vagyis a 21. életévüket be nem töltött bűnelkövetőkre – is kiterjeszteni.

Összességében a büntetőjogi szankcionálás során mindig szem előtt kell tartani, hogy a büntetőjog csak *ultima ratio*-ként vehető be és nem alkalmazható egy elhibázott szociális, gazdasági és környezetvédelmi politika „sárga angyalaként”. A büntetőjog csak a legsúlyosabb jogsértésekre reagál és csak akkor alkalmazható büntetőjogi szankció, ha az a társadalom védelméhez feltétlenül szükséges. A büntetőjog *ultima ratio* jellege nem pusztán politikai jelszó, hanem alkalmazásáról valóban mindenütt le kell mondani, ahol hatékonyabbak a más szakmai megoldások (a pszichiátria, a pszichológia), avagy a káros és közveszélyes magatartások büntetőjogi szankciók nélkül is kiküszöbölhetők volnának.

Az itt elmondottak egy része talán idealisztikusnak tűnhet. Bátorsággal tölthet el azonban bennünket *Beccaria*-nak „A bűnökről és a büntetésekről” szóló nagyíró művének címlapjára írt mottója. *Beccaria*, sejtve, hogy reformtörekvései, így különösen a kínzás és a halálbüntetés eltörlése, nem valósíthatók meg egyik napról a másikra, *Bacon*-nek egy mondatát tette műve elejére: „In rebus quibuscumque difficilioribus non expectandum, ut quis simul, et serat, et metat, sed praeparatione opus est, ut per gradus maturescant.” Magyarul: Nehéz dolgoknál nem várható, hogy egyszerre lehessen vetni és aratni, a művet elő kell készíteni, hogy fokozatosan beérjen. Azok az ideák, amelyeket az emberek megértenek, általában megvalósulnak.

Vókó György

Bűn és büntetés – a büntetőjog eszköztára és lehetőségei a bűnözés visszaszorítására*

Az európai uniós jogharmonizáció és gyakorlat megvalósításának ütemét, tartalmát mindenütt komoly mértékben befolyásolta és befolyásolja a bűnözés helyzete is. A magyarországi bűnözés helyzetére hosszabb időre visszatekintve az a megállapítás tehető, hogy annak tendenciáját 1983-tól fokozatos, 1990-től pedig jelentős mértékű emelkedés jellemezte. Ez a tendencia azonban 2002-ben megszakadt, sőt csökkenő irányt vett. 2004. évben 418 883 bűncselekmény vált ismertté, ami 1,3%-kal több ugyan a megelőző évinél, viszont 1,8%-kal volt kevesebb az ez előtti évben – a 2002. évben – ismertté vált bűncselekményeknél.

Az adatok elemzéséből úgy tűnik, hogy az elmúlt 3 évben a bűnözés az évi 420 000 körüli számban megállapodott, ami biztató eredmény a korábbi évek bűnözési helyzetéhez képest (1997: 514 403, 1998: 600 621, 1999: 505 716). Tehát az 5-10 évvel előtti helyzethez képest a csökkenés mintegy 100 000 bűncselekmény, ami figyelmet érdemlő, kedvező változás. A bűnözés egyik évről a másikra történő változása – emelkedése vagy csökkenése – ugyanakkor nem nyújt alapot tendencia megállapítására. Legalább 3 év egyirányú változást mutató adatai szükségesek ahhoz, hogy irányvonalat állapíthassunk meg, és abból a jövőre nézve is következtetést vonhassunk le. Mindezekre figyelemmel a bűnözés adatainak elemzése során arra a megállapításra lehet jutni, hogy a bűnözésnek az elmúlt 3 évi alakulása – visszamenőleg 20 év adatait figyelembe véve – a korábbi évekhez képest kedvezőbb tendenciát mutat.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy egyrészt a bűncselekmények összessége, másrészt egyes csoportjai – sőt egy-egy kirívóan súlyos bűncselekmény önmagában is – ne lenne a társadalom súlyos terhe, amellyel szemben a fellépés továbbra is erőfeszítéseket igényel mind a társadalomtól, mind pedig a bűnözés megelőzésére, a bűncselekmények és elkövetők felderítésére hivatott szervektől és a büntető felelősségre vonás folyamatában részt vevő hatóságoktól, szervezetektől.

Az elmúlt évben – 2004-ben – ismertté vált bűncselekmények számának némi emelkedését lényegesen meghaladó mértékben nőtt az ismertté vált bűnelkövetők száma, 118 145 főről 130 182 főre. Ennek egyik oka, hogy növekedett azoknak a bűncselekményeknek a száma, amelyet többen követtek el, a másik pedig az, hogy a felderítés és

* A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Iustitia et Pax Bizottsága és az Igazságügyi Minisztérium „Bűnelkövetés és büntetés a mai társadalomban” című konferenciáján 2005. november 25-én elhangzott előadás szerkesztett változata.

a nyomozás eredményesebb volt. Az ismert természetes személyek sérelmére elkövetett bűncselekmények száma 235 406 volt, ez majdnem azonos a megelőző évvel.

A bűnözés szerkezetét vizsgálva – a jogtárgy fontossága szempontjából – legelső helyre kell tennünk a személy elleni bűncselekményeket, közülük is az életet és testi épiséget sértő büntetteket. Az elmúlt évben 18 872 személy elleni bűncselekmény vált ismertté, ami 5%-kal – 902-vel – több a megelőző évinél. Emelkedett a közlekedési bűncselekmények száma, de ugyanez jellemző a házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekményekre is. A közrend elleni bűncselekmények számának alakulását rendszerint a garázdaság, a kábítószerrel visszaélés és az okiratokkal kapcsolatos bűncselekmények évről-évre változó ismertté válása határozza meg. A bűnözés legnagyobb részét a vagyon elleni bűncselekmények képezik, amelyek aránya az elmúlt évben 62,6% volt.

A bűnözés elleni küzdelem a maga komplexitásában igyekszik vizsgálni és feltárni az okokat, azok kiküszöbölésük érdekében. A számos társadalmi, gazdasági, szociális feltételhez a büntető felelősségre vonás olyan megszervezése is beleértendő, amely összhangban van nemcsak a tudományos eredményekkel, hanem a gyakorlati megvalósulás lehetőségeivel, körülményeivel is.

Ebből a szempontból is – helyeselhetően – világszerte mindinkább megfelelő figyelem fordul a büntetőjogi szankciókra és érvényesítésük, azaz végrehajtásuk fontos szerepére a büntető felelősségre vonás folyamatában. Büntetés nélkül nincs büntetőjog, büntetés-végrehajtási jog nélkül pedig nincs tényleges büntető felelősségre vonás, mert nélküle parttalanná, önmagáért valóvá válna az egész büntető felelősségre vonási folyamat.

A büntető igazságszolgáltatás rendszerében a büntetőjogi szankciók 3 mozzanatban jelennek meg. A törvényalkotó írja le jellegüket és mennyiségüket. Ezután a bíró megállapítva a vádlott bűnösségét vagy annak hiányát, a tettek súlyosságának, illetve a vádlott személyiségének függvényében – akár implicit módon, akár kimondva vannak jelen kritériumok a törvényben – kihirdeti a büntetést vagy más szankciót. Végül az ítéletben foglalt döntés alkalmazásaként a büntetést vagy az egyéb büntetőjogi szankciót végrehajtják.

A világon a különféle törvénykezések között kétségtelenül nagy különbségek vannak. Ez azonban nem magyarázható úgy, mintha a nemzeti jogrendszerek divergenciájával (széttartásával) állnánk szemben, inkább konvergenciáról (összetartozásról, hasonlóságról, egymáshoz való közeledésről) van szó, csak ennyiről, de ez nem kevés.

A többségükben dualista szankciórendszert tartalmazó büntető törvénykönyvekben a büntetésekről szólva a szabadságvesztés, a pénzbüntetés, illetve a jogfosztás vagy külön kötelezettségek trilógiájával találkozhatunk. A szabadságelvonás sem egységes fogalom, számos megkülönböztetéssel élnek; lehet időszakos vagy örökös, sőt egy vagy két napos, valamint periódusokra tördelt. Mindenhol elismerik a felfüggesztett végrehajtást, csak változó feltételekkel. A pénzbüntetések mindenütt a törvényalkotók kedvencei. A különösen veszélyes bűnözők kezelésére jó néhány ország meghatározatlan tartamú megelőző fogvatartást kreált. Szinte mindenütt létezik a közérdekű munka, de felidézhető – nem egy országból – az áldozatnak nyújtandó kompenzáció is.

A végrehajtás biztosítását illetően a világon különféle felfogásokat és gyakorlatokat láthatunk. Az egyik felfogás arra a bíróra bízta, aki az ítéletet meghozta; a másik egy önálló, illetve a büntetés-végrehajtási bíró gondjaira; a harmadik felfogás szerint az ítélő bíróság biztosítja a büntetések kezelését az ügyészséggel együtt; a negyedik szerint a végrehajtást az ügyészség biztosítja; végül az ötödik felfogás szerint a végrehajtás egy közigazgatási hatóságra is rábízható. Mindegyik felfogáshoz példaként számos ország sorolható fel. Mindenütt fontos feladatnak tekintik, amelyre áldozni kell.

A szankciót megállapító határozatot azonnal vagy rövid időn belül követő végrehajtás és az ettől többé-kevésbé eltávolodó végrehajtás között elméleteket ostromló, vitát kiváltó különbség tehető. Egyrészt az elítélő határozatot követő hűség oldalán a megítélt dolog hatalmát idézhetjük fel, ami nem csak az új bűnözés tilalmát hozza fel ugyanazon tényekért, hanem a meghozott határozat tiszteletben tartását is. Ennek szociológiai aspektusa az ítélet végrehajtása, elengedhetetlen az általános megelőzés két eleme értelmében, melyekből az egyik az emberek elrettentése a bűnözők utánzásának megakadályozása végett (negatív prevenció), illetve a nevelésük (pozitív prevenció). Az a végrehajtás, amely az ítéletet meghozó bíróság által elrendeltekkel szemben másféle alapbeli vagy időbeli módozatot mutatna, nem töltené be társadalmi funkcióját: a megbocsátás és a közvélemény nem rimelnek egymásra. Másrészt viszont az elítélő határozattal szembeni hűtlenség mellett felhozhatjuk az egyéni prevenciót, mint amely magát a bűnözőt elrettentő, részlegesítő tartalmú és rehabilitáló célzatú.

Az egyensúly keresését a közérdek és a bűnelkövető érdeke között a büntető törvénykönyvek is mutatják, amikor legtöbbször emlékeztetnek rá, hogy az ítéletet hozó bíróságnak, amikor dönt, figyelembe kell vennie az elkövetett bűncselekmény súlyosságát ahhoz, hogy a szükséges és helyes vagy arányos szankciót kiválassza (általános pozitív megelőzés), illetve a vádlott személyiségét (egyéni megelőzés). Ugyanaz érvényes a végrehajtáskor is, mint az ítélelhozatal stádiumában. Figyelembe kell venni a tettek súlyosságára alapozott elítélő határozatot (nem változó oldal) éppúgy, mint az elkövető személyiségét, ami változhat (változó oldal). Csak így biztosítható a bűnözéstől való elrettentés, a bűnelkövető társadalomba visszailleszkedése, az áldozatnak vagy a közönségnek okozott károk megtérítése. Így igazolhatók az individualizáció nevében bizonyos változások. A végrehajtásnak az elítélő határozat iránti bizonyos fokú hűség mellett a fogvatartottak iránti bánásmóddal kapcsolatban is bizonyos számú elvet tiszteletben kell tartania. Tehát a meghozott ítélet és az elviselt ítélet között fennálló mennyiségi távolság feletti vita és a büntetés végrehajtását irányító elvek meghatározása a végrehajtás minden aspektusát érinti, legyen szó akár a formáról, akár a végrehajtás tartalmáról.

Vajon azonos-e a büntetés tartalma az ítélelhozatal során történő meghatározás, illetve a végrehajtás stádiumában? Az egymástól való távolság minden esetben változatos nagyságú a világon aszerint, hogy minimumában csak alkalmazzzák a meghozott ítéletet, maximumában megváltozik a karaktere. Az elviselt büntetés nyilvánvaló módon csak kivételesen ugyanaz, mint a meghozott büntetés. Létezhet az is kezdetben, hogy a bíróság olyan büntetést alkalmazott, ami nem illeszkedik kellőképpen, emiatt a végrehajtás során megváltoztatható a büntetés természete (pl. pénzbüntetés átváltoztatása). A

jól illeszkedő büntetés esetében köthető hozzá annak az elítéltnak az esete, aki személyes okok miatt olyan helyzetbe került, amelyben nem töltheti le büntetését börtönben (pl. súlyos betegség, szülés, kiskorú gyermek).

Sokkal gyakoribb az a feltevés, amely szerint a meghozott büntetés karakter váltása az elítélt magatartásával magyarázható a büntetés végrehajtása alatt. A próbára bocsátás, a felfüggesztett végrehajtás és a közérdekű munka nagy hasonlóságot mutat a tekintetben, hogy egy vagy több szolgáltatás formájában, közösségben hajtják végre. Az összes számba vett jogrendszerben lehetséges az elítélt bebörtönzése, ha a kötelezettségeit megsérti. Ennek az alapja az a quasi szerződés, hogy a bíróság nem hoz börtönbüntetést, ha a felelősségre vonás alatt álló személy megfogadja a jó magaviseletet. Ennek megszegése az elítélt által szabadságelvonó büntetés szankcióját vonja maga után.

Az egyes országok gyakorlatát tanulmányozva meg kell állapítanunk, hogy a kirótt büntetés karakter változása az elítélt jó magaviseletének a hatására eléggé ritka. A jó magaviseletnek a befolyása a büntetés végrehajtására a legtöbb országban valójában és mindenekelőtt a büntetés tartamát érinti (pl. a feltételes szabadságra bocsátás, az ún. holland előre hozott -vagy megelőlegezett – szabadítás). Magyarországon viszont van lehetőség a végrehajtás ideje alatt is egyszer enyhébb fokozatba helyezni a jó magatartást tanúsító elítéltet, sőt ezen belül – további jó magaviselet esetén – a büntetés-végrehajtási bíró még enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazását is elrendelheti.

Magyarországon a büntetési nemek megoszlása az állandósult és kiegyensúlyozottá vált gyakorlatnak megfelelően a korábbi évekhez hasonlóan alakult. A terheltek 41,6%-ával szemben pénzbüntetést, 31,4%-ával szemben szabadságvesztést szabtak ki a bíróságok. A végrehajtandó szabadságvesztés csökkenő tendenciája az elmúlt évben is folytatódott (12,9%), de változása a próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztéshez képest nem tekinthető jelentősnek (utóbbi 18,5%, a kettőn belüli aránya pedig 66%).

A végrehajtandó szabadságvesztésnek az egyes országokban az összes szankción belüli alkalmazási aránya például a következő: 2,7% Japánban, 8,3% Németországban, 11,7% Hollandiában, 13% Svájcban, 15,6% Ausztriában, 18% Angliában és Walesben, 34% Norvégiában. A magyarországi gyakorlat tehát nem tekinthető az átlagosnál rosszabbnak.

A fogvatartotti ráta több országban azért átlagos vagy átlag alatti, mivel rövid tartamú büntetéseket szabnak ki. Svájcban a szabadságvesztések 82%-a mindössze három hónapig tartott.

Magyarországon a kiszabott szabadságvesztés büntetések aránya fokozatosan csökken az utóbbi 25 évben, bár 1990-től 1999-ig jelentős emelkedés volt regisztrálható. Az 1 évig terjedő tartam az utóbbi másfél évtizedben meghaladta a 70%-ot. Az elítéltek ítéletidő szerinti megoszlása a következő képet mutatja: 1 évig terjedő tartamú ítélettel rendelkező 21%, 1-3 év közötti 34%, 3-5 év közötti 18%, 5-10 év közötti 20%, 10 év feletti 6%, életfogytiglani 1,9%. Az ez év – 2005 – első napján fogvatartott 16 543 személyből 4 101 fő volt az előzetesen letartóztatott, 6% nő, 4,2% idegen állampolgárságú, 1,8% fiatalkorú. (2004. évben 383 fiatalkorút ítélték végrehajtandó szabadságvesztésre, ami 27%-os csökkenés 2003-hoz képest.)

Az előző év adataival lényegében egyező gyakorisággal, a terheltek 21,5%-ával szemben került sor önállóan alkalmazott mellékbüntetésre, illetve intézkedésre, és a kisebb emelkedés ellenére is változatlanul csekély – 4,7% – a közérdekű munkára ítélték aránya. Megjegyezhető viszont, hogy 2004. december 31. napján 790 munkáltatónál 5 666 elítélt töltötte közérdekű munka büntetését, amely 24%-kal több a megelőző évinél. Ugyanezen a napon a mellékbüntetés hatálya alatt álló 33 152 fő közül 21 561 fő közügyektől, 115 fő foglalkozástól, 10 957 fő járművezetéstől eltiltott, 25 fő kitiltott, 494 fő pedig kiutasított volt. Kutatási és vizsgálati tapasztalatok egyértelműen alátámasztják, hogy a mellékbüntetések végrehajtásának feltételei még ma sincsenek biztosítva. Éves viszonylatban 49,7%-kal nőtt a pártfogó felügyelet alatt álló felnőtt korúak száma, az év utolsó napján a számuk 15 833 volt.

A nagyon súlyos büntettek gyakoribb előfordulását mutatja, hogy 2004. évben 26 terheltet sújtott a bíróság életfogytig tartó szabadságvesztéssel, szemben a 2003. évi 14 terhelttel.

A tudományfejlődés-elmélet tisztázta minden emberi tudás paradigmatis elöfeltételezettségét, és kizárólag csak ebből kiindulva valós értelmezhetőségét. A drámairodalomban már több mint 2 500 éve megfogalmazódott Aiszkhülosz, Euripidész és Szophoklész tragédiájában a bűn és büntetés fogalma. „Ha a bűnt nem követi büntetés, nincs többé törvény. És ha nincs törvény, a világ sem világ, az ember sem ember” – mondja az Elektrában Oresztész, de nem csak mondja, hanem hiszi is kezdettől fogva. Ha a büntetőjog azzal tudja betölteni társadalmi szerepét, hogy büntet, szankcionál, akkor a büntetés-végrehajtási jog is csak akkor tudja betölteni társadalmi szerepét, amennyiben ezt a büntetést érvényesíti, illetve az érvényesülését elősegíti. Úgy kell ezt tennie, hogy eredményes, hatékony legyen, ugyanakkor megfeleljen a jogállamiság követelményeinek is. A büntető felelősségre vonás folyamatában egymáshoz szorosan kapcsolódó szakaszokról van szó, melyek közül bármelyik szerepének – így a nyomozásnak, a bíróság ítélezésének, de a szankciók végrehajtásának is – nem kellő fontossággal történő említése, továbbá a kapcsolódás lazulása az egyes szakaszok között az egész folyamat hatásfokát ronthatja le.

„Hiába az anyagi jog tudományos művelése, a büntetésről vallott teóriák kidolgozása és hirdetése, a kiszabás elveinek kidolgozása, ha minden elképzelések megbuknak a diszfunkcionális végrehajtáson” fogalmazta meg már az 1800-as évek első felében Deák Ferenc tiszti ügyészi tapasztalatait rögzítve a büntetés-végrehajtás jelentőségéről. Nagyon időszerű és megalapozott tudományos törekvést tükröz, hogy a büntetőeljárás megindulásától az utógondozás megszűnéséig tartó folyamatot, mint egységes egészet vizsgáljuk, mint olyant, amely a társadalommal összeütközésbe kerülő személyt hivatott a társadalomba újra visszavezetni, ott elismertetni, éppen a társadalom védelme érdekében.

A büntető felelősségre vonás folyamatának első szakaszaiban a tette kerül nagyobb hangsúly, a tettes mellett, majd a végrehajtási szakaszában a tettesre, amelyből következően is a büntetőjog és a büntetés-végrehajtási jog egyértelműen emberközpontú. Jóllehet a büntetési és a büntetés-végrehajtási elmélet filozófiai alaptételei összecsenge-

nek, a konkrét büntetés és annak végrehajtása elemzésénél azért a különbségek válnak egyre hangsúlyosabbakká.

Az összetett, ambivalens folyamatok és lehetséges következményeik a korábbiaknál is sürgetőbben vetik fel az interdiszciplináris kutatások, vizsgálatok összehangolásának fontosságát ezen a területen. Nyilvánvaló, hogy amikor az uniós államok tapasztalatainak felhasználásával próbálunk előre lépni, nem szabad vívmányainkat sem kisőpörni. Közismert tény, hogy a tagállamok büntető igazságszolgáltatási rendszerei nagymértékben különböznek a másiktól. A szabadság, jog és igazság vagy biztonság kiépítése hatékony, szervezett igazságügyi együttműködést igényel, beleértve a schengeni információs rendszer adataihoz való hozzáférést, az igazságügyi hatóságoknak a dublini egyszerűsítés szerinti közvetlen kapcsolatát is. A lojalítás követelményéből adódik, hogy a megkeresett állam haladéktalanul tájékoztatja a megkereső államot.

Napjainkban a magyar jogalkotást és jogalkalmazást, a büntető igazságszolgáltatást, a büntetés-végrehajtást az Európai Unióhoz történt csatlakozásunk szelleme hatja át. Legfontosabb alapelvünk szerint a jogállamnak kötelessége, hogy biztosítsa polgárai számára az emberi jogokat, a biztonságos életet, a törvények érvényesülését, az objektív igazság érvényesítésének lehetőségét. Az unió alapértékeinek megóvása érdekében az Európai Bizottság a büntetés helyett a megelőzésre fekteti a hangsúlyt a jogsértések esetében.

A jövőt illetően is egyértelművé vált, hogy a büntetőjogi szabadságvesztés és más büntetőjogi szankciók a társadalom az egyén és az állam védelme érdekében nem nélkülözhetők. A hatékony bűnüldözés viszont az állam kötelezettsége. A bűnmegelőző hatást lényegesen emelheti az elkövető kilétének felderítése, a szankcionálás elkerülhetlensége, az eljárás és a végrehajtás foganatba vételének időszerűsége.

Nem szabad eltűnni, hogy következmény nélküli legyen a normasértés, elmaradjon a végrehajtás, a cselekmény által megbolygatott szabadságjogokat és korlátokat, védelmi köröket újból meg kell szilárdítani, mégpedig a hatékonyság érdekében gyorsan és nyilvánosan. Addig a büntető igazságszolgáltatás tekintélye kikezdzhető, amíg előfordulhat, hogy a bíróság által jogerősen kiszabott – akár egyetlen – szabadságvesztés végrehajtása is elmarad. Az e téren részfeladatok teljesítésére törvényi felhatalmazással rendelkező szervek hatékony együttműködése segítheti elő az ilyen eset előfordulásának megakadályozását.

A szabadságvesztés büntetés foganatba vételének helyzete 2004. december 31. napján a következő képet mutatta: 41 074 összlőírásból folyamatban maradt 8 310 büntetés foganatba vétele (ebben benne van a rövid tartamú, a szabadságvesztésre átváltoztatott pénzbüntetés, a szabadságvesztésre átváltoztatott közérdekű munka, valamint az előző évből maradt hátralék is). Közülük a külföldön tartózkodók száma 78 fő (0,9%) volt, őket nem számítva 20%-os a hátralék.

A bűnözésre adott válasznak tiszteletben kell tartania a büntetőjog és a büntetés-végrehajtási jog társadalmi funkcióját; igazodnia kell ezek hagyományos értékeihez, és a jogállamiság megkívánta feltételekhez. Az elkövetett cselekmény súlyához igazodó büntetés keretei között csak az individualizációval lehet a speciális prevenció szem-

pontjait érvényesíteni. Ugyanakkor figyelembe kell venni a sértettek szükségleteit és a lakossági elvárásokat is. Ahhoz, hogy a megmutatkozó nagyfokú igényre gyors és minőségi választ adhassunk, sokirányú reformot kell végrehajtani. Így – többek között – a jogalkotásban, az igazgatásban, a végrehajtás területén.

A jogállami követelményrendszer az állam minden szervezetére, a köz érdekét a törvények uralmának biztosításával védelmező intézményre kötelező. Át kell tekinteni valamennyi szerepét, felmérni az európai uniós tagsággal járó kihívásokat, meg kellett hozni azokat az intézkedéseket, amelyek alkalmassá teszik hazánk nagy múltú, nemes hagyományokkal rendelkező, ugyanakkor a modern állam működéséhez nélkülözhetetlen intézményeinek hatékony funkcionálását.

Kiindulási pontunk szerint a jogállamnak kötelessége, hogy biztosítsa polgárai számára az emberi jogokat, a biztonságos életet, a törvények érvényesülését, az objektív igazság érvényesítésének lehetőségét. A demokratikus biztonságot meg kell óvni a különféle látható vagy rejtett veszélyektől, így többek között a szervezett, továbbá kábítószeres bűnözéstől, a korrupciótól. Ennek garantálása állandó folyamat, amely napról-napra új erőfeszítéseket követel.

A magyarországi kábítószer-fogyasztási mutatók elmaradnak számos nyugat-európai uniós ország mutatóitól. A droghasználat azonban nálunk is növekszik, különösen a fiatalabb korosztályok körében. 2004-ben 1 032 kábítószerrel visszaélést követtek el, ami az előző évi szám (423) több mint két és félszeresét jelenti. A büntetőjog csak egyik összetevője a kábítószer elleni küzdelemnek, bár meghatározza annak kereteit. Az elmúlt évek kábítószer-használattal kapcsolatos büntetőjogi szabályozása körüli viták eredményeképpen nem engedélyezett a „könnyű drogok” használata, ugyanakkor a megtévedt kábítószer-fogyasztók lehetőséget kaptak arra, hogy az egészségügyi, illetve pszichológiai kezelés vállalásával elkerülhessék a büntetőjogi szankciókat (diverzió-elterelés).

A magyar büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartottak 5%-a volt kábítószeres bűncselekmény elkövetése miatt elítélve. 2003-tól az önként jelentkező elítéltek számára drogprenvenációs részlegek felállítására került sor. A drogprenvenációs, egészségfejlesztő és reintegrációs programok megvalósításában nagy szerep jut a civil szervezeteknek is.

Az alkohol bizonyos körülmények között – sajátos élettani, fiziológiai és pszichikai hatásai miatt az emberi személyiséget, magatartást és tevékenységet formáló vagy éppen átformáló mechanizmusa következményeként – szoros kapcsolatban áll a bűnözéssel; a kriminális személyiség kialakításában, vagy a már meglévő kriminális személyiségjegyek elmélyítésében játszik főszerepet. Az alkoholfogyasztás azonban nem önmagában vezet el a bűnelkövetésig. Az ok-okozati lánc létrejöttéhez egyéb objektív és szubjektív tényezők, okok és feltételek együttlállása is szükséges. A választás a személyiség milyenségének, állapotának és az aktuális, az éppen létező objektív viszonyok, azaz a szituáció hatásának, kölcsönhatásának eredője.

Az európai uniós joggyakorlat a szankció végrehajtás ismérvei közül hangsúlyt helyez az „ésszerű hatékonyság kritériumára”. Az arányos, de ugyanakkor hatékony, sőt

elrettentő szankció gyakori meghatározási formula az uniós bírósági gyakorlatban. Szem előtt kell tartani az „asszimiláció kritériumát”, melynek értelmében az alkalmazandó szankciók skálájának összehasonlíthatónak kell lenniük. A szigorúság kritériuma a szabadságvesztési tételek különféleségeit foglalja magában, hogy megfelelően hatékony, elrettentő legyen a törvényesség a jogállamiság keretei között. Mivel az alapvető jogok korlátozásáról van szó – még ha maga az állam részéről is, törvény alapján is –, messzemenő védelmet kell ugyanakkor nyújtani az esetleges joggal való visszaélés megelőzésére, kiküszöbölésére.

Az emberi és állampolgári jogok biztosítása iránti igény ott a legerősebb, ahol az állam a legsúlyosabban korlátozhatja ezeket a szankciók végrehajtása során. Szempont a társadalom védelme a bűnelkövetőtől, a törvényeit megsértőtől, de szempont a végrehajtás során az ő védelme is a társadalom haragjától, a hatóság egyes megtévedt tagjainak esetleges önkényes eljárásától. Amely végrehajtási tevékenység nem törvényes, nem váltja ki az állam törvényei iránti tiszteletet sem; s mint ilyen: eleve nem lehet hatékony.

A tudományos eredmények és a gyakorlati tapasztalatok közös többszöröse mellett és ellene is felsorakoztathatók továbbgondolkodásra készíthető érvek. Mint már említettük: az összetett, ambivalens folyamatok és lehetséges következményeik a korábbiaknál is sürgetőbben vetik fel az interdiszciplináris kutatások, vizsgálatok összehangolásának fontosságát. „Elmélet és gyakorlat legszorosabb összetartozását kell kimunkálni, az alapelveket konkrét esetekhez, példákhoz kötni” – írta Franz Hausenberg a Passai Katolikus Egyetem Pedagógiai és Didaktikai Tanszék egyetemi docense (Új Ember, 2001. július 22-i szám, 9. oldal). Gregorius mondása szerint: „Vita bona sine doctrina gratiam habet, doctrina sine vita itengritatem non habet. – A jó élet tudomány nélkül tetszésre talál, de a tudomány az élet nélkül nem teljes”.

A nulla poena sine culpa [bűnösség nélkül nincs büntetés] elve igazi közös alapvető európai elv napjainkban is. Lényegében egy olyan közösségi elv, amely felé a tagállamok büntető rendszerei irányulnak, és amelynek a fényében – törvényhozói reformok esetleges hiányában, késedelmében – a maguk pozitív jogát értelmezik. Tudatosult ezen elv messzemenő tisztelete és a jogállam között fennálló szoros kapcsolat. A külföldi szakirodalomból azonban kiolvasható, hogy a közösségi intézmények nem eléggé szigorú módon ismerték fel és alkalmazták szankcionáló hatalmuk gyakorlásának a nulla poena sine culpa elvét. A Corpus Iuris rendelkezései megerősítik a bűnösségi elvhez kötődő kérdések alapvető jellegét, mint a bűncselekmény lényegi elemét, és mint a szankció mértékét meghatározó kritériumot.

A büntetés-végrehajtási tevékenység során is az alkotmányos alapelveknek és jogoknak, a nemzetközi emberi jogi elvárásoknak, követelményeknek érvényesülniük kell. Az új évezred első éveiben már olyan törvényre van szükség, amelyik a jelenleg hatályos, sokszor módosított törvényerejű rendeletnél jobban szolgálja a mai kornak megfelelő büntetési célokat, amely épít a magyar büntetés-végrehajtás ma is hasznosítható hagyományaira, értékeire, ugyanakkor közelít a hasonló korszerű európai megoldásokhoz.

Régi adósságot törleszt a jogalkotó, amikor törvénnyel kívánja szabályozni a büntetések és az intézkedések végrehajtását, ennél fogva végre megfelelő szintre kerülnek valamennyi jogkorlátozás, jogfosztás végrehajtásának szabályai. Erre egy jogállamnak kellő figyelmet szükséges fordítania, hiszen alapvető emberi jogok korlátozásáról van szó, még akkor is, ha az a törvény, valamint bíróság, jogi hatóság határozata alapján történik. Emellett szintén csak helyeselni lehet, hogy a tervezet a nemzetközi követelmény-rendszer érvényesítése mellett a Btk. és a Be. szabályaihoz is igazodik, sőt azokon javít is. Utalok itt pl. az előzetesen letartóztatottak kapcsolattartására vonatkozó szabályozásra.

Minden olyan módszer, amely segíti a bűnelkövetők társadalmi integrációját, akadályozza a bűnisméltést és egyben a bűnmegelőzést is szolgálja. Ezért csökkenteni kell a börtönártalmakból származó, bűnisméltre ösztönző veszélyeket. A büntetés tartama alatt növelni kell a foglalkoztatás, a szakképzés, a nevelés, a közoktatás, az egészségmegőrzés lehetőségeit. A bűnisméltés csökken, ha az elítélt szembesül az általa elkövetett cselekmény következményeivel, alkalma van a sértett kártalanítására, a közösség kiengesztelésére.

A büntetést követő utógondozás a társadalmi integrációs szándékot erősíti, és megteremti az azok realizálásához szükséges objektív feltételeket is (a lakhatás biztosítása, a családi kapcsolatok helyreállítása, a foglalkoztatás elősegítése). A börtön egy ideig védi a társadalmat a bűnelkövetőtől, de nem csupán megőrző hely, hanem a reszocializációt elősegítő „emberjavító” intézmény, és ezt segíti elő hazánkban a pártfogó felügyelet új szervezetének megszervezése. Kutatási tapasztalataim szerint a visszaesés a szabadulás utáni első évben a legnagyobb. Ekkor kell megtenni valamennyi, a bűnmegelőzés érdekében szükséges intézkedést, támogatni a szabadult elítéltet a beilleszkedésben.

A börtönnépesség 1/4-e (a 16 543 fő fogvatartottból 4 101 fő) Magyarországon – hasonlóan az európai országokhoz – előzetesen letartóztatott. Számuk csökkenését várjuk a házi őrizet új, egyértelmű, a gyakorlatot is elősegítő részletes végrehajtási szabályozásától és a legújabb technikai eszközök alkalmazásától, az abszolút határidő (a végső lejárati idő nagykorú esetében 3 év, fiatalok esetében 2 év) törvényi meghatározásától, illetve egyfajta helyettesítő eszközként jön szóba az óvadék intézménye is. A börtönnépesség csökkenése várható a feltételes szabadságra bocsáthatók körének bővítésétől, valamint a fogvatartás alternatíváinak mind gyakoribb alkalmazásától.

A fogvatartotti ráta a 100 ezer lakosra jutó fogvatartottak számát jelenti. Az intézetbe való befogadások száma és a fogvatartási idő hossza döntően befolyásolja a fogvatartotti ráta mértékét. Pl. 2004-ben Angliában és Walesben 139, Spanyolországban 136, Portugáliában 128, Hollandiában 113, Luxemburgban 111, Olaszországban 102, Ausztriában 97, Németországban 96, Franciaországban 93, Belgiumban 84, Görögországban 81, Svédországban 76, Svájcban 72, Finnországban 71 volt a fogvatartotti ráta. Magyarországon pedig – a 2004. év végi 10 096 000 lakost és a 16 543 fogvatartottat figyelembe véve – 164.

Ha a bíróságok egyre kevesebb személlyel szemben szabnak ki végrehajtandó szabadságvesztést, nem biztos, hogy csökken, hanem még nőhet is a börtönnépesség. En-

nek oka az egyre súlyosabb bűnelkövetések száma lehet, amelyek következtében egyre súlyosabb ítéletek szülehetnek. A börtönépítést, -fejlesztést tehát semmiképp sem lehet félre tenni.

A túlszűfolttság és az agresszivitás közötti összefüggés ismert, a börtönlakosság túlnépesedése nemcsak négyzetméter és köbméter probléma. Az elítéltek 53,6%-a visszaeső, ezen belül 23%-a a többszörös visszaeső. A szervezett és kábítószeres bűnözés kihívásai szigorú ellenőrzést követelnek meg. Gondoljunk Olaszország, Görögország stb. gyakorlatára. Ezek a jogok korlátozásával járnak, amit csak törvényben lehet kimondani, mint ahogy az általános jogi helyzethez viszonyított enyhítéseket is.

A jogállam nem létezhet alkotmányos, az emberi jogokat szem előtt tartó igazságszolgáltatás nélkül. Igazságszolgáltatás pedig nem képzelhető el törvényesen és emberélesen működő rendőrség, védői kar, ügyészség, bíróság, büntetés-végrehajtás hiányában. Deák Ferencet idézve: „Mi csak a törvény teljesítését kívánjuk, mert a nem teljesített törvény holt betű, jogfolytonosság nélkül az alkotmány nem él”. Közös célunk, hogy megfeleljünk az európai uniós jogállami követelményeknek.

Az emberi méltóság védelmének követelményét, az élet és egészség megóvásának igényét, a védelem jogát az emberiség fejlődése termelte ki, forrása ilyenként az ember – az Isten saját képére és hasonlatosságára – teremtett mivolta. Jogrendszerünk önmagában nem érték, mert az idő kezdetén kijelölt célokat szolgál. Jogásként ezt a szolgálatot, alázatosságot is magunkénak valljuk, nem csak a tudást. Pázmány Péter szavaival: „Azt a tanítót böcsüli nagyra az Isten, aki cselekszik, amit tanít, és mind nyelvit, mind pennáját szíve gyökerének téntájába mártván, úgy szól, amint szíve járása vagyon”.

Hatvani Erzsébet

A Pártfogó Felügyelői Szolgálat és a bűnelkövetők társadalmi reintegrációja*

A 2003. július 1-jével megreformált Pártfogó Felügyelői Szolgálat egyik mottójaként választottuk Nils Christie kriminológus gondolatát, mely szerint „Legyen hát a büntett egy valódi párbeszéd kiindulópontja”.

Amikor egy bűncselekmény elkövetése után megtörténik annak „megítélése”, az elkövető felelősségre vonása és a cselekmény súlyával arányos intézkedés elrendelése vagy büntetés kiszabása, fontos, hogy ezek végrehajtása lehetőséget teremtsen arra, hogy az elkövető „párbeszédet” kezdhessen önmagával a cselekményéért érzett felelősségérzet kialakításáért, a sértettel az általa okozott anyagi és morális károk jóvátétele érdekében, és a reintegrációt segítő párbeszéd alakuljon ki a társadalommal, a helyi közösséggel.

A büntetés-végrehajtás mára túllépett a hagyományos „börtönügyön”, és felölel valamennyi büntetés, büntetőintézkedés végrehajtásával kapcsolatos kérdést. A büntetőeljárás megindulásától, a szabadságvesztés vagy az alternatív szankciók végrehajtásán át, a büntetés-végrehajtási intézetekből szabadultak utógondozásának lezárulásáig tartó folyamat egységes rendszerként kell vizsgálnunk, melynek egyik célja a társadalom és az egyén védelme érdekében a társadalommal összetűzésbe került személy reintegrálása: támogatása abban, hogy életét, magatartását az általános normák szerint tudja irányítani.

Európa országaiban számos olyan problémával szembesülnek a bűnmegelőzés és a büntetések végrehajtása során, amelyek Magyarországon is jelen vannak: így például a börtönök túlterheltek, a rabok eltartása drága. A büntetés-végrehajtás uniós normáknak megfelelő fejlesztése mellett az alternatív szankciók alkalmazási körének bővítésével próbálnak megoldást találni, bízva abban, hogy így csökkennek a bűnelkövetés okozta ártalmak kezelésére fordított költségek. A fejlett országok egyre határozottabban érvényesítik azt az elvet, hogy a szankcionálás „ára” nem lehet magasabb, mint a bűnözéssel okozott kár.

Központi kérdés, hogy milyen eszközök alkalmasak a bűnözés csökkentésére és az igazságszolgáltatás tehermentesítésére. A költségek csökkentése és a hatékonyság fokozása érdekében a fejlett európai államok a bűnözés kezelésében elkülönítik egymástól a súlyos, illetve a kevésbé súlyos „kiskriminalitás” befolyásolására alkalmas eszközöket. Az ún. kettős nyomtávú büntetőpolitika eltérő eszközrendszert kíván érvényesíteni

* A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Iustitia et Pax Bizottsága és az Igazságügyi Minisztérium „Bűnelkövetés és büntetés a mai társadalomban” című konferenciáján 2005. november 26-án elhangzott előadás szövege.

a társadalomra kiemelkedő veszélyt jelentő súlyos, és a kisebb súlyú bűncselekményekben megnyilvánuló bűnözéssel szemben.

A súlyosabb bűncselekményt elkövetőkkel szemben az államnak kellő szigorral kell élnie, és alkalmaznia kell a végrehajtandó szabadságvesztést. A társadalomra kevésbé veszélyes – általában a 3 évnél kevesebb szabadságvesztéssel fenyegetett –, a bűncselekmények többségét képező esetekben azonban az állam élhet a büntető igazságszolgáltatás rendszeréből elterelő, ún. diverziós eszközökkel, például a vádemelés elhalasztásával, illetve a szabadságvesztés kiváltására alkalmas alternatív szankciókkal, például a felfüggesztett szabadságvesztéssel, a közérdekű munka büntetés kiszabásával, a próbára bocsátással.

Az alternatív szankciók közösségben, nem elzárt környezetben végrehajtott és különböző szintű szabadságkorlátozással kombinált felügyeletet jelentenek, amelyek a reintegrációhoz szükséges támogatást is nyújtják az elkövetőknek.

A törvényhozásnak világos kereteket kell teremteni az alkalmazásukra, az igazságszolgáltatási rendszerrel el kell fogadtatni az alkalmazás lehetőségeit és korlátait, stabil szervezeti feltételeket kell teremteni a végrehajtásra, és nem utolsó sorban politikai feladatként, a célt el kell fogadtatni a közvéleménnyel.

A magyar jogrendszer a '90-es évektől egyre szélesebb körben bővítette a szankciórendszert az alternatív büntetési nemek alkalmazhatósága érdekében. Az alternatív szankciók végrehajthatóságát, illetve annak hatékonyságát meghatározza a végrehajtásért felelős intézményrendszer.

A pártfogó felügyelői szolgálatok – Nyugat Európában több évtizedes hagyományon alapuló, Közép-Kelet-Európában folyamatosan fejlődő – az alternatív szankciók végrehajtásáért, illetve a szabadulól elítéltek integrációjának előkészítéséért felelős professzionális szervezetek.

Az ezen elveket valló büntetőpolitika átfogó reformjának részeként kezdődött meg a Pártfogó Felügyelői Szolgálat átalakítása. A közel 30 éves, de egységes szakmai koncepciót, irányítást nélkülöző pártfogó felügyelői munka 2003. július 1-jétől került a megfelelő szakmai, szervezeti keretek közé. Az igazságügy-miniszter irányítása alatt működő Pártfogó Felügyelői Szolgálat célja, hogy a felelősségre vonás folyamatában kellő súllyal legyen jelen a bűnüldözés, az igazságszolgáltatás és a büntetés-végrehajtás hagyományos rendszerében.

A pártfogói szakmai feladatok egy része a változásokat követően is megmaradt, illetve korszerű tevékenységekkel bővült. Az alaptevékenységek a következők:

- Az ügyészégi és bírói döntéshozatal előkészítése szakértői tevékenység keretében, környezettanulmány, pártfogó felügyelői vélemény készítése.
- A szabadságvesztés kiváltására alkalmas diverziós eszközök és alternatív büntetések végrehajtása.
- A közérdekű munka büntetés végrehajtása.
- A büntetés-végrehajtási intézetekben szabadulás előkészítése érdekében végzett ún. börtönpártfogolási tevékenység, a feltételes szabadságra bocsátás alatt elrendelt pártfogó felügyelet végrehajtása, az önkéntességen alapuló utógondozás.

A feladatok egy része 2003. július 1-je előtt is a hivatásos pártfogók munkájához tartozott. A pártfogói tevékenység törzsfeladatát jelentő ún. pártfogó felügyelet végrehajtása változatlan jogszabályi követelményekkel működik: a vádemelés elhalasztása esetén, a próbára bocsátásnál és a felfüggesztett szabadságvesztés esetén, illetve a feltételek szabadságra bocsátásnál és javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátásnál.

A pártfogó felügyelők munkájának egyik legfőbb szakmai kérdése, hogy a tevékenység során hogyan lehet meghatározni, és hogyan lehet kellő egyensúllyal alkalmazni az ellenőrző, azaz kontroll és a segítő, azaz támogató funkciókat. A diverziós, illetve alternatív eszközök alkalmazása esetében a döntés lényege éppen az, hogy az elkövetőt aktivitásra késztesse: ne passzív „elcsenvedője” legyen a büntetésnek, hanem szembeálljon annak következményeivel. A pártfogó felügyelő kontroll funkciójának egyik lényege az elkövető szembesítése az általa okozott sérelemmel, és azon kockázati elemek feltárása, amelyek kiküszöbölése csökkentheti az újabb bűnelkövetés esélyét. Az e feladatoknak való megfelelés nem működik a gyakorlatban, ha a kontroll elemek nincsenek kellő arányban a támogató funkcióval.

A pártfogoltak jellemzően a társadalom olyan hátrányos helyzetű csoportjainak tagjai, akik esetében a marginalizációs tényezők (munkanélküliség, hajléktalanság, szenvedélybetegségek, anyagi problémák) és a személyiségbeli problémák (bizonyos készségek, képességek hiánya) együttesen vezetnek a különböző súlyú bűncselekmények elkövetéséhez. Sokuk esetében az igazságszolgáltatás rendszerébe való bekerülés tovább fokozza a társadalmi kirekesztődés veszélyét. Különösen igaz ez a büntetés-végrehajtási intézetbe kerülőkre. Az ő szabadulásukat követő társadalmi reintegrációt nagymértékben nehezítik a hosszan tartó elszigeteltség és a börtön-szocializáció következményei, valamint a társadalomban élő – egykori elítéltekkel szembeni – előítéletek. Jellemzően a pártfogoltak munkaerő-piacra történő belépése esetén többszörös depriváció jelentkezik: képzettség hiánya vagy nem megfelelő volta, az önérvényesítés nonkonform módja, kommunikációs-, konfliktuskezelési problémák, információbefogadási- és kezelési problémák, szociális és szocializációs deficit.

A pártfogónak nem elsődleges feladata a pártfogolt életében jelentkező összes szociális probléma megoldása, de amennyiben az a bűncselekmény elkövetéséhez hozzájárult vagy bűnismétléshez vezethet, akkor törekednie kell a kompetencia határain belül történő megoldásukra. A pártfogó speciális feladata lehet a változás/változtatás motivációjának kialakítása, közvetítő/generáló szerep betöltése az adott problémára szakosodott intézmény és a terhelt között.

Itt is, mint általában a segítő szakmákban, a pártfogó feladata egyrészt, hogy az egyén képességeit erősítve, alkalmassá tegye a társadalmi együttélésre, másrészt, hogy a befogadó környezetet, a társadalmat is alakítsa, elfogadóbbá tegye. Kiemelten fontos szerepe van annak, hogy az alternatív szankciók jelentőségét és az elkövetők társadalmi reintegrációjának fontosságát a társadalommal, a szűkebb és tágabb közösséggel is el tudjuk fogadtatni.

A közérdekű munka büntetés világszerte az egyik legjobban fejlődő új típusú szankció, így alapvető érdek fűződik ahhoz, hogy a magyarországi rendszer is befogadja, na-

gyobb számban alkalmazza, illetve ennek érdekében megteremtse a jobb végrehajtási feltételeket A Pártfogó Felügyelői Szolgálat munkamódszereit úgy kell alakítani, hogy a végrehajtásoknál egyre nagyobb számban az ingyenes munkavégzés előnyei a helyi közösségnél jelentkezzenek (pl. városzépítés). A közérdekű munka büntetés végrehajtása során olyan, a közérdeket szolgáló, hasznos munkát kell, hogy az elkövető végezzen, amelyekre egyébként az adott állami, önkormányzati intézménynél nem lenne fedezet. E büntetési nem végrehajtása során speciális reintegrációs lehetőségek is megnyílnak, hiszen több esetben alacsony munkakultúrájú, munkavégzéshez nem szokott embereket lehet nem hagyományos módon a munkaerő-piacra visszajuttatni, egy későbbi továbbfoglalkoztatás lehetőségét megteremteni.

A szervezeti reformot előkészítő szakmai koncepció a „hagyományos” pártfogói feladatokat bővítette, és ezzel a pártfogónak a büntetőeljárásban betöltött szerepét is megváltoztatta. A pártfogó felügyelő munkája a tágabb értelemben vett büntetőeljárás mindkét irányába kiszélesedett.

Így a pártfogó felügyelő, a fiatalkorú elkövető ellen indult büntetőeljárásnak már a korai – nyomozati – szakában környezettanulmányt készít. A vádemelés és az ítélezés szakaszában, az ügyészség, illetve a bíró, feltételes szabadságra bocsátás előtt a bv. bíró felkérésére a pártfogó az úgynevezett pártfogó felügyelői véleményben értékeli az elkövetői magatartás személyes vonatkozásait, az elkövető cselekményhez való viszonyát, az elkövetett tettben megnyilvánuló veszélyességét, azokat a személyiségében és körülményekben megjelenő kockázatokat, melyek újabb bűnelkövetéshez vezethetnek. A pártfogó felügyelő a véleményben tájékoztatást ad a terhelt adottságainak megfelelő munkalehetőségekről, egészségügyi, szociális intézményi ellátási lehetőségekről, és javaslatot tehet a terhelttel szemben egyedi magatartási szabály elrendelésére, különböző kezelő vagy megelőző programokon való részvételre. A pártfogó felügyelői véleményben ki kell térni arra, hogy a terhelt a kilátásba helyezett magatartási szabályok vagy kötelezettségek teljesítését vállalja-e, és képes-e teljesíteni. A pártfogói vélemény alkalmazásával lehetővé válik, hogy a pártfogó és a pártfogolt között már az eljárás korai szakaszában létrejöjjön a kapcsolat, így a büntetés kiszabás előkészítésében – kvázi szakértői vélemény keretében – hasznosulhassanak azok az ismeretek, melyeket az ügyész a diverziós eszközök alkalmazásánál és a bíró a büntetőszankciók kiszabásának mérlegelése során figyelembe vehet.

Új elemként megjelenik a pártfogói munkában a sértett érdekeinek támogatása, a jóvátételben, a kárenyhítésben való közreműködés. Az ügyész vagy a bíró felkérésére, a pártfogó felügyelői vélemény keretében vizsgálni kell azt, hogy az elkövető hajlandó-e a sértett számára anyagi vagy más módon jóvátételt nyújtani és azt a sértett elfogadja-e. A jelen szabályozás a Magyarországra is kötelezettségként háruló, büntetőügyekben alkalmazandó mediáció csiráit jelenti.

Külföldi és hazai kutatási eredmények is bizonyítják, hogy a közösség – a hagyományos elképzelésekkel szemben – az igazságszolgáltatástól nemcsak az elkövetőkkel szembeni védelmet, az elkövető számonkérését és megbüntetését várja. Az elvárások között kiemelten fontos, hogy a bűnelkövető értse meg azokat a következményeket, me-

lyet az általa elkövetett cselekmény okozott, érezzen felelősséget az általa okozott kárért, ismerje be a cselekményt, kérjen bocsánatot, és állítsa helyre az okozott kárt, vagy kártérítés formájában vagy egyéb jóvátételi módon.

Ezen elvárásoknak való megfelelés engedte és követelte az alternatív szankciók és diverziós megoldások körében – a civiljogi megoldások közül – az eljárásjog, illetve a büntetőjog területén megjelenő ún. helyreállító igazságszolgáltatás („restorative justice”, „közvetítés”, „mediáció”) bevezetését.

Az Európai Unió 2001/220/IB kerethatározatában kimondja, hogy a tagállamoknak gondoskodni kell arról, hogy a büntetőügyekben – a tagországok által meghatározott csoportjaiban – lehetőség legyen a közvetítés alkalmazására, illetve arra, hogy közvetítés útján elért megállapodást a büntetőeljárásban figyelembe lehessen venni. A büntetőeljárásról szóló törvény legutóbbi módosítását tartalmazó Be. novella tervezet a mediáció területén új feladatokat határoz meg a Pártfogó Felügyelői Szolgálat számára.

A Pártfogó Felügyelői Szolgálatnak nemcsak a szabadságvesztés kiváltása esetén vannak feladatai, hanem a legsúlyosabb büntetések végrehajtásában is szerepet kap. A pártfogói munkában a büntetés-végrehajtási intézetekben végzett gondozást és az utógondozást is hangsúlyosabbá kellett tenni. A Pártfogó Felügyelői Szolgálatnak alapfeladata a büntetés-végrehajtási intézetekben végzett tevékenység. A szabadulás hatékonyabb előkészítésére, a felügyelet és a gondozás folyamatosságának biztosítására, illetve az önkéntes utógondozás feltételeinek javítása érdekében meg kellett teremteni a büntetés-végrehajtási intézetek és a pártfogó felügyelői szolgálatok intézményesített együttműködését.

2003. július 1-jétől a pártfogó felügyelők jelen vannak a büntetés-végrehajtási intézetekben, a jogszabályok szélesebb körben szabályozzák a szabadulás előkészítés érdekében végzett közös tevékenységeket, melyek végrehajtása érdekében a helyi intézetek és szolgálatok együttműködési megállapodásokat kötöttek. A pártfogó felügyelő a bv. intézetekben elsősorban a szabadulás előkészítése érdekében végez tevékenységet, így a szabadítás előkészítése a várható szabadulást megelőző hat hónappal elkezdődik, szükség szerint azonban a pártfogó felügyelők korábban is segítséget nyújthatnak az elítélt kérelme alapján.

Fő feladatok: segítségnyújtás a családi kapcsolatok helyreállításához, tájékoztatás a munka- és szálláslehetőségekről, segítségnyújtás iratok pótlásához, informálás különböző támogatási formákról, a megkezdett képzések, egészségügyi kezelések folytatásának, illetve szükség szerint újak elkezdésének támogatása.

A Pártfogó Felügyelői Szolgálat előtt új kihívások állnak. Az alternatív szankciók végrehajtásának hatékonyságát – ezen belül az integrációs esélyt – növeli, ha azok egyedi magatartási szabályokkal párosulnak.

Az egyedi magatartási szabályok fő csoportjai:

a.) A bűncselekmény elkövetésével összefüggésben álló magatartástól, tevékenységtől tiltás, pl. tiltás szórakozóhelyektől, intézményektől, vagy pl. a „távoltartás jogintézménye” családon belüli erőszaknál.

b.) A bűncselekménnyel összefüggésben álló személyiségproblémák, szenvedélybetegségek kezelésének előírása, pl. egészségügyi kezeléseken, agresszió-kezelési tréning-

gen, szociáliskészség-fejlesztő, munkaerő-piaci tréningeken, munkaügyi tanácsadáson való részvételre kötelezés.

c.) Képzési hiányosságok felszámolására irányuló előírások, pl. különösen fiatalok-rú elkövetők esetében tanulmányok folytatásra vagy befejezésére vonatkozó előírás, tanuláscsökkentési programokon való részvételre kötelezés.

d.) Jóvátételi magatartási szabályok, amelyek előírása esetén az elkövetőt a sértettek nyújtandó kártérítésre, vagy a cselekmény más módon történő, szimbolikus jóvátételére kötelezzük.

A magatartási szabályok végrehajtása szükségessé teszi a hagyományos pártfogó felügyelői munka korszerű eszköz- és intézményrendszerrel való bővítését. Ilyen intézmények az ún. közösségi foglalkoztatók, melyek a büntetőjogi kontroll alatt álló elkövetőknek – magatartási szabályként előírt – speciális programokat kínálnak. Nemzetközi tapasztalatok szerint az individualizált szankciók előírásának és végrehajtásának, az egyik leghatékonyabb alternatív szankcionálási módnak a csoportos foglalkozások bizonyulnak. Amíg a pártfogó felügyelői munka az egyéni esetkezelésen alapul, a közösségi foglalkoztatóban a csoportos módszerek kerülnek előtérbe, kiegészítve az egyéni esetkezelést.

Közösségi foglalkoztatók létrehozása nélkül is ki kell alakítani, illetve bővíteni kell a Pártfogó Felügyelői Szolgálat által működtetett – ügyészségek és bíróságok számára országosan egységesen ajánlható – sztenderdizált csoportos foglalkozások körét.

A magatartási szabályok új formájának, a csoportos foglalkozásoknak kialakítását a Pártfogó Felügyelői Szolgálat kisebb részben saját, nagyobb mértékben pályázati támogatással, kísérleti formában kezdte kialakítani. A programokat specifikusan, a célcsoportok igényének megfelelően, a leggyakrabban előforduló bűnműködési kockázatokra reagálva kell kialakítani.

A fenti eszközrendszerek jellemzője, hogy működtethetőek egyrészt kizárólag az állami rendszereken, így a büntetés-végrehajtáson, pártfogó felügyeleten belül is, de egyes „szolgáltatások”, illetve „programok” – az állam garanciális kontroll-mechanismusának megtartásával – megvásárolhatók a civil szférában már működő, illetve kialakulóban lévő intézményektől.

A reintegrációs folyamat eredményeit, hatását nem lehet egy-egy intézmény – így akár a Pártfogó Felügyelői Szolgálat – sikerének vagy éppen sikertelenségének tulajdonítani. Szükséges az egyes ellátó rendszerek (pl. gyermekvédelmi, szociális, egészségügyi, oktatási) és intézmények közötti együttműködés kialakítása.

A saját intézményi háttér fejlesztése mellett kiemelt szerepe van a civil szervezetekkel, önkormányzatokkal, egyházakkal való kapcsolattartásnak, együttműködési szerződések megkötésének.

Hajdú Miklós

A börtönpasztoráció lehetőségei a büntetés-végrehajtásban¹

Mint köztudott, az egyházak képviselői már a kereszténység kialakulását követően részt vállaltak a közösség által elmarasztalt emberek szenvedéseinek enyhítésében. E több évszázados munkát a szentírás azon mondatára alapozták, melyet katolikus templomainkban – prédikációba foglalva – az elmúlt vasárnap hallhattunk: „Börtönben voltam és meglátogattatok”.²

Az egyházak, felekezetek áldásos működése 1949-ig folyamatos volt Magyarországon, míg az akkori igazságügy-miniszter a börtönlelkészek tevékenységét meg nem szüntette.³

Az 1979. évi 11. tvr. 2.§ (1) a következő rendelkezést tartalmazta: „Az elítéltek szemben csak az ítéletben és a törvényben meghatározott joghátrányok alkalmazhatók.”

A fenti törvényerejű rendelet 36.§ (1) bekezdésének h. pontja ugyan lehetőséget biztosított a fogvatartottak vallásgyakorlásához, ezt viszont csak a rendszerváltás tavaszán sikerült megkezdeni.

A magyar büntetés-végrehajtás egyes intézeteibe már 1989 őszétől, általánosan azonban 1990-től léphetnek be egyházi szolgálat végzése céljából az egyházak és a különféle felekezetek képviselői, valamint a missziós- és a karitatív szervezetek tagjai.

Minden bizonnyal az ezt követő 10 esztendő fáradságos munkájának is köszönhető, hogy a jó szándékú emberek segítőkészségét felismerve írásban nyert megerősítést a pasztorációs tevékenység szükségessége. 2000. júliusában jelent meg az igazságügyi-miniszter 13/2000. (VII. 14.) rendelete, amely életre hívta a Börtönlelkészi Szolgálatot.

Jelenleg Magyarországon 15 főállású, valamint 17 rész munkaidős lelkész végzi szolgálatát ökumenikus szellemben. (A főállású lelkészek között megtalálhatók a négy hazai történelmi egyház – római katolikus, református, evangélikus, izraelita – képviselői, a rész munkaidős munkatársak a római, illetve a görög katolikus, a református és az evangélikus egyház lelkészei.)

19 éves egyházmegyes szolgálatom, illetve – főállású lelkészként – 5 éve végzett börtönlelkészi tapasztalatom azt mondatja velem, hogy a szabadságvesztésüket töltő fogvatartottak körében is mindazon lehetőségekkel élhetünk, melyek a „világi” lelkipasztorációban szá munkra feladatként jelennek meg.

Egy nagyon fontos szabályt azonban mindig be kell tartanunk: **szolgálataink végzése nem akadályozhatja, s főleg nem veszélyeztetheti az intézet rendjét és biztonságát!**

1 A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Iustitia et Pax Bizottsága és az Igazságügyi Minisztérium „Bűnelkövetés és büntetés a mai társadalomban” című konferenciáján 2005. november 25-én elhangzott előadás szerkesztett szövege.

2 Mt 25, 36

3 25736/1950. IM III./2. körrendelet

Ezért szükségesnek tartom, hogy a koordinátor szerepét is betöltő lelkész ismerje a munkájával kapcsolatos törvényeket, rendeleteket, egyes magasabb szintű utasításokat, s nem utolsósorban a helyi intézetparancsnoki intézkedéseket, hogy szolgálatát akadálymentesen végezhesse.

Itt szeretném megjegyezni, hogy előadásom a teljesség igénye nélkül készült, hiszen a rendőrségi fogdák⁴, az előzetes házak, a fiatalkorúak intézetei, valamint a női fogvatartottak szabadságvesztését végrehajtó intézetek lehetőségeit kevésbé ismerem, mint a fegyház és börtön, pontosabban a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön kínálta lelkipásztori lehetőségeket.

A pasztorációs munka elsődrendű, legfontosabb feladatai közé sorolom az **egyéni beszélgetések** és foglalkozások tartását. Tudjuk, az eredményes lelkipásztorkodás egyik fő feladata, hogy egy közösség tagjaival minél közvetlenebb, őszintébb kapcsolatot alakítson ki a lelkész, hiszen egy-egy személy mélyebb megismerése a közösség szervezésénél, alakításánál elengedhetetlenül fontos.

Egyéni beszélgetés elindításához – akár a mindennapi életben – több lehetőség is kínálkozik:

- hol dolgozik,
- voltak-e látogatói,
- van-e családja,
- szüleivel milyen a kapcsolata,
- vannak-e kapcsolattartói,
- mikor kapott csomagot stb.

Itt szeretném felhívni a figyelmet az előzetes letartóztatottakkal való egyéni beszélgetés fontosságára, hiszen a körülmények hirtelen változása, a kapcsolattartás várható lazulása, elhidegülése, esetleg egy súlyos ítélettől való félelem akár szuicid cselekményre is indíthatja a fogvatartottat.

Szintén – csupán – az egyéni foglalkozás lehetősége adódik azon személyek esetében, akik fogdafenyítésüket töltik, egészségügyi, illetve külkórházi elhelyezésen vannak.

Külön figyelem kell, hogy irányuljon azon fogvatartottakra, akikre személyre szabott utasítások, úgynevezett. egyedi rendelkezések vonatkoznak. Számukra is lehet találni olyan feladatokat, amelyeket speciális elhelyezésük ellenére el tudnak végezni. Én előszeretettel alkalmazom a Bibliáról és a jelentősebb keresztény ünnepeinkről szóló tesztek, feladatlapok összeállítását, használatát, hiszen intézetünkben minden évben legalább egy bibliai könyv (jelenleg *Az apostolok cselekedetei*) kerül feldolgozásra az említett formában.

Szintén a személyes beszélgetések kapcsán tájékozódhatunk a fogvatartottak vallási hovatartozásáról s egyéb más vallási szokásaikról. Itt derülhet fény arra, hogy az illető nem a keresztény, hanem valamely más, például keleti vallás követőjének vallja magát. (Itt eszünkbe kell, hogy jussanak azon intézkedések, amelyek a szokásostól eltérő étkeztetés lehetőségét kínálják fel a vallásokat gyakorló elítéltek számára.)

A személyes beszélgetések során – a megismerésre alapozva – már kifejezetten lelkipásztori feladatokat végezhetünk (például felkészítés a keresztelezés, az elsőáldozás, a bérmálkozás és a házasságkötés szentségeinek kiszolgálására).

⁴ Ezekre a 19/1995. (XII. 13.) BM rendelet előírásai vonatkoznak.

A fogvatartottak vallási hovatartozásának dokumentálása sokszor nem egyértelmű. Én minden esetben elhiszem a fogvatartott „szóbeli” nyilatkozatát, de megpróbálom beszerezni az illető keresztlevelét is. (Például volt olyan elítélt, aki katolikust is megszegyenítő módon mondta el a gyónás menetét és szövegét. Keresztlevelemből viszont kiderült, hogy református vallásúnak lett keresztelve. Elmondása szerint gyermekkorában rendszeresen katolikus nagyszüleivel gyakorolta a vallást.)

A gyónás, illetve szentáldozás szentségeinek kiszolgálásával viszont – véleményem szerint – körültekintően kell eljárnunk. Itt szeretném főtisztelendő katolikus lelkész testvéreim figyelmét felhívni az Egyházi Törvénykönyv (C. I. C.) 566. kánon 2. §-ára, mely a következőképpen szól: **„Kórházakban, börtönökben és tengeri úton a lelkésznek csak ezeken a helyeken gyakorolható felhatalmazása van arra is, hogy föloldozást adjon a maguktól beálló, fönn nem tartott és hivatalosan ki nem nyilvánított cenzúrák alól, de a 976. kán.⁵ előírásának fenntartásával”.**

Végül – de nem utolsósorban – fontosnak tartom, hogy a lelkész időnként vegyen részt a látogatók fogadásán, főleg, ha egy-egy rendszeresen egyházi foglalkozáson résztvevő fogvatartott azt igényli.

A börtönlelkész lelkipásztori munkájának még számtalan más további lehetősége van. Ezek közül néhány:

- „Művész-keresés” (különbéle alkotó tevékenységekre – festés, írás, kézművesség stb. – vagy egyszerűen az olvasásra való serkentés);
- Az elítéltek kegytárgy-vásárlásával kapcsolatos tevékenység;
- Külső, egyházi eseményeken való részvétel (például keresztelés, házasságkötés, temetés).

A következő pasztorációs lehetőség a **csoporthoz tartozók foglalkozásainak** szervezése és vezetése. E területen áldásos tevékenységet fejthetünk ki más egyházak képviselőivel, illetve különféle missziós- és karitatív szervezetekkel egyetemben.

A börtönlelkész rátermettségén és leleményességén is múlik, hogy milyen és mennyi „külső segítőt” tud bevonni az intézet vallási életébe. Csak címszavakban a lehetőségekről:

- Mécses Klub foglalkozások;
- Fórum jellegű beszélgetések kialakítása (a fogvatartottakat érdeklő problémák megbeszélése, megoldási javaslatok);
- Biblia- és egyházi színjátzó kör, énekkar szervezése, vezetése stb. (az ilyen, illetve hasonló jellegű csoportok szervezése előtt egyeztessünk a kultúrnevelővel, lehetőleg ne lépünk az ő „felségterületére”);
- A szentmisék és liturgiák állandó részeinek hangos mondása (az olvasás, az együtt hangzás érdekében a másokra való figyelés gyakoroltatása);
- A gyakrabban felcsendülő énekek szövegeit egy bármikor bővíthető énekkönyvbe össze lehet állítani, és belső használatra ki lehet adni;
- Közös éneklés;

5 976. kán. Minden pap – még ha nem rendelkezik is gyóntatási felhatalmazással – érvényesen és megengedetten oldoz fel minden halálveszélyben levő gyónót, bármely cenzúra és bűn alól, még akkor is, ha jóváhagyott pap van jelen.

- Önálló belső újság létrehozása, esetleg rádió- és TV-műsorok készítése és sugárzása a zárt láncú rendszeren keresztül.

Egyházi és vallási programok szervezése:

- Egyházi személyek meghívása misék- és szertartások celebrálására;
- Egyházi ifjúsági és felnőtt csoportok meghívása, tanúságtétele (ilyen alkalmakon a mi fogvatartottjaink is bemutatkozhatnak egy-egy műsorszámmal);
- Közismert, vallását gyakorló személy (színész, zenész stb.) meghívása;
- Jutalom gyanánt csoportos kimaradás lehetősége egy-egy jelentősebb egyházi ünnepre;
- Kiemelkedő egyházi és állami ünnepekre – akár a kápolnában, akár egy erre alkalmas helyen – ünnepi műsor szervezése;
- Más intézet lelkészeivel együttműködve fogvatartottak vendégszereplése.

Egyéb feladatok, lehetőségek:

- Az egyházi foglalkozásokon rendszeresen résztvevő és aktívan közreműködő fogvatartottak érdekében éljünk jutalmazási javaslattal a nevelő felé.
- Rendszeres kapcsolattartás a kultúrmevelővel.
- A börtönlelkésznek különösen jó kapcsolatban kell lennie a nevelőkkel, a pszichológussal, orvossal.
- Szuicid cselekmények megelőzésére nyújtunk segítséget a fogvatartottakat kezelő személyzetnek.
- Missziós szervezetek felhívását tegyük közzé, mivel lehet, hogy a fogvatartott családtagjait ezáltal tudjuk segíteni, illetve a büntetésüket töltők kapcsolattartását erősíteni tudjuk.
  - A fogvatartottak gyermekei részére ajándécsomag küldése (itt a nevelőnek tudunk segíteni).
  - A fogvatartottak gyermekeinek üdültetése, táboroztatása (a Magyar Testvéri Börtöntársaság, illetve az Országos Gyermekvédő Liga ezt a munkát az elmúlt nyáron is végezte.)
- Kiemelkedő egyházi (böjti) napok, például a hamvazószerda és a nagypéntek jelzése az ételmezési csoportvezető felé.
- Egyházi- és karitatív szervezetekkel való kapcsolattartás.

A fentiekben kizárólag a fogvatartottakkal kapcsolatos pasztorizációs, lelki gondozói feladatokról, lehetőségekről tettem említést. A **büntetés-végrehajtás** szó alatt azonban nem csak a szabadságvesztésüket töltő személyek sokaságát értjük, hanem – én ide sorolom – a személyi állomány tagjait is, ezért a börtönlelkészeknek róluk sem szabad megfeledkezniük. Mivel azonban a Börtönlelkész Szolgálatot törvényi formába öntő 13/2000. IM rendelet szövege mindenütt „csak” a **fogvatartottak** lelkipásztori ellátását hangsúlyozza, ezért a személyi állománnyal történő foglalatalkodást nem tartottam célszerűnek „**A börtönpasztoráció lehetőségei a büntetés-végrehajtásban**” címszó alatt kifejtani.

Mezey Barna

A börtönrendszerek és a börtönépítészet a századforduló idején*

A címben jelölt téma ma és itt különös figyelmet érdemel. A Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön (korábbi nevén Magyar Királyi Törvényszéki Fogház) építésére az 1899-ben meghirdetett pályázat nyertes munkája alapján került sor, 1901-ben kezdődött meg az építkezés, és 1906-ban adták át rendeltetésének az épületet. Az intézet tipikus darabja a századfordulón az országos program keretében épített törvénykezési épületek sorának. Egyszerre jellemzi hát az országos állapotokat, s jelzi Sátoraljaújhely jelentőségének emelkedését, hiszen az igazságügyi tárca áldása a törvénykezési palota építésére ezt a folyamatot szimbolizálta.

Köztudomású, hogy Magyarországon, a polgári átalakulást megelőzően korszerű börtön nem működött; hogy a börtönépítészet, mint olyan ismeretlen volt. Kisebbségi építések után az első bizonyosságot az 1843/44-ben ülésező magyar büntető kodifikációs bizottság megrendelésére készült tervek, Graefl Károly, Cassano József és Zitterbach Mátyás munkái adják. A három kiváló tervező (akik közül Graefl több mint egy évtizedig elemezte a helyszínen a különféle európai börtönöket) az amerikai és európai modern börtönépítészeti alkotások ismeretéről tett tanúbizonyosságot. Amennyiben a bizottság javaslatát a diéta és az uralkodó elfogadta volna, s felépülhetett volna a tíz kerületi börtön (Léván, Keszthelyen, Budán, Kassán, Nagykárolyban, Nagyváradon, Miskolcon, Szegeden, Aradon és Pozsegában), bármelyikük terve szerint építették is volna, bizonyosan nemzetközi színvonalú országos hálózat lett volna a magyar büntetés-végrehajtásnak. Tudjuk, ez nem következett be.

Előzmények

Így azután Magyarország korszerű büntetés-végrehajtási intézetek nélkül lépte át a polgárosodás küszöbét. Sem országos intézeti hálózat, sem megyei börtönök nem állottak rendelkezésre. Az országos intézetek hiányoztak a palettáról (az 1773-ban Szempcen alapított Domus Correctoria kis Tallósi kiterővel 1832-ben Szegeden kiszenvedett), a megyei tömlöcök pedig a rendi-feudális világ mocskos, föld alatti, levegőtlen carcer-rezsimjét tükrözték. Néhány, kis befogadóképességű intézetre irányuló helyi kezdeményezés jelezte a reformigényt, ez azonban a 19. század második feléig nem hozott érdemi változást.

* A Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön centenáriumi ünnepségén 2005. november 17-én elhangzott előadás szerkesztett változata.

Az osztrák neoabszolutizmus kormányzata Magyarországon is hatályba léptette az 1852. évi osztrák büntető törvénykönyvet. Az osztrák szabályozás már a szabadságvesztés-büntetés túlnyomó alkalmazására építette büntető rendszerét, s az igazságügyi miniszternek rá kellett döbennie, hogy nincsen hol végrehajtani a börtönre szóló ítéleteket.

Az igazságügyi tárca tűzoltásba kezdett: négy év leforgása alatt megteremtette a magyar országos fegyintézeti hálózat alapjait. 1854 és 1857 között megnyitották az illavaai, váci, munkácsi, lipótvári, a mária-nosztrai és a nagyenyedi intézeteket, a szamosújvári tartományi fogházat pedig az országos intézetek közé emelték. A gyors munkának sajátos következménye lett: az eredetileg különböző egyéb célú épületekbe telepített büntetés-végrehajtási intézetek építészeti korszerűségét minimalizálták az egykori várfalak, a kastély- és zárdaépületek, a nevelőintézeti funkciók kiszolgálására alkalmatlan építészeti terek. Az országos hálózathoz utóbb hiába ragasztották hozzá a valóban modern, panoptikus szegedi kerületi börtön és törvényszéki fogház (a Csillag) vagy a Budapesti Gyűjtőfogház épületeit, a rendszer alapjaiban és átlagában toldozott-foldozott maradt.

Nem úgy történt a vármegyei intézetek esetében. Az 1869:4. tc. az igazságszolgáltatás és közigazgatás szétválasztása kapcsán élesen elhatárolta egymástól a bírói és a végrehajtói hatalmat. Ennek eredményeképpen meg kellett teremteni egy teljesen új bírói szervezetet, melyet értelemszerűen az ország törvényhatósági reformjával kellett összekötni. A vármegyék és városok új szabályozása, a vármegyei hatáskörök átalakítása, s különösképpen az ezzel együtt járó átszervezések csak lassú folyamatban engedték kialakulni az új képleteket. A korábbi törvénykezési szervezet felszámolásával egy időben hívták életre az elsőfolyamodású királyi járásbíróóságok és törvényszékek hálózatát, mely azonban csak a századfordulóra nyerte el végleges alakzatát. A megszervezett járásbíróóságok száma az 1871-es 360-ról 1913-ra 990-re nőtt, míg a 102 megyei törvényszékből 1885-ben már csak 64 működött. Ez a változás is jellemzi az igazságszolgáltatás kiépülésének vajúdó folyamatát.

A több száz bíróság elhelyezése értelemszerűen több száz épületet kívánt, miként a törvényszékekhez és járásbíróóságokhoz rendelt fogházak és börtönök korszerű megszervezése is. Az igény egyértelmű volt: az ország törvénykezése hatalmas elmulaszthatatlan építészeti fejlesztés előtt állott.

Börtönrendszerek

A magyar börtönügyi tudományosság, a magyar büntetés-végrehajtási reform igények és az első építészeti kísérletek idején érlelték meg a polgári börtönügy modelljei az úgynevezett börtönrendszereket. Addig, a különféle kísérletek nem rendszereket, nem koncepciózus és átgondolt képleteket kínáltak, csupán a rendifeudális közös elzárással szemben (melyet rendszernek nevezni semmiképpen sem lehet) jelentkező újítások egyikét-másikat. A 19. század első harmadában Amerikából útnak indult a magány (vagy pennsylvaniai) és a hallgató (vagy auburni)

rendszer, melyek hamar erős kritikát váltottak ki egyoldalúságuk miatt. Viszont éppen ez az egyoldalúságuk, vagyis az elítélt kezelésére vonatkozó módszerekre fókuszáló koncentrálsuk forradalmasította a börtönügyi rezsimeket. Mint ismeretes, a magányrendszer az elítélt teljes elszigetelésével operált (melynek építészeti következménye a magánzárka-rendszerű épületegyüttesek megjelenése volt). A hallgató rendszer az elítéltek közös munkáltatásának koncepciójával, ugyanakkor embertelen csöndkényszerével írta be nevét a börtönügy történelmébe.

Hamarosan kísérletek sorozata indult meg a két szisztéma előnyeinek egyesítésére, illetve a sokfelé felbukkanó osztályozási és értékelési igénynek (genfi, müncheni, belga stb. rendszerek) megfelelően, melyek közül végül is az ír fokozatos rendszer diadalmaskodott, mely az elítéltet négy stáción át vezette a remélt megjavulásig, a társadalomba történő visszabocsátásig. A magánzárkában eltöltött első és a közös foglalkoztatással kombinált második szakasz után közvetítő lépcsőre majd feltételes szabadságra került sor. A 19. század második felében már a nemzetközi kongresszusok és szervezetek is ezt a megoldást ajánlották az egyes államok börtönügyi szakembereinek figyelmébe. A századfordulón diadalmaskodó ír fokozatos rendszer összetettségénél fogva bonyolult építészeti megoldásokat is igényelt. Az első szakasz az elítéltek elkülönített bezárására alkalmas magánzárka-szárnyakat követelt, a közös munkáltatás megfelelő számú és minőségű, nem kevésbé jó biztonságú munkatermeket, raktárakat, egyidejűleg a magánzárka-épületeknél jóval olcsóbb hálókülkés vagy nagyobb hálótermes elhelyezést éjszakára. A közvetítő fokozat speciális intézetek létesítését igényelte. A progresszív rendszer elterjedésével párhuzamosan jelentek meg azok a humanitárius követelmények, melyek a nemzetközi közösség szemében fokmérőjévé lettek egy börtönrendszer korszerűségének. Ezek az elvárások (megfelelő oktatás, lelki gondozás, egészségügyi ellátás) úgyszintén építészeti kihívásokat jelentettek. Miközben a büntetési rendszer középpontjába került a szabadságvesztés-büntetés, s a hagyományos büntetési nemek törlésével, szinte kizárólagos válaszlehetőségként fogalmazódott meg a 19. század jelentős, s tömegessé váló büntetésével szemben.

Hazánkban első ízben az 1843/44. évi kodifikációs bizottság foglalt állást a magányrendszer mellett, meggyőzve igazáról az alsótábla többségét is. A pennsylvaniai rezsimek megfelelő épületek azonban nem épülhettek fel, így a kérdést elnapolták. A neoabszolutizmus, mint láttuk, nem rendszerek, hanem a totális intézmények „átválthatósága” kérdésében foglalt állást, így a megoldást a kiegyezés kormányzatára hagyta. Mire a magyar büntető törvénykönyv, az 1878:5. tc. becikelyeztetett, világszerte a fokozatos vagy progresszív rendszer karrierjét ünnepelte a börtönügyi tudományosság. Aligha véletlen tehát, hogy a korszak legkorszerűbbnek tartott börtönrendszerét tette magáévá Csemegi Károly osztálytanácsos, aki tanácsadójával, Tauffer Emillel a szabadságvesztés végrehajtásának alapelveit fogadta el azt a magyar büntető törvénykönyvben. Az 1880-ban hatályba lépő kódex egyébként országos fegyintézetet, kerületi börtönt, törvényszéki és járásbíró-

sági fogházat, valamint államfogházat ismert. A törvényalkotás immáron megteremtette a jogi kereteket is a felépítendő börtön- és fogházrendszeréhez.

Börtönök

Miután az 1843/44-ban működött kodifikációs deputáció a magányrendszer mellett tette le a voksot, ennek megfelelően készültek el az első országos börtön-tervek is. Graefl Károly, Cassano József és Zitterbach Mátyás is a magánzárka-rendszerű épületekben gondolkodtak, melyeknek filozófiája értelemszerűen gyökeresen különbözik a korabeli (rendi-feudális) közös elhelyezéstől, miképpen a közös munkáltatásra építő hallgató- vagy vegyes rendszerektől is. Ez a felfogás még hosszú ideig rányomta bélyegét a magyar tervekre, s még a hetvenes évek elképzelései is a magánzárkás elzárás realizálása körül forogtak. Így tervezte fogházait Sonheithl Ferenc, Wagner Gyula és Kiss István is.

Meghatározó volt a magyar börtönépítészetben, hogy a feladatok nem annyira az önálló, nagy befogadóképességű, országos intézetek megépítésére irányultak, hanem a megyei törvényszékek és a járásbíróságok mellé rendelt börtönök és fogházak kialakítására. Ez a program a tervek profilját két irányban befolyásolta. Egyfelől az épületegyüttesek komplexitásával, másfelől a többfunkciós jelleggel.

A komplexitás abból a tényből következett, hogy az országban nem csupán a börtönök és fogházak hiányoztak az igazságügyi épületek palettájáról, hanem legtöbb felé a megfelelő törvénykezési épületek sem álltak rendelkezésre. A korábbi megyei bírások a rendi hatalomgyakorlással állott összefüggésben, ennél fogva többnyire a megyeházák szolgáltak a törvénykezés színhelyéül. Az új igazságszolgáltatási koncepció, mely a bírói függetlenségre építette a magyar törvénykezést, külön teret keresett működéséhez. A judikatúra és az executiva elválasztását építészetileg is deklarálni kívánta a kormányzat, ennek megfelelően alakították ki az igazságügyi épületek országos építési programját. Az ennek keretében létrejött igazságügyi épületegyüttesek nem egyszerűen elhelyezési kérdést jelentettek, hanem az önálló törvénykezést szimbolizálták, mely így felölelte a járásbíróságok, törvényszékek és a hozzájuk tartozó fogházak és börtönök együttesét.

A program keretében épülő igazságügyi paloták többfunkciós rendeltetése számos síkon ragadható meg. Nem csupán a törvénykezés és büntetés-végrehajtás kettősére érdemes figyelni, hanem a bíróságot szolgáló börtön- és fogházi feladatokra is. A törvénykezési épülethez illesztett börtön- és fogházépület magától kínált megoldást nem csak az ítéletüket töltők, hanem az előzetes letartóztatottak, a vizsgálati foglyok, illetve a valami okból átszállításukra várók fogvatartására is. Ez a fajta többfunkcióság – ellentétben az országos intézetek végrehajtási profiljával – az építészeti koncepció más fajtájú átgondolását igényelte. Hiszen itt nem pusztán a börtönrendszer rezsimelvi szabták meg a büntetés-végrehajtási traktus jellegét, hanem ezt kiegészítették és módosították a büntetőeljárás aktuális igényeivel kapcsolatos követelmények, valamint az igazságügyi palotával szimbiozisan élő börtön és fogház sajátos biztonsági szempontjai is. Nem is szólva arról a kül-

sődleges elvárásról, melyet a városba (megyeszékhelyre, járási székhelyre) telepített igazságügyi épületegyüttessel szemben fogalmazott meg az érintett település: hogy az tudniillik a város „építészeti arculatához stílusosan beleillő, sőt jellegével egy meghatározó szerepű monumentális hatású épület”-ként jelenjen meg. Az igazságügyi palota mind napjainkig a városok jellegzetes, domináló épülete, a bíróságok, ügyészségek működésének központja, az igazságügyi hivatalok otthona. A többnyire díszes főhomlokzat és főkapu valóságos éke lett a településeknek.

Emellett két ellentétes koncepciót kellett az igazságügyi paloták építésénél megvalósítani. A törvénykezési eljárás a lehető legnagyobb nyilvánosságot követelte, olyan tereket, ahová az érdeklődők akadálytalanul bejuthattak, s jelenlétükkel részesei lehettek a bírósági eljárásnak. A büntetés-végrehajtás ellenkezőleg: a legteljesebb szeparációt igényelte, olyan elhelyezést, mely a külvilágtól mentesen szervezett belső életet biztosított, ahová a közönség nem, hogy bemenni nem tudott, de lehetőleg a bepillantást is meg kellett akadályozni. A teljes nyilvánosság és a totális zártság összeegyeztetése volt tehát a feladat.

Ehhez járult a totális intézmények működtetéséből eredő nagy kihívás a börtön- és fogházépítéseknel: a száz-kétszáz főt befogadó büntetés-végrehajtási intézet fogvatartottjainak ellátásáról, gondozásáról is gondoskodni kellett, mely számos gazdasági- és kiegészítő épület, illetve építmény betervezését követelte meg. Mindezt egy meglehetősen behatárolt térben, az igazságügyi palota fő épülete mögött kialakított zárt egységben. A századfordulós tervek és építkezéseket már meghatározó módon befolyásolták a kor normái: az egészséges elhelyezéshez szükséges, megfelelő méretű zárkák, sétalóudvarok és közös helyiségek; a levegőztető-, fűtő- és világító rendszerek; az oktatás, a lelki gondozás és a munkáltatás térségei (iskola, imaterem, munkatermek, raktárak).

Korábban arról esett szó, hogy a kiegyezéskor az országban alig működött korszerűnek nevezhető intézet; hogy lényegében a bírósági szervezet átalakításával párhuzamosan kezdődött meg a magyar büntetés-végrehajtás intézeti hálózatának kifejlesztése. A magyar büntetés-végrehajtás jól járt a történelmi késéssel. A századfordulós tervek ugyanis már a legkorszerűbb (s országosan egységesnek mondható) szempontok szerint készültek, a kor nemzetközi normáit is kielégítve. S miután semmiféle „hagyaték” nem gátolta a tervezést és építkezést, mivel nem átalakítani, hanem létrehozni, teremteni kellett, Magyarország börtönügye a huszadik század kezdetén valóban modern s minőségileg magas elvárásokat is kielégítő börtön- és fogházhálózattal rendelkezett (ami az országos fegyintézetekről az ismert körülmények miatt már kevésbé volt elmondható).

Sátoraljaújhely valamikori megyei törvényszéki épülete és börtöne is mindezek figyelembe vételével épült. Az intézet tervezője, Czigler Győző műegyetemi tanár számos ismert középület, kórház és hivatal mellett nyerte meg a sátoraljaújhelyi királyi Törvényszéki Palota és Fogház felépítésére kiírt pályázatot. Ebben a korszakban – miként azt a szakirodalom leszögezi – jellegzetes csoportja alakult ki az építészeknek, akik igazságügyi épületek tervezésére és építésére specializáltak

KONFERENCIA

magukat. (Wagner Gyula, Aigner Sándor, Kiss István, Jablonszky Ferenc Tóásó Pál azok, akiknek életpályáját döntően meghatározta a törvényszéki tervezés.) Wagner egymaga több mint huszonöt fogház- és börtönépületet tervezett. Úgy hiszem, hogy alapvető szemléleti különbséget jelentett Czigler munkája, hiszen az építész paloták, színházak, akadémiák, oktatási intézetek tervezésével, széles látókörű megközelítéssel szemlélhette a totális intézmények világát. Talán nem véletlen, hogy ez az épület is – sok társával egyetemben – mind a mai napig szolgálja az igazságügyet és a büntetés-végrehajtást.

Zinner Tibor

A törvénytörő perek*

Előadásom címe lakonikus rövidséggel fogalmazott: a törvénytörő perek. Ennyi. Mégis, okkal merül fel a kérdés: ha egy büntetés-végrehajtási intézet és számos cellája (függetlenül az ott bármikor büntetésüket töltők fokozatától) már az igazságszolgáltatási aktus lezárultát követő egyfajta „végeredmény”, végső etap, akkor miért kívánok itt és ehelyütt ennek előzményeiről, a koncepciók elemeket tartalmazó bűnügyekről beszélni, és vajh, miépp kapcsolódhat akkor ez a témakör a mai, centenáriumi ünnepséghez, e jeles naphoz?

Köztudott – bármily furcsa, de nekem igen fontos, mert életemnek szerves, kiemelkedő részét képezik ebbéli szerepvállalásaim –, hogy a honatyák négy, úgynevezett semmisségi törvényt fogadtak el Magyarországon 1989–2000 között. Kettő – az első (az 1989. évi XXXVI. tc.) és a negyedik (a 2000. évi CXXX. tv.) – ezek közül az 1956-os forradalmat és szabadságharcot követő megtorlást vette górcső alá, a második, az 1990. évi XXVI. tv. az 1945–1963 közötti elítélésekre vonatkozott, és ez az előbbiektől, valamint a háborús és népellenes büntettek elkövetőinek felelősségre vonásától független volt, végül a harmadik semmisségi törvény, az 1992. évi XI. tv, amelyik az 1963–1989 közötti törvénytörő elítélések orvoslására volt hivatott. Szerepem annyi volt ezeknek a felsőszintű jogszabályoknak megszületésében, hogy mint az egykori büntetőperekben, valamint a keletkezésük hátterében meghúzódó törvénytörő elemek feltárását végző kormánybizottság történész társelnöke, illetve tagja közvetlen benyomásokat szerezhettem mindazokról a legkülönbözőbb jogtiprásokról, eufemisztikus megfogalmazásban: a törvénytörésekről, amelyeknek az idő tájt minden második-harmadik magyar család valamiképp kárvallottja volt, és többek között ezeken a tényeken alapultak a semmisségi törvények meghozatalát szorgalmazó javaslataink.

És itt kötődik össze az előadó személye, mai előadásának választott témája és jogtörténeti munkássága. Nem függetlenedhetek ez alkalommal attól, hogy e város szülötte vagyok, mert gyermekkorom szokásos vasárnap délelőtti sétáinak fordulópontja – ahogy a helyi köznyelv mondta – a „börtönnel” szemben volt banképületnél következett be, és nem egyszer, hanem gyakorta hangzott fel egy akkoriban nekem még sokat nem jelentő név szüleim és sétapartneraik szájából: Lindenberger.

Aztán, miután az egyetemi tanársegédséget követően levéltáros lettem Budapest Főváros Levéltárában, a Budapesti Népbíróságnak egy rövid ideig jogutódként ítélkező Budapesti Büntetőtörvényszék büntetőperes iratanyagában megtaláltam Lindenberger Lajos 1950-es bűnperének elsőfokú ítéletét. S ez idő tájt rendeztem sajtó alá annak a dr. Major Ákos, egykori katonai ügyésznek, hadbírónak, a Budapesti Néptörvényszék első elnökének, utóbb ítéletábrái, majd legfelsőbb bírósági bírónak, legvégül pedig ügyvéd-

* A Sátoraljaújhegyi Fegyház és Börtön centenáriumi ünnepségén 2005. november 17-én elhangzott előadás szerkesztett változata.

nek is a visszaemlékezését, aki a szülővárosomban történt, országszerte ismert, és a centenáriumi kötetben részletesen tárgyalt 1944. márciusi börtönkitörés idején épp itt tartózkodott, és papírra vetett emlékei között szerepelt Lindenberger is. Nem akárhogy. Egyrészt azért, mert a hadbíró találkozott vele akkoriban, 1944 tavaszán, másrészt azért, mert dr. Major – Péter Gábor és társainak per-újrafelvételi eljárásában 1956 novemberét követően – az Államvédelmi Hatóság volt vezetőjének védelmét látta el. Ebben az ügyben pedig terítéken volt a Rajk László és társai perében törvénytelenül kivégzett Szalai András (Ländler Ervin) sorsa, aki itt raboskodott 1944-ben, és akinek tragikus sorsa elválaszthatatlanul kapcsolódott össze Lindenbergerével. A könyv nem jelenhetett meg 1988 őszéig. Dr. Major nem érthette meg, előző esztendőben elhunyt.

S az újabb összefüggések egy évvel később keletkeztek. Egyfelől ekkor már javában kutattam az 1949-ből Rajk–Brankov-ügyként ismertté lett koholmányt, a magyar munkásmozgalom legkiemelkedőbb koncepciók eljárását (zárójelben jegyzem meg, hogy napjainkig több mint negyven ívet már megírtam belőle, kb. a felét). A tizkötetesre tervezett Magyarország története legújabb kori fejezetéhez készítettem el azt a tizíves ún. háttér tanulmányt, amelyikhez a be nem zúzott, a korabeli állambiztonság által szigorúan titkos, ún. zárt-anyagként őrzött töredék iratokat sem kaphattam meg. Ezzel szemben felhasználhattam hozzá azokat a visszaemlékezéseket, amelyeket dr. Major Ákos 1957-es védenecivel, dr. Décsi Gyula egykori igazságügy-miniszterrel (aki a korábbiakban pl. Sztójay Döme, a magyar Quisling kormányfő vagy Mindszenty József hercegprímás politikai rendőrségi kihallgatásának vezetője volt), Farkas Vladimírral és Péter Gáborral 1981-től készítettem. Az egykori államvédelmis alezredestől, Farkas Vladimírtól megkaptam édesapja, az ugyancsak dr. Major által 1957-ben védett, a korábbiakban honvédelmi miniszter, a híres-hírhedt „trojka” – Gerő Ernő és Rákosi Mátyás melletti harmadik tag – Farkas Mihály irathagyatékából a börtönaplók másolatait is. Ezekből pedig – mint utóbb nyilvánvalóvá vált a végül megkapott iratokból – már a '80-as évek elejétől ismertté lett számomra a magyar valóság egy olyan szelete 1949-től, aminek az akkor regnáló Kádár – mint maga mondotta volt 1956 tavaszán – egy-szerre volt alanya és tárgya.

Másfelől ekkor rendeztem sajtó alá Szász Bélának, a Rajk-per egyik melléperében elítélt személynek Európa-szerte ismert memoárját, a „Minden kényszer nélkül” címen, 1963-ban, Londonban megjelent írását. Negyedszázaddal később Magyarországon is olvashatóvá vált. Én 1977-ben, az Országos Széchenyi Könyvtár Zárolt Kiadványok Tárában olvashattam először, és ő is írt cellatársa, az 1949 nyarán lefogott Lindenberger kálváriájáról. Összességében itt elég legyen annyi előljáróban, és számomra 1977-től kezdve nem volt kétséges, hogy ebbe a bünperbe tanúként úgy esett bele Lindenberger, az 1919–1944 közötti egykori fogház-, majd 1942-től egyúttal fegyházigazgató, mint Pilátus a Credóba. És azt is megtudtam az iratokból 1989-ben, hogy miközben a munkásmozgalmi meghurcoltakat – kit még '56 előtt, kit utána – rehabilitálták, de a háborús büntett elkövetésével megvádolt és életét bitón végző Lindenberger Lajos Káin-bélyege fennmaradt. Ezért kezdeményeztem rehabilitációját, és a kormánybizottság társelnökeként írásban fordultam az akkor a Magyar Népköztársaság Legfőbb Ügyészségét

– a felmondási idejét töltő dr. Szijártó Károly legfőbb ügyész helyettesítő és ekképp – irányító dr. Nyíri Sándorhoz, a legfőbb ügyész büntető helyetteséhez, hogy Lindenberger ügyét vegyék elő. Ez bekövetkezett, és engedjék meg, hogy előadásom további részében az 1950. június 17-én kivégzett Lindenberger Lajos törvénysértő peréről szójak, tisztelegve, főt hajtva előtte, és egyúttal a büntetés-végrehajtási intézet centenáriumiára emlékezők előtt bemutatva meghurcolása drámáját, a törvénysértő perek afféle állatorvosi lovaként. Mert – akár tetszik, akár nem – Lindenberger balsorsa elválaszthatatlan a Rákosi-korszaktól, annak nem hibáitól, vétkeiktől, hanem ahogy az utóbb ugyancsak kivégzett, majd rehabilitált Nagy Imre mondotta egyedülként pártja vezetői közül ’56 októbere előtt: bűneitől.

Miképp zajlott az 1889 augusztusában született Lindenberger ügye, mit műveltek vele gyilkosai? Két fő szálról, egyfelől az 1949–1950-ben történekről, másfelől az 1989 utáni történekről kell pár szót ejteni.

Elvi éllel rögzíthető, és büntetőperek garmadája igazolja, ezért így általánosságban leszögezhető, ez alkalommal is „mindössze” annyi történt, és ekképp vált a törvénysértő perek mindennapos gyakorlatának ő is áldozatává, hogy a kiemelkedő kirakatperekben a vád tanújaként megszólaló személyek ellen is utóbb vádat emeltek. Őket úgyszintén hasonlóképp azoknak a „bűncselekmények”-nek az elkövetésével vádolták meg a későbbiekben, amelyekkel ő a vádhatóságok tanúiként a korábbiakban az általuk hamisan vádolt személyek koholt bűneit alátámasztották. Most és ekképp visszájára fordult „beismerő tényfeltáró vallomásuk”. Csakhogy: a vádhatóságnak – amint az gyakorla megesett – most már nem (vagy alig) volt szüksége újabb tanúkra, mert a korábbiakban hamisan vádolt, elmarasztalt és kivégzett személyek ítéletének történeti tényállása tartalmazta azt, hogy a kivégzett és az ügyében tanúskodó között miképp alakult a helyzet. Miután pedig az ártatlanul meghurcolt személy sorsa legtöbbször bitón bevégezte-tett, így ő már szóban nem, csupán felolvasott „ítélete” révén „tanúskodott” az őt hamisan vádló, korábbi tanú ügyében. Azaz: azért gyilkolták meg a kirakatperek kivégzett fővádlottjai perében „tanú” szerep elvállalására kényszerült személyeket, hogy az utókor előtt tényleges, mondhatni színpadi szerepükről ne tanúskodhassanak. Ez volt az általános gyakorlat, Lindenberger ügye sem, vagy alig tért el ettől.

Néhai Lindenberger Lajos esetében 1992. november 9-e az igazság napja volt. Idézem a legfőbb ügyész képviselőjét, aki kijelentette a Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bíróságának Elnökségi Tanácsa előtt, hogy nevezettet „tárgyalás nélkül, törvénytelenül ítélték el, majd ítéletet szerkesztettek. Ebben az ügyben tudatos törvénysértésről volt szó. A terhelt semmiféle bűncselekményt nem követett el. Kérem a törvénysértés megállapítását és a terhelt felmentését”. Jól értették, kedves hallgatóim. Igen, nem volt tárgyalás a Budapesti Büntetőtörvényszéken, és a tanácsvezető – ki más lehetett volna, ha nem, mint dr. Olti Vilmos – utólag megszerkesztette, majd aláírta a soha nem le nem zajlott tárgyaláson „feltárultak” alapján az „ítélet” rendelkező részét és a tényállást. Nem csoda ezek után, hogy miért mentették fel Lindenberger Lajost.

A korabeli, ’49-es vádakra kár szót ejteni. Címzavakban, távirati tömörséggel legyen elég ezekből itt annyi, hogy egyrészt 1943-ban, a fegyházban büntetését töltő

asszony gyermeknek adott életet. Lindenberger hadnagy a gyermeket egy utóbb, '44-ben deportált családnál helyezte el, ezzel – noha az anya máshol szerette volna gyermekét elhelyeztetni – hozzájárult a kisdéd halálához. Másrészt besúgóhálózatot épített ki a feygházi részlegben, 1943 júniusától Ländler Ervin elítéltet besúgóként alkalmazta, aki a kitérés tervéről tájékoztatta, így Lindenberger előkészületet tehetett a magyar és a német erőkkel arra, hogy vérbe fojtsák a március 22-ei akciót, amikor 54 fő a helyszínen vesztette életét, a 11 élve elfogott halálához, kivégzéséhez pedig azzal járult hozzá, hogy ügyükben terhelő vallomást tett a Kassai Honvédtörvényszék előtt. A koholmányok egyértelmű cáfolatának csupán érdemi jelzése is csak itt az időt rabolná.

A dr. Olti által szerkesztett ítélet kelte 1950. április 21-e, a másodfokon eljáró Legfelsőbb Bíróság ítéletének időpontja 1950. június 6-a. A Népköztársaság Elnöki Tanácsa a kegyelmi kérelmet elutasította tíz nappal később, másnap Lindenberger földi sorsa bevégeztetett. Ennyit az előtörténetről, az első szárlól.

A másik szárlól, hasonlóképp röviden. Ha valaki azt gondolná, hogy ezek után a kivégzett fogházigazgató sorsa hamarosan rendeződött, nagyot téved, ugyanis fura mód alakult a Lindenberger-ügy 1989-től. Azt követően, hogy írásom eljutott dr. Nyírihez, felkutatták Lindenberger fiát, Lelkes Lajost is. A perújítási nyomozást lefolytatták, és előterjesztették a perújítási indítványt 1991. augusztus 1-jén. Ám azt a Fővárosi Bíróság elutasította 1991. október 1-jén, azért, mert a nyomozás alapján megállapítást nyert, hogy nem volt „alapügy”, és az ítéleti fogalmazványok nem tekinthetők hitelesnek.

A legfőbb ügyész nem értett egyet ezzel az elutasítással, de nem kifogásolta azt törvényességi óvásában, amit előterjesztett 1992. június 4-én a Legfelsőbb Bíróság Elnökségi Tanácsához. Tétélesen bizonyította, hogy miért alaptalanok a Lindenbergerrel szemben emelt vádak, és okkal rögzítette óvásában, hogy a súlyosan törvénysértő volt a vele szembeni eljárás, „a halálbüntetés végrehajtásának alapjául pedig kétség kívül jogerősnek tekintett bírói ítélet szolgált. Emiatt az okozott jogsérelem kizárólag törvényességi óvás útján orvosolható”. Így is történt.

Befejezésül a „Magyar Köztársaság Nevében!” kihirdetett ítélet rendelkező részének utolsó két sorát citálom: „a törvényességi óvás elbírálása során felmerült 600 (hatszáz) forint bünyügyi költség az államot terheli”. A költségek az államot, a törtétek viszont egyfelől a bűnös, az öt meggyilkoló elődöket, másfelől minket, a múlt pokolbéli bugyrait feltáró utókor nemzedékeit terhelik. Lindenberger Lajos drámai sorsa arra tanít, hogy az igazságszolgáltatás függetlenségének, pártatlanságának biztosítása minden jogtisztelő nemzedék egyik legfontosabb feladata. Ha valaki a rákoskeresztúri temető, ahogy napjainkban hívják, az Újköztemető 298-as parcellájának 19. soránál a 14. sírhelyen korszorút helyez el Lindenberger Lajos sírjára, emlékezzen az itt általam elmondottakra.

Estók József

100 éves a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön

2005. november 1-jén volt a 100. évfordulója annak, hogy a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönt megépítették és átadták rendeltetésének. Az évfordulóról 2005. november 17-én – centenáriumi rendezvénysorozat keretében – emlékezett meg a Büntetés-végrehajtási Szervezet, az intézet személyi állománya és a város vezetése.

A rendezvény fővédnöke dr. Petrétei József igazságügy-miniszter volt, aki egyben megnyitotta a sátoraljaújhelyi Kazinczy Ferenc Múzeumban azt a börtöntörténeti kiállítást, amely a 100 év legfontosabb történeti dokumentumain és tárgyi emlékein túl bemutatta a börtönüggyel összefüggő levéltári és egyéb területeken végzett kutatások tárgyi és írásos emlékeit. Ez a kiállítás 2006. január 9-éig tartott nyitva, így azt megtekinthették a város lakosai és az ország különböző részeiből ideérkező látogatók. A kiállítás anyagát a későbbiekben – az igazságügy-miniszter egyetértésével – vándorkiállítás keretében szeretnénk megismertetni az ország különböző régióiban élőkkel. (Van már érdeklődés, sőt konkrét helyek és időpontok is vannak, de változatlanul várjuk azon bv. intézetek jelentkezését, akik felvállalják ennek szervezését, lebonyolítását, hogy ez által is javuljon a büntetés-végrehajtás imázsa.)

A kiállítás megnyitását követően dr. Lőrincz József nyugalmazott bv. dandártábornok, egyetemi docens mutatta be az intézet történetéről szóló „A királyi Törvényháztól a Fegyház és Börtönig” című centenáriumi évkönyvet, illetve Kiss László, a Tokaj Kereskedőház Rt. vezérigazgatója, a Czagány Ferenc által írt „A sátoraljaújhelyi szőlők felújításának tíz éves története” című könyv reprint kiadását.

A rendezvénysorozat következő helyszínén, Sátoraljaújhely város Polgármesteri Hivatalának dísztermében került sor az ünnepélyes állományértekezlet megtartására. A helyszín kiválasztásának apropóját az adta, hogy a régi börtön a Polgármesteri Hivatal – korábban Zemplén Vármegyeháza – épületegyüttesével szerves egy-

séget alkotott, olyannyira, hogy az egykori börtönszárny egy részét a Polgármestéri Hivatal – ugyan teljesen átalakított formában – ma is használja különböző irodahelyiségeknek.

Az ünnepi állományértekezleten Szamosvölgyi Péter, Sátoraljajújhely város polgármestere köszöntőjét követően Gyárfás Ildikó, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Közgyűlés elnöke mondott beszédet, majd átadta a Megyei Közgyűlés által adományozott zászlót dr. Estók Józsefnek, az intézet jelenlegi parancsnokának. A történelmi egyházak megszentelték, megáldották a zászlót, amelyre az együttműködő szervek – megyei rendőr-főkapitányság, megyei bíróság, a Sárospataki Református Teológiai Akadémia – vezetői szalagot helyeztek.

Ezt követően az igazságügy-miniszter, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka, a külföldi büntetés-végrehajtási szervek, az együttműködő szervek vezetői és az intézet parancsnoka elismeréseket, díszokleveleket adtak át a személyi állomány tagjainak, illetve a Sátoraljajújhelyi Fegyház és Börtönnnek. Elismerésben részesültek a civil szférából a történelmi kutatómunkában és a könyvek megjelentetésében közreműködő személyek is.

A Polgármestéri Hivatal dísztermében tartott rendezvény az intézet történetéhez szorosan kapcsolódó két tudományos előadással zárult. Dr. Mezey Barnának, az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar dékánjának „A börtönrendszerek és a börtönépítést a századforduló idején” című dolgozatát – a dékán elfoglaltsága miatt – dr. Kabódi Csaba egyetemi docens ismertette a hallgatósággal. Dr. Zinner Tibor, a Legfelsőbb Bíróság Tudományos Kabinetjének vezetője „Törvénytörténeti perek” címmel tartott előadást.

A rendezvény következő eseménye a Sátoraljajújhelyi Fegyház és Börtön területén zajlott, ahol az intézet főbejáratánál Katonáné dr. Borka Katalin főcsoportfőnök asszony leleplezte azt az emléktáblát, amely az igazságügyi épületegyüttes építésének állított emléket. A tábla az eredeti márványtábla szövegű reprodukciója, amelyen az alábbi felirat olvasható: „Készült 1904-1905-ben I. Ferencz József király uralkodása idején.” A rendezvényt a látogatás és az intézet megtekintése zárta.

A 100 év eseményei röviden

Az igazságügy-miniszter a Zemplén Megyei Magyar Királyi Törvényhatóság többszöri előterjesztését követően az 1890-es években engedélyezte a Magyar Királyi Törvényszéki palota és a Magyar Királyi Törvényszéki Fogház felépítését Sátoraljajújhelyen. Czigler Győző budapesti műépítész tervei alapján 1903-ban vette kezdetét az építkezés, mely 1905. november 1-jére fejeződött be. Az építkezés kivitelezői munkálataira Incze Lajos és Társa nagyváradai vállalkozó, valamint Schusztler József budapesti betonépítő cége kapott megbízást. Az építkezés kivitelezésének költségei 965 ezer koronába kerültek.

Az új törvényszéki fogház parancsnoki épületében kaptak helyet a felügyelői lakások, továbbá a könyvtár, a tanítói és lelkészi szoba. Rajtuk kívül kórház szobák, halottas kamra, mosókonyha, fertőtlenítő, szárító- és fürdőszoba, valamint főzőkonyha is kialakításra került az épületben. A fogházban börtönorvos biztosította az egészség-

ügyi ellátást, a lelki szolgálatot a helybeli görög katolikus, római katolikus, református és izraelita lelkészek végezték. Az intézetnek állandó tanítója volt. Az őrzést 17 fő látta el.

Az első évtizedek

Az új intézetben 1906-ban 354 fogvatartott került elhelyezésre. A rabok foglalkoztatása a szőlőművelés területén volt igen jelentős, ők művelték, illetve – a filoxéra-járvány után – telepítették újra a hegyaljai szőlők zömét. Az egyre növekvő létszámú fogvatartotti állomány (1908-ban 506 fő fogvatartott) ez irányú munkáltatása jelentős mértékben hozzájárult a világhírű Tokaj-hegyaljai szőlő- és borkultúra fennmaradásához és továbbfejlesztéséhez.

Az I. világháború idején, az 1916-os amnesztia következményeként a fogvatartottak létszáma jelentősen lecsökkent, azonban a Tanácsköztársaság bukását követően ismét 300 fölé emelkedett az itt elhelyezett büntetésüket töltők száma.

A két világháború között

A Trianoni békeszerződés értelmében az államhatárok módosítása a vármegyét és magát Sátoraljaújhely városát is rendkívül hátrányosan érintette. Zemplén vármegye, illetve a város elvesztette területeinek jelentős részét – a Sátoraljaújhelyi Törvényszék és Fogház a Kassai kerülettől a Debreceni Ítéltáblához került.

Az I. világháborút követő évtizedekben lényeges változások nélkül továbbra is törvényszéki fogházként funkcionált az intézet.

1944 márciusában a Sátoraljaújhelyi Törvényszéki Fogház életében a korábbi évtizedek nyugalmát megtörő esemény történt, amely történelmi-politikai jelentőségét tekintve messze túlmutatott egy vidéki intézet falain.

1942-től olyan antifasiszta ellenállók kerültek elhelyezésre a fogházban, akik felémelték szavukat az ország nemzetvesztő politikája miatt. 1944-re az intézetben a köztörvényes fogvatartottak mellett 423 politikai elítéltet zsúfoltak össze. Az 1944. március 22-én történt börtönkitörésben a politikai foglyok egy kisebb csoportja az örök lefegyverzésével megpróbált kijutni az épületből. Ezzel egy időben a megszálló német katonaság löni kezdte a fogház épületét. Egy csoportnak azonban így is sikerült kitörnie a város és a hegyek irányába. Az üldözés megkezdődött, melynek következtében több ember életét veszítette. A kitörés leverése utáni napokban a rögtönítélő bíróság 11 embert ítélt halálra és végeztetett ki, így összesen 61-en estek áldozatul a megtorló erőszaknak. A börtön parancsnokának – Lindenberger Lajosnak – köszönhetően nem nőtt tovább az áldozatok száma, mivel megakadályozta a német katonák további megtorló intézkedéseinek végrehajtását. A humanista parancsnok és a hősi halottak emlékét az intézet falán elhelyezett emléktábla őrzi.

A II. világháború utáni időszak történései

A háborút követően egy rövid ideig internálótábor is működött az intézetben, mely alapfeladatait ismételten törvényszéki fogházként látta el.

1949. augusztus 20-ától – az új alkotmány hatályba lépését követően – az intézet elnevezése Sátoraljaújhelyi Megyei Bírósági Fogházra változott, majd 1950. március 16-ától megszűnt a „megyei” jelző. A Btá. megjelenése és ezzel az egységes „börtön” elnevezés bevezetése újabb névváltozást hozott, 1951-től az intézet Sátoraljaújhelyi Bírósági Börtön néven működött.

Ebben az időszakban az intézet úgynevezett „fenyítőházként” is funkcionált, majd 1952-53-ban női politikai elítéltek kerültek itt elhelyezésre.

1953. december 31-ei hatállyal a BM Bv. Parancsnokság vezetője a Sátoraljaújhelyi Körzeti Börtönt – az intézet neve néhány hónappal korábban ismét megváltozott – bezáratta. 1954 nyaráig az épületek üresen álltak, ezt követően egy nagyméretű átalakítás vette kezdetét, és a belügyminiszter utasítása alapján 1954 novemberétől az intézetben országos hatáskörű börtönként fiatalokú elítélteket helyeztek el. Az ismét működő büntetés-végrehajtási intézet a „Sátoraljaújhelyi Országos Börtön” névvel látta el alapfeladatát. Ugyancsak ekkor kezdte meg működését a KÖMI 102. számú vállalata. Ennek a szervezetnek a jogutódja 1957-től a Sátoraljaújhelyi Fehérműgyár lett.

A volt törvényszéki épület ekkor került a büntetés-végrehajtás kezelésébe, ahol parancsnoki és egyéb irodahelyiségeket alakítottak ki. A régi parancsnoki épületet pedig szolgálati lakásokká alakították át.

Az intézet fiatalokú fogvatartottakkal kapcsolatos szakmai korszaka 1958-ig tartott. Ezt követően az intézetet olyan visszaeső, köztörvényes elítéltek elhelyezésére jelölték ki, „akiket 10 éven belül a bíróság 4 vagy ennél többször végrehajtható börtönbüntetésre ítélt”, illetve itt helyezték el a járási ügyészség által beutalt előzetesen letartóztatottakat is.

Tények és adatok 1960 és 1980 közötti időszakból

1962-ben a Sátoraljaújhelyi Országos Börtönt a visszaeső, férfi politikai elítéltek elhelyezésére jelölték ki, akik az évtized végéig töltötték itt büntetésüket. A korszakra jellemző termelés-centrikus szemlélet igényeinek kielégítése érdekében 1964-ben megkezdődött a Fehérműgyárban a fogvatartottak ruhaipari képzése.

1967. október 1-jei hatállyal az intézet elnevezése Büntetés-végrehajtási Intézet-re módosult, ezzel egyidejűleg a politikai elítéltek szabadságvesztésének végrehajtására további intézeteket is kijelöltek, így megváltozott a fogvatartottak összetétele. A jogszabályi módosításnak megfelelően az intézetben a szigorított börtön fokozatba sorolt, többszörös visszaeső férfi elítéltek elhelyezésére is sor került.

1972. január 1-jétől a jogszabályi változásoknak – a Btk. novella hatályba lépése – megfelelően az intézet neve Sátoraljaújhelyi Fegyházra módosult.

Az észak-kelet magyarországi régióba tartozó hat bv. intézet között létrejött megállapodás alapján 1978-ban indult el az az évenkénti sporttalálkozó – Zemplén Kupa névvel –, mely mind a mai napig tart, és népszerű a személyi állomány körében.

A jelenlegi Btk. hatályba lépését követően az intézet elnevezése és feladatai ismétlenül megváltoztak: 1979-től Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönként működik, fegyház és börtön fokozatú férfi elítéltek szabadságvesztésének végrehajtására szolgál.

Az 1980-as évek elején jelentős felújítási munkák indultak meg az intézetben. Korszerűsítették a fogdákat, bővültek a sportolási lehetőségek, hozzákezdtek a sportudvar kialakításához, a körleten központi fűtést szereltek be. A személyi állomány részére szolgálati lakások épültek.

A növekvő fogvatartotti létszámmal párhuzamosan tovább folytatódott a korábbi években beindított általános és középiskolai oktatás.

Ennek az évtizednek – sajnálatos – rendkívüli eseménye a csiszolóüzemben 1986-ban bekövetkezett robbanás, majd az azt követő tüzeset.

A közelmúlt történései

A rendszerváltást követő években Sátoraljaújhelyben is megindult az európai börtönügyi normákat fokozottabban érvényesítő fejlődési folyamat.

A fogvatartottak részére az 1990-es évek elején kiépítették és üzembe helyezték a belső videó-hálózatot, valamint a műholdas tévéprogramok vételét lehetővé tevő rendszer. A kondicionáló terem létrehozása és a sportolási lehetőség bővítése a fizikai és pszichikai feszültségek csökkentését segítette, segíti elő. Ebben az évtizedben készült el az új rabkonyha, a mosoda, illetve az ezeket az épületrészeket összekötő folyosórendszer. 1993-ban a hazai bv. intézetek sorában elsőként Sátoraljaújhelyben kezdődtek meg a Különleges Biztonsági Körletrész kialakításának munkálatai, a körletrész az ezt követő évben adták át. 1997-ben kezdődött és az évtized végére fejeződött be a körletépület 282 millió forintos átalakítása. A kilencvenes években együttműködési megállapodás aláírására került sor a szlovák és lengyel büntetés-végrehajtási intézetekkel, melynek eredményeként a mai napig tartó szoros szakmai kapcsolat alakult ki. Az együttműködés lehetővé teszi a rendszeres szakmai tapasztalatcserére irányuló látogatásokat és a személyi állomány részére kölcsönös üdülési lehetőséget biztosít.

1994-ben az intézet és a Fehérneműgyár szervezetileg és jogilag is különvált egymástól, és létrejött az ÁBRÁND-ÁGYNEMŰ Fehérneműgyártó és Forgalmazó Kft.

A rendszerváltás időszakában országos szinten is az elsők között – 1989-ben – Sátoraljaújhelyen lépett római katolikus lelkész a fogvatartottak lelki gondozása céljából az addig zárt világ falai közé. A Büntetés-végrehajtási Szervezeten belül először az intézetben indult Cigány Népfőiskolai képzés. 1996-ban az intézet személyi állományának önszerveződéséből megalakult az Eötvös József Klub, mely egyesület a mai napig is tevékenyen részt vesz a börtönügyi helyi ápolásában.

A XX. század utolsó éveiben tovább folytatódtak a beruházások, felújítások. Ennek eredményeként 2000-ben adták át a 184 millió forintos beruházással felújított régi parancsnoki épületet (H épület), amelyben az európai normáknak megfelelő orvosi, fogorvosi rendelő, könyvtár, informatikai kabinet, kápolna, tantermek és látogató-fogadó helyiségek lettek kialakítva.

A szakmai munka terén is jelentős fejlődést hozott a 2000. év. Beindult és a mai napig kiválóan működik a progresszív végrehajtási rendszer, amely a szakma véleménye szerint is a fogvatartotti klasszifikációnak és a differenciált kezelésnek országosan is modellértékű formája lehet.

A személyi állomány utánpótlásának biztosítása érdekében a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Közgyűlés Elnöke és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoka aláírta azt az együttműködési megállapodást, melynek értelmében büntetés-végrehajtási rendvédelmi fakultációs képzés kezdődött egy helyi középiskolában.

A fogvatartottak oktatását az elmúlt években is folyamatosan biztosította az intézet. Ebben az időszakban általános és középiskolai végzettséget, valamint szobafestő-mázoló, kerámiaformázó és számítógép-kezelő képesítést szerezhetnek a hallgatók.

A Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön 2003-tól a Büntetés-végrehajtási Szervezet Észak-Magyarországi Régiójának központja.

Az intézet alapításától napjainkig terjedő hosszú időszak történéseinek részleteiből bemutatása terjedelmesebb formában a korábban említett centenáriumi évkönyvben nyomon követhető.

A könyv – megítélésem szerint – méltó módon állít emléket a múlt és a jelen büntetés-végrehajtási dolgozóinak, akiknek tevékenysége nélkül a 100 év eredményei, értékei nem valósulhattak volna meg.

Végezetül azt sem hallgathatjuk el, hogy eredményeink létrehozásához mindig megfelelő segítséget kaptunk a felügyeleti szervektől, a vármegye, a megye, a város választott vezetőitől és Sátoraljaújhely egész lakosságától.

Soós Géza

Az informatika szerepe a Büntetés-végrehajtási Szervezet fejlesztésében

A KRIMINÁLEXPO IT-SEC 2005. rendezvény keretében 2005. november 2-án a büntetés-végrehajtás „Az informatika szerepe a Büntetés-végrehajtási Szervezet fejlesztésében” címmel önálló szekcióülést rendezett. A rendezvény fővédnöke Dr. Petrétei József igazságügy-miniszter, védnöke Dr. Bökönyi István bv. altábornagy, országos parancsnok volt, a szekcióülést levezető elnöki tisztét Dr. Vókó György, a Legfőbb ügyészség osztályvezető ügyésze látta el.

A szekcióülést megnyitó Csóti András bv. dandártábornok, az országos parancsnok általános helyettese és Dr. Vókó György levezető elnök egyaránt kiemelte: ahhoz, hogy a büntetés-végrehajtás – az igazságszolgáltatás keretén belül – a jogszabályokban előírt feladatait ellássa, nagy szerep hárul az informatikára.

A konferencia előadói (Élő Örsné, a Bv. KEI Üzemeltetési Osztályának főelőadója; Dr. Barna Ildikó bv. őrnagy, a Budapesti Fegyház és Börtön Fogvatatási Ügyek Osztályának vezetője; Joó László bv. ezredes, a szirmabesenyői Fiataikorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetének igazgatója; Fibi Péter bv. százados, a tököli Fiataikorúak Büntetés-végrehajtási Intézete Informatikai Osztályának főelőadója; Bereczki Zsolt bv. ezredes, a BvOP Programszervezési és Foglalkoztatási Osztályának vezetője; dr. Czakó Kornélia bv. alezredes, a BvOP Személyügyi és Szociális Főosztályának vezetője; Soós Géza bv. alezredes, a BvOP Informatikai Osztályának kiemelt főreferense és Bóné József, a BvOP Informatikai Osztályának vezetője) látványos prezentációkkal mutatták be szakterületük informatikai múltját, jelenlegi munkáját és jövőbeni elképzeléseiket.

Az alábbiakban a szekcióülés tartalmát – elkerülve az ott elhangzott előadások eseteleges ismétlődését, átfedéseit – tematikus csoportosításban foglalom össze.

Bevezetés

A világban a gazdaság és a társadalom minden területét érintő mélyreható változások mennek végbe napjainkban, kirajzolva az ipari társadalmakat követő időszak fő vonásait. Az élet globalizálódásának különböző jelenségei, valamint az egyén szerepének fokozott előtérbe kerülése mellett fontos jellemzője e folyamatnak, hogy az információnak és tudásnak (mint társadalmi és gazdasági erőforrásnak) szabad létrehozásán, forgalmazásán, hozzáférésén és felhasználásán alapuló berendezkedés alakult ki.

A változások egyik fő mozgatója az „információs forradalom”-nak nevezett jelenség, amelynek jelentőségét az emberiség történetében végbement mezőgazdasági és

ipari forradalmakhoz szokták hasonlítani. Itt az történik, hogy a csúcstechnológia két fontos területén, az informatikában és a távközlésben nemcsak a mennyiségi és minőségi, illetve a teljesítmény-paraméterek hatalmas ütemű növekedése figyelhető meg, hanem a két terület egymáshoz való rohamos közeledése és az alkalmazásokban való együttes megjelenése is.

Az információs forradalomnak ezen jelenségei nem „csak” a technológiai fejlődés egy eredményének tekinthetők, hanem a társadalom egészére kiható, és az élet minden területét érintő jelenségek konzisztens rendszerét hozzák létre, amit információs társadalomnak szokás nevezni.

Mindez olyan mértékű változásokat eredményez a világban, amelyek nem hagyhatók figyelmen kívül Magyarország jövőképe szempontjából sem. Egyrészt azért, mert ezekkel a jelenségekkel az – eredendően nyitott – magyar társadalom és gazdaság elkerülhetetlenül találkozni, és reagálásunk (vagy annak hiánya) alapvetően meghatározzák a világban végbemenő új folyamatokba való beilleszkedésünket. Másrészt azért is, mert az információs társadalom jelenségei egy sor olyan lehetőséget is tartalmaznak, amelyek egy Magyarországhoz hasonló ország számára elősegíthetik az új alapokon történő hatékony részvételt a világméretű társadalmi-gazdasági munkamegosztásban.

Az új, számítógépre alapozott kommunikációs technológiák – elektronikus posta, automatizált címlisták, elektronikus hirdetőtáblák, vitakörök és konferenciák – hatására megváltozik a hivatalokban, szervezetekben, vállalatokban és egyéb, például oktató-kutató intézetekben folyó tevékenység jellege.

Az új technológiák áthidalhatják az információcsere útjában álló időbeli és földrajzi távolságokat, de áttörhetik a hierarchikus és bürokratikus korlátokat is, amennyiben megkönnyítik a vertikális és horizontális információáramlást. Az új technológiák hatására módosulhatnak az intézményeken belüli megszokott eljárási-döntéshozási mechanizmusok, átalakulhatnak a megszokott normák.

Jelentős hatékonyság növelést eredményez az elektronikus adatcsere (EDI) használata, ami a szabványos tartalmú és formájú strukturált adatok, emberi beavatkozás nélküli, számítógéptől számítógépig, illetve alkalmazástól alkalmazásig való automatikus továbbítását jelenti, és lehetővé teszi számos, a büntetés-végrehajtásban kialakult álamigazgatási folyamat gyökeres átalakítását, racionalizálását, automatizálását.

Ezek az alkalmazások a fogvatartotti alrendszer, a személyügyi programrendszer, továbbá az egységes kialakításra váró munkaidő nyilvántartás és elszámolási modul.

A fogvatartotti alrendszerőről

A fogvatartotti alrendszer (FAR) a büntetés-végrehajtással kapcsolatba kerülő személyek adatainak nyilvántartására, az ezekben bekövetkező változások naprakészen tartására létrehozott rendszer. A fogvatartott büntetés-végrehajtási intézeteken belüli nevelési, munkáltatási, elhelyezési, egészségügyi, kapcsolattartási adatainak naprakész nyilvántartását, a büntetés-végrehajtás központi nyilvántartásának aktualizálását foglalja magába. Lekérdezési lehetőséget biztosít a szakterületek részére az aktuális nyilvántartásról és az előjegyzett várható eseményekről.

A '90-es évek elején a Büntetés-végrehajtás területén igény merült fel egy átfogó országos fogvatartotti nyilvántartás kialakítására. A fejlesztés több szálon indult el, hiszen nem csak a nyilvántartást kezelő programot, rendszert kellett kialakítani, hanem az ezt működtető számítógépes hálózatot és az ezek közötti kommunikációt is léte kellett hozni. Az intézetekben az informatikai hálózat megtervezése, kiépítése nagyrészt a helyi informatikusokra, gazdasági és büntetés-végrehajtási osztályokra hárult. Az előkészítő munkák befejeztével 1994-ben megkezdődhetett a fogvatartotti alrendszer használata. Olyan rendszert sikerült létrehozni mely:

- a rendelkezésre álló erőforrásokat optimálisan kihasználja;
- használata logikusan felépített menürendszerével egyszerűen elsajátítható;
- a jogosultságok beállítása egyszerűen átlátható és karbantartható.

A rendszer folyamatos fejlesztések, bővítések útján, melyek egyaránt érintették a szoftvert és a hardvert egyaránt, jutott el a mai állapotáig.

A fogvatartotti alrendszer részei:

- Bünyügyi nyilvántartás: A nyilvántartó csoport feladata a fogvatartottak befogadása, nyilvántartása, előállításuk, távozásuk és szállításuk szervezése, a fogvatartás első és utolsó napjának a megállapítása, a szabadítás előkészítésében és végrehajtásában történő részvétel, valamint kapcsolattartás a társszervekkel és felvilágosítás adása a nyilvántartásról. Fontos szerepet tölt be a bv. intézet életében, az általuk kiállított nyilvántartás az alapja valamennyi szakterület nyilvántartásának. Gondoskodik a fogvatartottakkal kapcsolatos ügyek jogszerű végrehajtásáért.
- Nevelés: Általában a nevelő ebben a programrészben a fogvatartottal a büntetés-végrehajtási intézetben töltött ideje alatt történő fontosabb eseményeknek, illetve az ezekkel kapcsolatos adatoknak a felvitelét, karbantartását végzi;
- Biztonság: A biztonsági tevékenység a rendszeren belül főleg nyugtázási kötelezettségből adódik, illetve az intézet területét elhagyó elítéltek visszafogadására szolgál;
- Befogadó Bizottsági feladatok;
- Elhelyezési feladatok;
- Lekérdezések;
- Adatposta csomagok kezelése;
- Rendszerfunkciók;
- Egészségügyi alrendszer;

A személyügyi programrendszeréről

A személyügyi szakterület adminisztratív tevékenységét támogatja, az előjárók személyügyi vonatkozású döntéseihez szükséges adatokat és statisztikákat elektronikusan megjeleníti, a határidőket figyelemmel kíséri. Támogatja a különböző szintű ellenőrzési tevékenységeket is.

A személyi állományt érintő stratégiai döntésekhez naprakész adatokat készít, a rendszer által generált nyomtatványokkal egységes dokumentációs rend került kialakításra, ezért a jogszabályban előírt adatszolgáltatások központilag megoldhatók.

A programrendszer több mint 100 adminisztrációs tevékenység, illetve tevékenység-lánc kiszolgálására képes. Az adatbázis a személyi állománnyal kapcsolatos adatok és események mintegy harminc csoportjára terjed ki.

Intézeti szinten:

- Segíti a személyzeti osztály dolgozóinak munkájának naprakészességét a határidő figyelő rendszerrel, nem maradhat el az aktuális feladat, nem kell külön statisztikákat vezetni;
- az előljárók ellenőrző munkáját egyszerűbbé teszi;
- gyorsabbá teszi a vezetői döntéshozást, nem kell külön bekérni a személyi anyagokat;
- a dolgozók saját személyi anyagukat könnyebben megtekinthetik;
- egyszerűsíti az igazolványok, belépők kiadását;
- nyomtatványok javításával a papírmunkák gyorsítása, csökkentése, egységesítése.

Központi szinten:

- A statisztikai adatok naprakészen bármikor megtekinthetők intézeti és országos szinten;
- szakmai ellenőrzéskor az intézeti munka könnyebben ellenőrizhető, értékelhető;
- a jogszabályban előírt adatszolgáltatások a személyi adatokról központilag megoldhatók;
- az országos vezetők tájékozottsága a bv. állománnyal kapcsolatban jelentősen javítható, a személyi állományt érintő tervezési szempontok könnyebben figyelembe vehetők;
- egyszerűsíti az intézeti előterjesztések, javaslatok összegyűjtését.

A munkaidő-nyilvántartásról

A fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény (továbbiakban: Hszt.) 67. § b) pontjában meghatározottak alapján a büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állománya tagjai részére a szolgálati feladatok ellátását úgy kell megszervezni, hogy a szolgálati viszonyból eredő jogait gyakorolni, kötelezettségeit teljesíteni tudja. Ebből eredően a munkavégzés hatékony végrehajtásához szükség van a feladatok előre történő tervezésére, megszervezésére. A büntetés-végrehajtási intézetekben erre a célra szolgál a Hszt. 84-86. §-ai alapján a büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 14/1997. (IV. 22.) IM rendelet (továbbiakban: Rendelet) 1. §-ban meghatározott szolgálatellátási időrendszer alapján elkészített szolgálatsszervezés.

A szolgálatsszervezéssel kapcsolatos feladatok egységes végrehajtása érdekében a Hszt. annak a végrehajtására kiadott 140/1996. (VII. 31.) Korm. rendelettel, (továbbiakban Korm. rendelet), valamint a rendelettel összhangban kiadásra került az 1-1/7/2004 (IK. Bv. Mell. 2.) OP intézkedés, melynek egyes rendelkezései az intézkedés mellékletében (módszertani útmutató formájában) található meg. A módszertani útmu-

tató a szolgálatteljesítési idő és a szolgálati időrendszer meghatározásával, a szakszerű szolgálatteljesítés, -szervezés végrehajtásával, a túlszolgálat elrendelésének szabályozásával, a délutáni és éjszakai illetménypótlékok elszámolásával, valamint szabadságok kiadásával kapcsolatban ad konkrét iránymutatást.

A bv. intézetekben a szolgálatteljevet szakáganként elkülönülten egy hónapra előre elkészítik a Biztonsági Szabályzat mellékletében rendszeresített nyomtatványminta felhasználásával. A nyomtatványokon a váltásoknak megfelelően manuálisan vezetik fel a neveket, illetve a napokat a kialakult szolgálatteljesítési rendnek megfelelően. A beosztott állomány számára a tárgy hónapot megelőző 25-éig lehetőség van arra, hogy információt kapjon a következő hónap szolgálati napjaira vonatkozóan.

Jelenleg, csak néhány bv. intézetben (például a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bv. Intézetben) működik a szolgálatszervezés számítógépes végrehajtására szolgáló program. Ezek olyan személyi számítógépen működő táblázatkezelő szoftvereken alapuló programok, amelyek alkalmasak a manuálisan bevitt adatok alapján a szolgálatteljesítési idő, leterheltség, pihenőidő, heti pihenőnap, túlszolgálat stb. kiszámítására, nyilvántartására.

Problémaként a következők jelentkeztek:

- egyedi felhasználás

A Microsoft (továbbiakban: MS) Excel programmal készült táblázatok alapvetően egy felhasználós módban működnek kifogástalanul.

- adatvédelem

A MS Excel program kétfajta belső védelemmel rendelkezik: lapvédelem és füzetvédelem, illetőleg a cellák zárolhatók. Ezek a védelmek egymásra épülnek, például a cellák zárolása csak lapvédelem esetén akadályozza meg az adatok módosítását. Viszont bármilyen – egyébként megengedett adatmódosításhoz, jelen esetben például a hétfői és munkaszüneti napok beállításához – a védelmeket ki kell kapcsolni, ezáltal megteremtve a lehetőséget a nem kívánatos módosításokra is.

- algoritmizálás

Egy ilyen összetett, bonyolult (feltételvizsgálatok, programelágazások) algoritmus kialakítására és alkalmazására az MS Excel nem a legmegfelelőbb program! Ennek alátámasztására a gyakorlati példa, hogy a hivatali 8 órás munkarendben dolgozók héftől csütörtökig 8,5 órás elszámolással kerülnek be a rendszerbe, távollét esetén viszont csak napi 8 óra kerül elszámolásra, tehát tartós távollét esetén hetente mínusz 2 óra halmozódik fel számukra.

- fejlesztői támogatás

A jelenleg alkalmazott programot a fejlesztő saját munkájának megkönnyítésére, ellenszolgáltatás nélkül, a rutinszerűen visszatérő viszonylag nagy mennyiségű számítás és nyilvántartás megkönnyítésére alakította ki a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bv. Intézetben. A jelenlegi nyilvántartás országos bevezetése esetén kérdéses, hogy az esetleges javítási igények teljesíthetőek legyenek a rendelkezésre álló határidőn belül, illetőleg az egészségesség érdekében hogyan akadályozható meg az intézetekben az algoritmusok megváltoztatása és ezzel az egységesség, továbbá törvényes működés biztosítása.

Ugyanakkor nem biztosított a fejlesztő tartós távolléte vagy a bv. szervezettől történő végleges távozása esetén a fejlesztői támogatás folyamatossága, valamint a szerzői jog kérdése sem rendezett jelenleg sem.

A programrendszereket működtető informatikai háttér

A FAR működését az intézetekben kiépült informatikai hálózat és a rendszer futtatását végző központi számítógép (szerver) biztosítja. Az informatikai hálózat a bv. intézet minden olyan épületét, szervezeti egységét behálózza, amelyek adatszolgáltatóként vagy információ visszakeresőként, a FAR, illetve az intézetben használt vagy tervezett más rendszerek szolgáltatásait igénybe vehetik. A hálózat gerincét általában vastagethernet képezi, melynek adatátviteli sávszélessége eléggé korlátozott, de a hálózat kiépítésének kezdetekor a célnak bőven megfelelt. A későbbi bővítések, fejlesztések eredményeként jelentek meg a magasabb igényeket is kielégítő hálózati struktúrák, melyek a régi hálózatba integráltak, illetve azt részben, vagy egészben kiváltva valósultak meg.

A számítógépes hálózat legfontosabb egysége a központi számítógép, melyen a FAR adatbázisa (a fogvatartottak nyilvántartási adatai), valamint az egyes funkciókat megvalósító programok helyezkednek el. A szerver végzi a hálózatra terminálszervereken keresztül csatlakoztatott terminálok, nyomtatók, valamint a rendszert futtató személyi számítógépek kiszolgálását. A PC-k terminálemulátor segítségével kommunikál a FAR-t futtató szerverrel.

A szerver UNIX alapú, mely többnyire már grafikus felülettel is rendelkezik. A terminálok karakteresek, ezért bonyolult grafikákat, fotókat nem képesek megjeleníteni, de ez az adatkommunikáció szempontjából előnyös, mivel a hálózat így sokkal kevésbé van leterhelve. A központi nyilvántartással, illetve más intézetekkel az informatikai kapcsolat, adatcsere műholdas kommunikációs csatornákon keresztül történik.

Továbblépésünkhöz az informatikai rendszer fejlesztését modelleztük, meghatároztuk:

- az egyes adatbázisokban kezelt adatok körét,
- a hozzáférési jogosultságokat,
- az egyes adatkezelő rendszerek kommunikációjának feltételeit,
- a hozzáférés ellenőrzését.

Alapvető rendszerfejlesztési elvek, a rendszerfejlesztés főbb szakaszai

Az információrendszerek fejlesztése bizonyos mértékig egyedinek tekinthető. Mégis kialakultak módszertanok, melyek nagy segítséget jelentenek a fejlesztők számára.

Elengedhetetlen, hogy a rendszertervet és a fejlesztési folyamatot jól dokumentálják, és minden érintett világosan értse. Bármilyen elhanyagolás vagy kommunikációs zavar ugyanis csak jóval később derül ki, ha egyáltalán kiderül. A rendszert ezen kívül úgy kell megtervezni, hogy a változtatások és a karbantartás költsége hosszabb idő alatt a lehető legkisebb legyen.

Szükségletelemzés és megvalósíthatósági tanulmány

A különböző szakembereknek egyetértésre kell jutniuk a tekintetben, hogy a bv. szervezet mely működésbeli szükségletét kell kielégítenie a rendszernek. Ezeken belül külön kell választani az „alapfeltételeket” és a „kívánalmakat”. Ezt követően föl kell mérni a követelmények megvalósíthatóságát, a megvalósítás költségeit és időhorizontját. A megvalósíthatósági elemzés célja egyrészt az, hogy segítsen kiválasztani azt a lehetőséget – ha van ilyen –, amelyik a leginkább megfelel a követelményeknek, másrészt, hogy megindokolja a beruházást.

Az összetevők megtervezése, fejlesztése és tesztelése

Ha az alkalmazás megvalósíthatóságát illetően létrejött a megegyezés, akkor a fejlesztést a fentebb említett módon kell projektekre bontani, megadva az egyes projektek feladatait, határidejét és költségelőirányzatát. Ebben a fázisban kell részletesen megvizsgálni a költségbecsléseket, illetve a várható előnyöket, és ha bármelyikük jelentősen eltérne a megvalósíthatósági tanulmányban jelzettől, akkor a beruházást felül kell vizsgálni.

Integrációs tesztek és implementáció

Az összes projekt átadását és komponenseik tesztelését követően, vagyis miután a hardvert installálták, a felhasználói leírásokat elkészítették, lezárult a betanítás, és letesztelték a szoftvert, az alkalmazás egészét is – mindenre kiterjedően – le kell tesztelni, hogy meggyőződjenek működőképességéről. Az ellenőrzéseket szigorú eljárásrend alapján kell elvégezni, nehogy egy korrekció további problémák forrása legyen. Az e szakaszban figyelmen kívül hagyott, vagy elpalástolt nehézségek később, a rendszer installálását követően sokkal súlyosabb formában térhetnek vissza. Ezután következhet a bevezetés (implementálás).

A rendszer használata

A rendszert érdemes a bevezetés után is gondosan figyelni, hiszen egyes hibákra csak ekkor derül fény. Ezeket ki kell javítani. Ám sokszor az is látható, hogy miként lehet javítani a rendszeren, hogy vagy a működés költségei csökkenjenek, vagy, hogy további előnyöket eredményezzen – hiszen valószínűleg az üzleti igények is változtak az alkalmazásfejlesztés elkezdése óta. Mégis, amíg a rendszer nem működik kielégítően az eredeti specifikáció szerint, igen kockázatos jelentős változtatásokat végrehajtani rajta.

Felülvizsgálat

Ez az egész folyamat többnyire leginkább elhanyagolt szakasza. Pedig három fő cél is elérhető a segítségével:

- A későbbi fejlesztések sikerességeinek hatékony növelése.
- Amennyiben a várt előnyök nem valósultak meg, megeshet, hogy az értékelés alapján orvosolni lehet a helyzetet.

- Megállapítható, hogy rendszeren mit kell, vagy lehet változtatni ahhoz, hogy még több előnyt nyújtson. Ezen „másodlagos előnyök” sokszor lényegesen jelentősebbek, mint az elsődlegesek!

Kockázatelemzés, kockázatkezelés

A fejlesztésekkel kapcsolatos kockázatok kapcsán én itt elsősorban azzal szeretnék foglalkozni, hogy mi annak a kockázata, hogy az előnyök nem valósulnak meg.

A kockázatelemzések lényege a kockázatok megértése, hogy ennek alapján a fejlesztés körét vagy folyamatát módosítsák, illetve a kockázatot kezeljék. Az előnyök különbözőképpen keletkeznek:

- A stratégiai rendszerekben a rendszer a felhasználói következményei kapcsán teremthet némi bizonytalanságot.
- A fontos operatív rendszerek esetében a rendszerek bonyolultságában és más meglévő rendszerekkel való kapcsolataikban rejlik a kockázat.
- A támogató rendszerek által érintett működési funkciók általában stabilak és világosak, és szoftverek között is válogatni lehet. Kockázat abból eredhet, hogy hogyan lehet a szoftvereket hatékonyan bevezetni, és az előnyökre szert tenni.
- A perspektivikus projekteket kicsit másként kell kezelni, mint a fentieket. Inkább K+F (kutatási-fejlesztési) megközelítésmód ajánlott, és inkább az tartandó szem előtt, hogy egy fejlesztési lehetőség kihagyása, vagy (strukturált kockázatelemzés híján) egy „vesztesbe” való befektetés mekkora kiesést jelenthet.

A fejlesztést-fejlődést több lépcsőre, ha úgy tetszik fokozatokra bontottuk. Ennek egyik oka, hogy a fejlesztések megvalósítása egyrészt megkívánja az egymásra építettséget, másik ok pedig az anyagi források rendelkezésre állásának természete. Sajnos legrosszabb esetben ezek a fejlesztések akár 3–5 évet is igénybe vehetnek, a mai napon ez látszik a realitásabbnak.

Minek kellene feltétlenül változnia?

Jelenleg minden korszerű IT technológia használatának előfeltétele egy jól működő, korszerű helyi hálózat. Így ennek biztosítása esetünkben sem kerülhető meg. Ma a 100Mb-es menedzselte hálózat tekinthető szabványnak, amely az új technológiák működéséhez is megfelelő alapot biztosít.

A BvOP folyamatos beruházásokat hajtott végre, hogy korszerűsítse a lokális és országos hálózatát. A fejlesztések eredményeként ma már a BvOP minden kulcsfontosságú alkalmazása elektronikus rendszerként működik és bármelyik telephelyről elérhető.

A technológia rohamos fejlődése, valamint a felhasználók igényeinek növekedése és változása miatt a jelenleg működő rendszer – mint már korábban is említettem – elérte a teljesítőképességének felső határát. Ahhoz, hogy a felhasználók növekvő igényeit az informatikai szolgáltatások jövőbe mutatóan ki tudják szolgálni az alkalmazott technológiák rövid időn belüli jelentős fejlesztése szükséges.

A technológiai fejlődés az eddig különálló hálózatok konvergenciáját eredményezi. Nincs szükség önálló (különálló) adat-, hang- és videó-hálózatra, mert már rendelkezés-

re állnak olyan megoldások, amelyek ezek egységes kezelését IP alapokon lehetővé teszik. Az így felépülő konvergens rendszer egységes, IP alapokon továbbít információkat, megtartva az önálló rendszerek sajátosságait. Az egységes adat-, hang-, videó hálózat előnye a felhasználói igények gyors, rugalmas kiszolgálása mellett, az egyszerűbb, költséghatékonyabb üzemeltetés, hiszen a teljes rendszer azonos szakértelmet kíván, amely rövid idő alatt elsajátítható.

A büntetés-végrehajtás telekommunikációs jövője – IP telefónia

Az előbbieken részletezett nagytávolságú adat-hang-videó hálózat megvalósítását követően már egyszerűen bevezethető az IP telefónia rendszere. Az IP telefon rendszer ugyanazon szolgáltatásokat biztosítja, mint a hagyományos telefonrendszerek, sőt a felhasználó igényeinek megfelelően újabb szolgáltatások, funkciók is megvalósíthatók.

Az IP telefon rendszere a következő előnyös tulajdonságokkal rendelkezik:

- Mivel az IP telefónia és az IP adathálózat is ugyanazt az Ethernet hálózatot használja, nincs szükség más hálózatra, nincs szükség alközpontokra, kiképzett külön személyzetre. **Egy jól kiképzett IT személyzet** képes ellátni mindkét funkciót. Ezek után az IP telefónia már „csak” egy alkalmazás lesz az IT osztály életében.
- Több telephely esetén az azokat összekötő hálózati kapcsolatot használva **nem kell fizetni a Büntetés-végrehajtás intézetei közötti telefonvonal alapú szolgáltatásokért.**
- Mivel csak egy gárda látja el az IT és a telefonos szolgáltatások üzemeltetését, olcsóbb az oktatásuk, jobban szervezhető a csapat. Így a BvOP számára a közös hálózatnak **olcsóbb a fenntartása is.**
- Szabványos protokollok segítségével **együttműködik** a meglévő alközpontokkal és a közcélú távközlési hálózattal (PSTN).
- Az **IP telefonnak** két megvalósítása létezhet: egy multimédiás PC-n futó szoftver, vagy egy különálló készülék formájában. Mindkét megoldás támogatja az LDAP protokollt, így kialakítható személyes, helyi vagy intézményszintű telefonkönyv és címtár. Üzenetkezelésében az IP telefonok szolgáltatása meghaladja a meglévő alközponti szolgáltatásokat, tájékoztatást tud adni a hívott számokról, a beérkezett hívásokról stb. Információs menüje segítségével a felhasználót segíteni tudja az IP telefon használatában. Az IP telefonok az XML (eXtensible Markup Language) protokollja segítségével akár új alkalmazások fejleszthetők ki.
- A **hangminőség kiváló**, vetekszik a korszerű alközpontok által nyújtott minőséggel, az IP precedencia bit és a minőségbiztosítási (QoS) paraméterek kezelésével a nagyterületű adathálózaton, WAN-on is lehetőség van a hangforgalom prioritizálására. A digitális jelfeldolgozó processzorok (DSP) alkalmazásával radikálisan csökkenthető a jelkésleltetés, még bonyolult kódolási algoritmusok igénybevétele esetén is. A rendszerben beállítható, hogy milyen hangkódolási algoritmust használjon a helyi hálózaton (LAN-on) és milyent a nagyterületű adathálózaton (WAN-on), ezzel a hang számára szükséges sávszélesség közben tartható.

- A **rendelkezésre állás nagymértékben növelhető**, ha az IP telefonokat felügyelő szerver redundáns működésre képes. Ha a redundancia egy nagyobb méretű hálózatra (több felügyelő szerver) kiterjeszhető, akkor hálózatszinten is képes a rendszer nagy rendelkezésre állást biztosítani, ha akármelyik felügyelő szerver kiesik az üzemből.
- Az IP telefónia kiépítése egy első lépés lehet egy olyan **infrastruktúra** felé, amely képes lesz majd a **hang, videó és integrált adatkezelésre** is.

A videokonferencia lehetőségei

A videokonferencia rendszereket a '90-es évek elejétől kezdve használják különböző virtuális megbeszélések lebonyolítására. A videokonferencia rendszerek használatának előnye a kommunikáció személyes jellegének fenntartása költséges utazások nélkül, valamint, hogy videokonferencián keresztül egyszerűbben, rugalmasabban lehet megbeszéléseket szervezni, ezáltal a döntési folyamatok felgyorsíthatók.

A videokonferencia megoldások az elmúlt 3 évben jelentős fejlődésen mentek keresztül, ma már TV minőségű kép- és hangkapcsolat érhető el, egyszerű a kezelésük, megbízhatóan működnek IP és ISDN hálózatokon egyaránt, és az eszközök ára is jelentősen csökkent.

A videokonferencia rendszerek kiépítését az alábbi felhasználói igények motiválják:

- **Költségcsökkentés**
  - Az utazási és kint tartózkodási költségek csökkentése
  - A kiutazó személyek munkából való kiesésének csökkentése
- Az utazással járó biztonsági kockázatok (pl. terrortámadás, balesetek) csökkentése
- A döntési folyamatok felgyorsítása a kommunikáció személyes jellegének fenntartása mellett.

Egy nemzetközi videokonferencia-rendszerek alkalmazása esetén a tapasztalatok alapján a rendszer bevezetési költségei a megtakarítások miatt néhány hónap alatt megtérül, míg egy országon belüli alkalmazás esetén a megtérülési idő néhány év.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet informatikai rendszerének továbbfejlesztése

Első lépcső: a szerverpark lecserélése, egységes hálózati operációs rendszer

- A jelenlegi informatikai rendszer (több mint 10 éves sikeres munka után) elérte biztonságos működésének határait.
- A tervezés pillanatában legkorszerűbb központi UNIX szerver, alfanumerikus terminál kliens architektúra felett mára eljárt az idő.
- Az alkalmazott Recital adatbáziskezelő rendszer eddig kielégítően teljesített, mára azonban technológiailag elavult eszköznek számít. Arra, hogy a jelenlegi követelményeket (adatbázis méret, Intel P4 szerverek stb.) megbízhatóan kielégítse, nincs garancia. Ez a helyzet az idő múlásával csak rohamosan romlani fog, így ennek kiváltása az egyik legégetőbb probléma.

- Kliens oldalon az egyszerű alfanumerikus terminálok igen megbízhatóan üzemelnek. Sajnos azonban sem hálózati, sem grafikus képességekkel nem rendelkeznek, a jelenleg korszerűnek számító megoldásokban használhatatlanok

Második lépcső: az alkalmazások

A fogvatartotti alrendszer fejlesztésével kapcsolatos feladatok

- Kiemelten fontos a KNOR II. fázisának elkészítése, mellyel teljesen kiváltható lenne a Fogvatartotti Központi Nyilvántartás Recital-os alkalmazása az Oracle adatbáziskezelővel működő rendszerrel. Ehhez kapcsolódóan szükséges az új Oracle alapú intézeti rendszer fejlesztése is.
- A társszervekkel, partnerekkel (pl. bíróság, ügyészség, rendőrség) lehetőség szerint elektronikus adatkapcsolat kialakítása a kormányzati irányelveknek megfelelően, ugyancsak Oracle alapon.
- Az Oracle, mint kormányzati standard adatbáziskezelő használata az intézetekben is. A fogvatartotti alrendszer fejlesztésében az új bv. kódex tervezett hatályba lépésére készülve, illetve ezzel együtt az egységes fogvatartotti fényképanyilvántartás.

Levelezés

Az intézeten belüli és az intézetek közötti levelezés céljára a Q-Office rendszer levelező programját használják. Ez egy zárt levelezőrendszer, ami azt jelenti, hogy a magyar karaktereket egyedi módon tárolja, más levelezőprogramokkal nem képes jól együttműködni. Jelenleg az BvOP országos levelezése is ezt a programot használja, de egyre több gondot okoz az, hogy az elküldendő levelek nagy része Word, Excel dokumentum. Időnként – mint már korábban is említettem – a dokumentumokat a rendszergazdák konvertálják Q-Office formátumra, de ez a dokumentumok nagy száma miatt sokszor elmarad, hiszen képtelenség lenne ennyi munkát az adott idő alatt elvégezni. Jelenleg egy külön Q-Office levél elküldésével jelzik, hogy mely MS Office állományokat kell az FTP szerverről a címzettnek letölteni, a már szintén korábbiakban említett sávszélességen. Az iratok terjesztésének ez a formája 2005-ben egy országos hatáskörű állami intézményben finoman szólva: „nehézkés”.

A levelezési szolgáltatás megvalósításához hosszú távon a fejlett szolgáltatásokat nyújtó és a MS Server platformhoz szervesen illeszkedő Microsoft Exchange levelező rendszer bevezetését javaslom. A megfelelő architektúra kialakítása a pontos igények felmérése alapján történhet meg. Ennek kapcsán határozható meg a szükséges szerverek pontos darabszáma és fizikai elhelyezkedése.

Harmadik lépcső: a biztonság erősítése

A standard módon, alapbeállításokkal telepített Windows operációs rendszer megfelelő védelmet nyújt az átlagos felhasználó számára. Ez a védelem (figyelembe véve a büntetés-végrehajtás speciális igényeit) jelen esetben nem elégséges. A védelem jelentősen fokozható az operációs rendszer megfelelő konfigurálásával, illetve további eszközök alkalmazásával. Ezek közül néhány javaslat:

1. hardveres felhasználó azonosítás
2. vírusvédelem
3. szoftverkorlátozó házirendek, ahol például:
  - szabályozható, hogy mely programok futtathatók a rendszeren
  - több-felhasználós számítógépeken megadható, hogy a felhasználók csak bizonyos programokat futtathassanak
  - megadható, hogy a szoftverkorlátozó házirendek mindenkire vagy csak egyes felhasználókra legyenek érvényesek
  - megakadályozható, hogy egy adott fájl futtassanak a helyi számítógépen, a szervezeti egységben, a helyen vagy a tartományban
  - a munkaállomásban lévő input perifériák használatának korlátozása (floppy, CD, USB port stb.)

A korszerű információs és kommunikációs technikák elterjesztésével – álláspontunk szerint – nem bonyolultabbá, hanem éppen ellenkezőleg: átláthatóbbá, még inkább felhasználóbaráttá tesszük az alkalmazásokat. Hitvallásunk, hogy napjainkban az informatikának **szolgáltatásnak** kell lennie, melynek a legfontosabb paramétere a rendelkezésre állás.

Jelen informatikai stratégia kialakítása azt a célt szolgálja, hogy a szükséges fejlesztéseket a maga egészében, fontosságukat kiemelve láttassa, a befektetések ne forgácsolódjanak szét, hanem tervszerű építkezéssel, előrelátó tervezéssel, hatékonyan valósuljanak meg.

Aleku Mónika – Csordás Sándor – Pacsek József

A fogvatartottak foglalkoztatásának és programlehetőségeinek jelenlegi helyzete

A Legfőbb Ügyészség 2005. évi munkaterve alapján a főügyészségek büntetés-végrehajtási felügyeleti és jogvédelmi ügyészei a büntetés-végrehajtási intézetekben megvizsgálták a fogvatartottak foglalkoztatásának aktuális helyzetét. A vizsgálat célja annak megállapítása volt, hogy miként hatályosulnak a fogvatartottak foglalkoztatására vonatkozó jogszabályi előírások, a CPT magyarországi látogatása során tett ajánlások és más nemzetközi kötelezettségek, továbbá a fogvatartottak részére biztosított program lehetőségek – figyelemmel a tétlenség káros hatásaira – mennyiben felelnek meg az emberséges bánásmód követelményeinek, hogyan szolgálják a szabadulás utáni beilleszkedést a társadalomba.

A vizsgálat jogszabályi alapjai – az irányadó nemzetközi ajánlások

A szabadságvesztés végrehajtása céljának elérése érdekében kiemelt a jelentősége annak, hogy a fogvatartottak a szabadságvesztés kezdetétől, sőt már az előzetes letartóztatás alatt is miként töltik el idejüket. Zárkaikba bezárva naphosszat télenkednek vagy értelmetlenül, haszontalanul töltik az időt, azaz dolgoznak, tanulnak, képzik magukat, személyiségük fejlődését szolgáló különféle programokon vesznek részt.

A fogvatartottak részére biztosítandó értelmes elfoglaltságok fontosságát különböző nemzetközi dokumentumok ajánlásai, valamint a CPT vizsgálati során tett ajánlások is megfogalmazzák.

A letartóztatott személyekkel való emberséges bánásmód minimum irányelveiről szóló ENSZ ajánlás (MSZ), az Európai Börtönszabályokról szóló R/87/3. számú Európa Tanács ajánlása (EBSZ), az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R/89/12. számú ajánlása a Börtönművelésről (BMű), az előzetesen letartóztatottak Fogvatartási Szabályzatáról szóló 1994. évi ENSZ ajánlás (FSZ), az Alapelvek a fogvatartottakkal való bánásmódról (ENSZ Közgyűlés 1990. 12. 14-én elfogadott 45/111. számú határozata [AE]) tartalmaz ajánlásokat az elítéltek és az előzetesen letartóztatottak részére biztosítandó munkáltatásról és különféle programokról.

Az MSZ 58. pontja szerint a szabadságvesztés és minden más személyes szabadságot korlátozó büntetés végső célja a társadalom védelme a bűncselekményektől. Ez a cél csak akkor érhető el, ha a szabadságvesztés időszakát arra használják fel, hogy amennyire lehetséges, az elítéltekben ne csak akaratot, de képességet is teremtsenek arra, hogy a társadalomba való visszatérése után törvénytisztelő és önmagát eltartó életmódot tanúsítson.

Az 59. pont alapján evégből az intézetnek minden arra alkalmas és rendelkezésre álló gyógyító, nevelő, erkölcsi, szellemi és egyéb erejét és formáját fel kell használnia.

Az MSZ 71. pontja és az EBSZ 71. pontja szerint a fogvatartottak részére biztosítani kell a munkavégzés lehetőségét. Az MSZ 77-78. pontjai és az EBSZ 77-86. pontjai előírják, hogy a fogvatartottak részére biztosítani kell az oktatásban, szakképzésben, személyiségfejlesztő programokban, testedzésben, sportolásban való részvétel lehetőségét. Az intézetekben könyvtárakat kell működtetni, biztosítani kell az értelmes szabadidős lehetőségeket.

A BMű. 1. pontja előírja, hogy az elítélteknek lehetővé kell tenni a művelődéshez való hozzájutást, amely iskolai oktatásból, szakmai képzésből, kreatív és kulturális tevékenységekből, testnevelésből és sportból, szociális nevelésből és könyvtárhasználatból áll.

Az AE 6. pontja előírja, hogy minden fogvatartottnak joga van a személyiségének fejlesztését célzó kulturális tevékenységekben, illetve oktatásokban részt venni. A 8. pont rendelkezései szerint meg kell teremteni annak lehetőségét, hogy a fogvatartottak olyan értelmes, díjazott munkát végezhesenek, ami elősegíti az ország munkaerő piacára való visszailleszkedésüket, valamint lehetővé teszi, hogy hozzájáruljanak a saját és a hozzátartozók anyagi támogatásához.

A FSZ 74-77. pontjai határozzák meg az előzetesen letartóztatottak részére biztosítandó művelődési, kikapcsolódási, munkavégzési lehetőségeket.

A CPT magyarországi látogatásai során több alkalommal kifejtette, hogy a fogvatartottaknak biztosított elfoglaltságok a bánásmód részét képezik. Az 1994. évi látogatásról szóló CPT/95/21. számú jelentés III/C. 2. pontjának ajánlása alapján: **haladéktalanul és gondosan meg kell vizsgálni a valamennyi fogvatartottat érintő napirendi tevékenységek fejlesztésének lehetőségeit, azzal a céllal, hogy minden fogvatartott a nap jelentős részét (azaz 8 vagy több órát) a cellán kívül tölthessen különféle értelmes tevékenységek végzésével (munka, oktatás, sport, kikapcsolódás, társas tevékenység stb.).**

Ezt az ajánlást a CPT megerősítette az 1999. évi látogatásáról szóló CPT/2000/21. számú jelentés I. számú függelékének B/4. pontjában, valamint a 2003. évi látogatásáról szóló CPT/2003/71. számú jelentés 44. pontjában is.

A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet (Bv. tvr.) 38. §-a alapján a szabadságvesztés végrehajtásának feladata, hogy fenntartsa az elítélt önbecsülését, fejlessze felelősségérzetét, és ezzel elősegítse, hogy felkészüljön a szabadulása utáni, a társadalom elvárásainak megfelelő önálló életre.

Ennek érdekében fel kell használni a szükséges gyógyító, oktató, erkölcsi és szellemi erőforrásokat, biztosítani kell a rendszeres munkavégzés feltételeit, az elítéltet betanított munkás vagy szakmunkás képzésben kell részesíteni, lehetővé kell tenni a középfokú és felsőfokú tanulmányok végzését, a szabad idő hasznos felhasználása érdekében lehetőségeket kell biztosítani a művelődésre és sportolásra (Bv. tvr. 39-40. §). A felsorolt feladatok teljesítése érdekében a bv. intézet támaszkodhat az elítéltek öntevékeny szervezeteire (Bv. tvr. 37. §). A lelkiismereti és vallásszabadság gyakorlásán túl a val-

lasi tárgyú foglalkozások az elítéltek személyiségének fejlődését is szolgálják (Bv. tvr. 36/A. §).

A vizsgálat megállapításai

A vizsgálat állapot-felmérés jellegű volt, amely annak megállapítására irányult, hogy a felsorolt nemzetközi követelmények, a CPT ajánlásai és a jogszabályi előírások miként érvényesülnek a gyakorlatban. A bv. intézetekben biztosított program lehetőségek mennyiségükben és választékukban mennyire elégítik ki a fogvatartottak igényeit, mennyiben szolgálják a szabadulásuk utáni társadalomba való beilleszkedésük elősegítését.

A felmérés tételesen számba vette a jogszabályokban meghatározott egyes oktatási, munkáltatási és egyéb foglalkoztatási, tevékenységi formákat, valamint a különböző program lehetőségeket.

A vizsgálat 2005. első félévére terjedt ki, ezen belül az április havi állapotot elemezte, alapul véve az április havi átlagos létszám adatokat és a hónap folyamán végzett különféle foglalkoztatásokat és programokat. A felmérés az elfoglaltságokat fogvatartotti kategóriánként havi és napi bontásban, az egyes programokban résztvevők számára vetítve tartalmazta az alábbi létszámadatok szerint:

felnőtt férfi elítélt:	11355 fő
felnőtt női elítélt:	721 fő
fiatalkorú férfi elítélt:	310 fő
fiatalkorú női elítélt:	4 fő
felnőtt férfi előzetesen letartóztatott:	3529 fő
felnőtt női előzetesen letartóztatott:	235 fő
fiatalkorú férfi előzetesen letartóztatott:	155 fő
fiatalkorú női előzetesen letartóztatott:	6 fő

Az egyes tevékenységcsoportokról készült felmérés során a fiatalkorú női előzetesen letartóztatottak és elítéltek adatainak értékelésétől – a csekély létszámra figyelemmel – a vizsgálat eltekintett.

Oktatásban való részvétel

A Bv. tvr. 36. §-a (1) bekezdésének n) pontja alapján az elítélt jogosult általános iskolai, indokolt esetben középfokú, valamint felsőfokú tanulmányok folytatására, a vizsgákra való felkészüléshez a jogszabályban meghatározott tanulmányi és vizsgaszabadságra. A 39. § (3) bekezdése szerint indokolt esetben lehetővé kell tenni, hogy az elítélt középfokú tanulmányokat végezhesen, illetve a megkezdett felsőfokú tanulmányokat folytassa.

Általános iskolai oktatást 12 bv. intézetben szerveztek, melyben a felnőtt férfi elítéltek közül 652 fő (5,7%), a felnőtt női elítéltek közül 86 fő (11,9%), a fiatalkorú férfi elítéltek közül 98 fő (31,6%), a felnőtt férfi előzetesen letartóztatottak közül 12 fő (0,3%), a fiatalkorú férfi előzetesen letartóztatottak közül pedig 61 fő (39,35%) vett részt.

Például a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön két osztály indított (2-4. és 7-8.), az oktatásban 44 elítélt vett részt. A napi oktatási idő – két 45 perces foglalkozással és az óra-
közti szünettel – 2 óra, heti 5 tanítási nap keretében.

Az általános iskolai oktatáson való részvétel 1 fő esetében átlagosan havi 48 óra, napi 1,6 óra elfoglaltságot jelentett.

Az iskolai oktatásban való részvételt a bv. intézetek több elítélt részére is biztosítani tudnák, ami főleg az alapfokú oktatás terén lenne indokolt, mivel a résztvevők számánál lényegesen többen nem végezték el az általános iskola 8 osztályát. Az elítéltek részvételét több tényező is befolyásolja, egy részük nem igényli az oktatást, más részük esetében az oktatáshoz nem elegendő a büntetési idő hossza, illetve a beiratkozás idején még nem töltötték a büntetésüket.

Középiszkolai oktatást 9 bv. intézetben szerveztek, melyben a felnőtt férfi elítéltek közül 370 fő (3,26%), a felnőtt női elítéltek közül 8 fő (1,1%), a fiatalok férfi elítéltek közül 18 fő (5,8%) vett részt.

Például a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben két tanulócsoporthoz működött a vizsgált időszakban a 9-10. évfolyamon, amelyben összesen 47 fő vett részt. A Sopronkőhidai Fegyház és Börtön pedig 4 osztályt indított ugyanolyan oktatási időtartamokkal, mint az alapfokú oktatásban.

A középiszkolai oktatáson való részvétel – az általános iskolai oktatáshoz hasonlóan – 1 fő esetében átlagosan havi 48 óra, napi 1,6 óra elfoglaltságot jelentett.

Felsőfokú oktatásban a felnőtt férfi elítéltek közül 4 fő (0,04%) vett részt, ami a résztvevők számára – nyilatkozataik szerint – havonta átlagosan 30 óra elfoglaltságot jelentett.

Szakirányú képzés

A Bv. tvr. 39. §-ának (2) bekezdése szerint az elítéltet – büntetésének tartamához képest – betanított munkás, illetve szakmunkás képzésben kell részesíteni.

Szakirányú képzésben a felnőtt férfi elítéltek közül 421 fő (3,7%) a felnőtt női elítéltek közül 14 fő (1,94%), a fiatalok férfi elítéltek közül 30 fő (9,7%), a felnőtt férfi előzetesen letartóztatottak közül 20 fő (0,57%) vett részt. Szakirányú képzést 14 bv. intézetben szerveztek, többféle szakmában.

Például a Váci Fegyház és Börtönben épületburkoló szakmában, a Márianosztrai Fegyház és Börtönben szobafestő és mázoló szakmában folyt szakképzés, számítógép kezelői képzést a Budapesti Fegyház és Börtönben, a Nagyfai Országos Bv. Intézetben, a Kecskeméti Fiatalok Regionális Bv. Intézetében szerveztek.

A szakirányú képzésben való részvétel 1 fő esetében havonta átlagosan 50 óra, napi 1,6 óra elfoglaltságot jelentett.

Szakirányú képzésben a fogvatartottak közül az egyes fogvatartotti kategóriákat tekintve kevesen vesznek részt, a legkedvezőbbnek a fiatalok férfi elítéltek részvételi aránya tekinthető. A vizsgálat tapasztalatai szerint a szakirányú képzésben az elítéltek többen is részt vennének, ha több tanfolyam, többféle szakmában indulna.

Önképzés

A Bv. tvr. 36. § (1) bekezdésének m). pontja alapján az elítélt – egyebek mellett – önképzésre jogosult, amelyre a 39. § (5) bekezdése alapján a bv. intézetnek lehetőséget kell biztosítani.

Önképzésen a felnőtt férfi elítéltek közül 214 fő (1,88%), a felnőtt női elítéltek közül 37 fő (5,13%), a fiatalkorú férfi elítéltek közül 3 fő (0,97%), a felnőtt férfi előzetesen letartóztatottak közül 112 fő (3,2%), a felnőtt női előzetes letartóztatottak közül 2 fő (0,85%) vett részt. Önképzés keretében a fogvatartottak általában nyelvet tanulnak.

Például a Budapesti Fegyház és Börtönben 23 fő elítélt tanul angol és német nyelvet, a Baracskai Országos Bv. Intézetben német, angol és francia nyelvű szakkört indítottak 10-10 fő részére, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bv. Intézetben 1 fő távoktatás keretében képezi magát.

Önképzésre a fogvatartottak – nyilatkozataik szerint – átlagosan naponta 1 órát fordítottak, ami havi 30 óra elfoglaltságnak felel meg.

Az önképzésben résztvevő fogvatartottak csekély létszáma arra enged következtetni, hogy a fogvatartottak kezdeményező-készségét, feladatvállalását és önállóságát is feltételező képzési forma kevés fogvatartott számára vonzó, még akkor is, ha a bv. intézet a szükséges feltételeket biztosítani tudná.

Személyiségfejlesztő, gyógyító és rehabilitációs programok

A Bv. tvr. 31. §-ának (2) bekezdése szerint gondot kell fordítani a személyiségzavarban szenvedő elítéltek gyógyítására, sajátos nevelésére és oktatására. A 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet (R.) 76. §-ának (1) bekezdése alapján az elítélt – kérelme alapján – részt vehet a személyiségfejlesztő, gyógyító, rehabilitációs programokon, a parancsnok engedélyezheti, hogy az elítélt az intézeten kívüli szakemberek ilyen jellegű szolgáltatásait is igénybe vehesse, ha a költségeket fedezni tudja és a feltételek az intézetben biztosíthatók.

A személyiségfejlesztő, gyógyító és rehabilitációs programokon a felnőtt férfi elítéltek közül 208 fő (1,8%), a felnőtt női elítéltek közül 72 fő (10%), a fiatalkorú férfi elítéltek közül 109 fő (35,2%), a felnőtt férfi előzetesen letartóztatottak közül 229 fő (6,5%), a felnőtt női előzetesen letartóztatottak közül 40 fő (17%), a fiatalkorú férfi előzetesen letartóztatottak közül 39 fő (25,2%) vett részt. Személyiségfejlesztő, gyógyító és rehabilitációs programokat 17 bv. intézetben szerveztek.

Például a Fővárosi Bv. Intézetben a bv. intézet pszichológusai heti 2 óra időtartamban 10 fő férfi elítélt, 25 fő férfi előzetesen letartóztatott, 12 fő női elítélt és 25 fő női előzetesen letartóztatott részére tartottak személyiségfejlesztő tréningeket.

E programokon – a felmérések szerint – a fogvatartottak havi 10-20 óra közötti időt, naponta átlagosan 0,5-1 órát töltöttek el.

Megjegyzendő, hogy a személyiségfejlesztő, gyógyító és rehabilitációs programokban az összesen 321 fő gyógyító-nevelő csoportban elhelyezett elítélttel való foglalkozások és programok is szerepelnek.

A személyiségfejlesztő programokhoz illeszthetők a **nevelők által tartott csoportos foglalkozások** is, melyek kötelező jellegű megtartását a jogszabályok nem írják ugyan elő, ennek ellenére a bv. intézetek többségében a nevelők élnek ezzel a lehetőséggel.

A bv. intézetektől kapott tájékoztatás szerint a vizsgált hónapban a felnőtt férfi elítéltek közül 7356 fő (64,78%), a felnőtt női elítéltek közül 630 fő (87,3%), a fiatalkorú férfi elítéltek közül 310 fő (100%), a felnőtt férfi előzetesen letartóztatottak közül 1140 fő (32,3%), a felnőtt női előzetesen letartóztatottak közül 57 fő (24,3%), a fiatalkorú férfi előzetesen letartóztatottak közül 105 fő (67,74%) vett részt nevelői csoportfoglalkozáson.

A nevelői csoportos foglalkozásokon a fogvatartottak havi 4-5 órányi időt töltöttek el.

Művelődési, szabadidős és sport programok

A Bv. tvr. 36. § (1) bekezdésének m). pontja alapján az elítélt jogosult a bv. intézet művelődési és sportolási lehetőségeinek igénybevételére. A Bv. tvr. 40. §-ának (2) bekezdése szerint a szabadidő hasznos felhasználása érdekében lehetőséget kell biztosítani az elítéltek művelődésére és sportolására. A R. 75. §-ának (1)-(2) bekezdése alapján az elítélt – a házirendben előírtaknak megfelelően – jogosult szabadidejében az intézet által biztosított művelődési és sportprogramokon részt venni. Az elítéltek számára az intézet, vagy az öntevékeny szervezet műkedvelő csoportokat, szakköröket szervezhet.

A művelődési és szabadidős programok keretében rendszeres foglalkozásokra – amelyeken nagyjából állandó létszám és a személyi összetétel –, valamint ad hoc jellegű programokra kerül sor.

Művelődési és szabadidős programokon a felnőtt férfi elítéltek közül 2909 fő (25,62%), a felnőtt női elítéltek közül 465 fő (64,5%), a fiatalkorú férfi elítéltek közül 137 fő (44,2%), a felnőtt férfi előzetesen letartóztatottak közül 857 fő (24,3%), a felnőtt női előzetesen letartóztatottak közül 127 fő (54%), a fiatalkorú férfi előzetesen letartóztatottak közül 63 fő (40,6%) vett részt.

A rendszeres programokat általában szakkörök formájában szervezik, melyeket a bv. intézetek szakemberei vagy külső szakemberek vezetnek.

Például a Budapesti Fegyház és Börtönben a következő szakkörök működtek:

- zene-szakkör 10 elítélt részvételével, hetente 2 alkalommal 1-1 óra időtartamban,
- angol nyelvi szakkör 15 elítélt részvételével heti 2 óra időtartamban,
- képzőművészeti szakkör 7 elítélt részvételével heti 4 óra időtartamban,
- roma folklór szakkör 15 elítélt részvételével heti 1 óra időtartamban,
- művészettörténeti szakkör 8 elítélt részvételével, heti 1 óra időtartamban,
- akvarisztikai szakkör 10 fő részvételével, heti 5 óra időtartamban.

A művelődési és szabadidős programokon a fogvatartottak havi 10-12 óra időt töltöttek el.

Néhány bv. intézetben a rendszeres programok mellett időnként nagyobb rendezvények megtartására is sor került.

Például – a vizsgált időszakban, vagyis 2005 áprilisában – a Budapesti Fegyház és Börtönben fellépett a Karthago együttes, amely rendezvényen 400 fogvatartott vett részt.

Megállapítást nyert, hogy a művelődési és szabadidős programok keretében a fogvatartottak jelentős része rendszeresen látogatja a **bv. intézetek könyvtárait**. Az itt eltöltött idő azonban statisztikailag nem mérhető.

A fogvatartottak a bv. intézetek lehetőségeihez képest sportolhatnak, ezek a lehetőségek azonban intézetenként differenciáltan állnak rendelkezésre.

Sportprogramokon és egyéb sportolási lehetőségeken a felnőtt férfi elítéltek közül 3904 fő (34,38%), a felnőtt női elítéltek közül 38 fő (5,3%), a fiatalkorú férfi elítéltek közül 310 fő (100%), a felnőtt férfi előzetesen letartóztatottak közül 1036 fő (29,4%), a felnőtt női előzetesen letartóztatottak közül 49 fő (20,85%), a fiatalkorú férfi előzetesen letartóztatottak közül 115 fő (74,2%) vett részt.

Sportolással a fogvatartottak havi átlagban 20–25 óra közötti időt töltöttek el, ami naponta átlagosan 3/4 óra elfoglaltságot jelentett.

A fogvatartottak a szabadidős és sport programokat nagyobb választékban és lényegesen több időtartamban igényelnék, a bv. intézetekben azonban erre a célra nagyon szűkösek a lehetőségek. Nincsenek megfelelő helyiségek, illetve udvarok, nincs megfelelő és elegendő felszerelés, valamint a programok szervezéséhez és lebonyolításához nélkülözhetetlen szakemberek sem állnak rendelkezésre megfelelő létszámban.

A szabadidős, a sport, a kulturális és közművelődési programok szervezésére a Bv. tvr. 37. §-a és a R. 77. §-a szerint az **elítéltek öntevékeny szervezetei** működhetnek. A vizsgálat tapasztalatai szerint a bv. intézetekben nem gyakorlat az öntevékeny szervezetek működése. Ehelyett a nevelők inkább megbíznak néhány elítéltet a programok szervezésében való közreműködéssel.

A fogvatartottak tájékozdási lehetőségeinek biztosítása

A R. 78. §-a alapján az intézet feltételeitől függően biztosítani kell, hogy az elítélt tájékozódhasson a világ eseményeiről, az ország politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális életéről.

A vizsgálat megállapításai szerint a fogvatartottak elsősorban a televízióból és a rádióból tájékozódnak, az írott médiát kevésbé veszik igénybe. A bv. intézetek többségében viszont nincs annyi TV készülék, mint amennyi zárka üzemel, annak persze nincs akadálya, hogy a fogvatartottak saját TV készüléket tarthassanak maguknál. Ezt a lehetőséget a fogvatartottak jelentős része igénybe veszi. A TV készülékeken kívül a fogvatartottak jelentős része rádiót is tart magánál. Megjegyzendő, hogy az intézetek többségében zártláncú videó rendszer is működik.

Általános tapasztalat, hogy a fogvatartottak jelentős időt töltenek el tv-nézéssel és rádióhallgatással.

A szabad levegőn tartózkodás biztosítása

A Bv. tvr. 36. § (1) bekezdésének k) pontja alapján az elítélt jogosult naponként legalább egy órányi szabad levegőn tartózkodásra.

A vizsgálat megállapításai szerint valamennyi bv. intézetben biztosított a napi egy óra szabad levegőn tartózkodás lehetősége. A vizsgált hónapban átlagosan a felnőtt férfi elítéltek közül 5382 fő (47,4%), a felnőtt női elítéltek közül 303 fő (42%), a fiatalok férfi elítéltek közül 249 fő (80,3%), a felnőtt férfi előzetesen letartóztatottak közül 2216 fő (62,8%), a felnőtt női előzetesen letartóztatottak közül 126 fő (53,6%), a fiatalok férfi előzetesen letartóztatottak közül 123 fő (79,4%) vett részt szabad levegőn tartózkodáson.

Sajnálatos, hogy a fogvatartottak egy része nem minden nap él ezzel a lehetőséggel. A szabad levegőn tartózkodás igénybe vevő fogvatartottak száma állandóan változik, a téli évszakban, valamint rosszabb idő esetén általában kevesebben igénylik, hogy szabad levegőn legyenek.

Általános tapasztalat, hogy a dolgozó fogvatartottak munkanapokon kevésbé igénylik a szabad levegőn tartózkodást. Egyes fogvatartottak pedig huzamosabb ideig nem veszik igénybe a szabad levegőn tartózkodást.

Például a Márianosztrai Fegyház és Börtönben 270 fő felnőtt férfi elítélt tartózkodott a szabad levegőn a vizsgált hónapban, ami azt jelenti, hogy az elítéltek közel 70%-a nem vette igénybe a szabad levegőn tartózkodást, míg a Komárom-Esztergom Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben minden elítélt élt a szabad levegőn tartózkodás lehetőségével.

A fogvatartottak munkáltatása

A Bv. tvr. 33. §-a (1) bekezdésének d). pontja alapján az elítélt köteles a kijelölt munkát szakismereteinek és a képességeinek megfelelően, fegyelmezetten elvégezni, a munkavédelemmel és a környezetvédelemmel kapcsolatos előírásokat megtartani. A 36. § (1) bekezdésének d). pontja szerint az elítélt jogosult társadalmilag hasznos munka végzésére, a munka mennyiségének és minőségének megfelelő jövedelemre, munkavédelemre. A 36. § (5) bekezdés b). pontja szerint az elítélt munkához való joga átmenetileg, a munkába állítását akadályozó ok fennállásáig szünetel.

A bv. intézetek és a bv. gazdálkodó szervek által szervezett munkáltatásban a vizsgált hónapban a felnőtt férfi elítéltek közül 5444 fő (47,94%), a felnőtt női elítéltek közül 431 fő (59,77%), a fiatalok férfi elítéltek közül 50 fő (16,1%), a felnőtt férfi előzetesen letartóztatottak közül 167 fő (4,7%), a felnőtt női előzetesen letartóztatottak közül 7 fő (3%), a fiatalok férfi előzetesen letartóztatottak közül 2 fő (1,3%) vett részt.

Megjegyzendő, hogy a munkáltatásban résztvevő fogvatartottak létszáma nem az úgynevezett „állományi létszámot”, hanem a vizsgált napokon ténylegesen dolgozók létszámát jelenti, így nem tartalmazza a betegállományban, a szabadságon, a szabadnapon, az állásidőn és a bv. okok miatt távollévők stb. számát.

A vizsgált hónapban – 2005 áprilisában – a havi munkaidő 168 óra volt, így a fogvatartottak 21 napot dolgoztak, a fennmaradó 9 napot a többi fogvatartotthoz hasonlóan töltötték el.

A fogvatartottak a jelenleginél többen igényelnék a munkáltatásban való részvételüket, de a bv. intézetek nem tudnak több munkalehetőséget biztosítani. A bv. intézetek által szervezett, úgynevezett „költségvetési munkáltatás” a pénzügyi lehetőségek és a munkahelyek száma által erősen korlátozott. A bv. gazdálkodó szervek pedig a piaci viszonyok között állandóan küzdenek a fogvatartottak minél nagyobb számú foglalkoztatásáért.

Az előzetes letartóztatást foganatosító intézetekben a munkáltatás feltételei nem állnak rendelkezésre, így ezekben az intézetekben csak kevés létszámú fogvatartottat foglalkoztatnak, elsősorban az intézet fenntartási munkák keretében.

A fogvatartottak terápiás foglalkoztatása

A R. 133. §-ának (1) bekezdése szerint terápiás foglalkoztatásnak minősül az elítélt megváltozott munkaképességéhez vagy egészségi állapotához igazodó munkavégzése.

Terápiás foglalkoztatásban a felnőtt férfi elítéltek közül 237 fő (2,09%), a felnőtt női elítéltek közül 157 fő (21,77%), a fiatalkorú férfi elítéltek közül 17 fő (1,5%), a felnőtt férfi előzetesen letartóztatottak közül 16 fő (0,45%), a felnőtt női előzetesen letartóztatottak közül 10 fő (4,3%) vett részt. Terápiás foglalkoztatást 11 bv. intézetben szerveztek.

Például a Nagyfai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben terápiás foglalkoztatás keretében foglalkoztatják az egészségügyi és mentális állapotuk miatt rászorulókat.

Terápiás foglalkoztatásban a fogvatartottak átlagosan havi 30, napi 1 órát vettek részt.

Megjegyzendő, hogy a terápiás foglalkoztatás és a gyógyító-nevelő csoportokban szervezett foglalkoztatás több bv. intézetben részleges átfedést mutat. Például a Baracska Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben, ahol kis és nagycsoportos foglalkozások segítik a rehabilitációt. Ennek keretében problémamegoldó, konfliktuskezelő és az önismerettel kapcsolatos, valamint kreatív foglalkoztatásokat folytatnak le heti rendszerességgel.

A fogvatartottak díjazás nélküli munkavégzésben való részvétele

A Bv. tvr. 33. §-a (1) bekezdésének e) pontja alapján az elítélt köteles a büntetés-végrehajtási intézet tisztántartását és ellátását szolgáló munkában díjazás nélkül, alkalmoszerűen – a külön jogszabályban meghatározott mértékben – részt venni. A R. 102. §-ának (2) bekezdése szerint a díjazás nélküli munkavégzés ideje a napi négy órát, havonta összesen a huszonnégy órát nem haladhatja meg.

Díjazás nélküli munkavégzésben a felnőtt férfi elítéltek közül 2602 fő (22,9%), a felnőtt női elítéltek közül 300 fő (41,6%), a fiatalkorú férfi elítéltek közül 143 fő (46,1%), a felnőtt férfi előzetesen letartóztatottak közül 427 fő (12,1%), a felnőtt női előzetesen letartóztatottak közül 20 fő (8,5%), a fiatalkorú férfi előzetesen letartóztatottak közül 75 fő (48,4%) vett részt.

A fogvatartottak a díjazás nélküli munkavégzésben átlagosan havi 12 óra, napi 0,4 óra időtartamban vettek részt.

A fogvatartottak vallásgyakorlása

A Bv. tvr. 36. § (1) bekezdésének h. pontja szerint az elítélt jogosult vallási vagy lelkiismereti meggyőződésének szabad megválasztására, annak kinyilvánítására és gyakorlására. A jogszabály 36/A. §-a tartalmazza a vallásgyakorlás különböző formáit.

A fogvatartottak egyéni és csoportos vallásgyakorlása természetesen elfoglaltságot is jelent, azonban a lelkiismereti és vallásszabadság jellegét tekintve, az ebben résztvevők száma és az elfoglaltságok időtartama nem képezte vizsgálat tárgyát, de az e körben rendelkezésre álló adatok alapján megállapítható, hogy a bv. intézetek gyakorlata megfelel a jogszabályoknak.

A programokhoz szükséges helyiségek és tárgyi feltételek biztosítása

A R. 146. §-ának rendelkezései szerint az intézetben – egyebek között – könyvtárat, a szabad idő eltöltésére, a közös foglalkozásra és a közös vallásgyakorlásra szolgáló helyiségeket, a szabad levegőn való tartózkodásra, illetve a sportolásra alkalmas területet kell kialakítani.

A bv. intézetekben a jogszabályban meghatározott helyiségek mindegyikét kialakították. A helyiségek száma, méretei, befogadó kapacitása és felszereltsége azonban nem felel meg a fogvatartottak létszámához viszonyított igényeknek.

Az országos helyzetet jól példázza a fővárosi székhelyű bv. intézetek állapota. A Budapesti Fegyház és Börtön „A” objektuma a XIX. század végén épült, a körlet épülete szinte 100%-osan csak a fogvatartottak elhelyezésre szolgál. Utólag alakították át néhány zárkát foglalkoztatás céljára. A jelenlegi zsúfoltságra tekintettel azonban ennek lehetőségei korlátozottak.

A „B” objektum 20 éve épült, de az iskola körletrész és néhány közösségi helyiség kivételével, szintén csak elhelyezésre szolgál.

A Fővárosi Bv. Intézet I. objektuma a XIX. század végén épült előzetes letartóztató intézet gyanánt, így szinte 100%-osan csak elhelyezésre szolgál. A II. objektum az 1920-as években létesült, szintén előzetes letartóztatás céljára, ezért foglalkoztatási helyiségek csak zárkából lettek kialakítva. A III. objektumot 5 éve létesítették munkásszállóból. Ezekben az épületekben is 90% felett van az elhelyezésre szolgáló helyiségek aránya. A fővárosi körülményekhez hasonló helyzet szinte az ország valamennyi bv. intézetére jellemző. Kiemelendő ugyanakkor, hogy az újonnan épült

Veszprém Megyei Bv. Intézet kialakítása és felszereltsége már megfelel a kor követelményeinek.

A vizsgálat tapasztalatai szerint a fogvatartottak elsősorban a sport-foglalkozásokhoz szükséges helyiségek számával, méreteivel és felszereltségével elégedetlenek.

Általánosan tapasztalható, hogy a végrehajtó intézetekben és a fiatalokúak intézeteiben valamivel kedvezőbbek, de koránt sem optimálisak a feltételek, mint a megyei intézetekben.

Összegezés és értékelés

A vizsgálat tapasztalatai szerint a fogvatartottak részére biztosított elfoglaltsági lehetőségek egy-egy fogvatartott esetében, valamint statisztikailag a teljes létszámra vetítve eltérőek és differenciáltak.

A fogvatartottak napi elfoglaltságainak legjelentősebb részét a munkáltatás jelenti. Ez a lehetőség azonban csak a felnőtt elítéltek 50–60%-a, az előzetesen letartóztatottak 3–5%-a részére biztosított. A munkáltatásban résztvevő fogvatartottak napi elfoglaltsága munkanapokon megfelelő, munkaszüneti napokon viszont azonos a helyzetük a többi fogvatartottéval.

A másik szervezett elfoglaltság a napi 1 óra szabad levegőn tartózkodás. Ezzel a lehetőséggel, viszont csak a felnőtt elítéltek 45–50%-a, a felnőtt előzetesen letartóztatottak 53–63%-a, a fiatalokú fogvatartottak 80%-a él átlagosan.

A többi programlehetőség vagy csak kevés fogvatartottat érint, vagy több fogvatartottat ugyan, de kevés óraszámban. Az iskolai oktatásban például csak a felnőtt férfi elítéltek 5,35%-a, a szakképzésben 3,7%-a, a személyiségfejlesztő programokban 1,8%-a vesz részt. A nevelői csoportos foglalkozásokon, a művelődési, szabadidős és sport programokon már jóval többen vesznek részt, de a rendszeres napi elfoglaltság szempontjából elenyésző időtartamban.

A fogvatartottak különböző programokon, elfoglaltságokon való részvétele differenciáltan a következőképpen alakult:

a) a dolgozó fogvatartottak

- munkanapokon átlagosan 8-9 órát töltenek valamilyen elfoglaltsággal (8 óra munka, 1 óra szabad levegőn tartózkodás vagy más foglalkozáson részvétel),
- egyéb napokon:

- akik részt vesznek szabad levegőn tartózkodáson, naponta átlagosan 1-1,5 órát,
- akik nem vesznek részt szabad levegőn tartózkodáson, naponta átlagosan 0,5 óra alatti időt töltenek zárkán kívül, valamilyen programon,

b) a nem dolgozó fogvatartottak közül,

- akik részt vesznek szabad levegőn tartózkodáson, naponta átlagosan 1-1,5 óra,
- akik nem vesznek részt szabad levegőn tartózkodáson, naponta átlagosan 0,5 óra alatti időt töltenek zárkán kívül, valamilyen elfoglaltsággal,

c) a fogvatartottak egy része semmilyen zárkán kívüli tevékenységben nem vesz részt, egy részük napokig ki sem mozdul a zárkából.

A tapasztalatok szerint a CPT ajánlásának azon elvárása, hogy minden fogvatartott naponta legalább nyolc órát töltsön zárkán kívül, valamilyen értelmes elfoglaltsággal, a fogvatartottak jelentős részének esetében nem érvényesül megfelelően.

Természetesen azt is figyelembe kell venni, hogy a fogvatartottak a zárkákban is tölthetik hasznosan a szabadidejüket, olvashatnak, képezhetik magukat, televíziót nézhetnek, rádiót hallgathatnak, társas játékokat játszhatnak, stb. Ezt igazolja az is, hogy a zárkák túlnyomó részében a fogvatartottak TV készülékeket és rádiókat tartanak maguknál, melyeket szinte egész nap korlátlanul használnak. A hosszú hónapok, évek során azonban ezek a lehetőségek unalmassá válnak. Mindenképpen szükség lenne a zárkákön kívüli programlehetőségek jelentős növelésére.

A fogvatartottak zárkán kívüli programokon és egyéb elfoglaltságokon való részvétele különösen a **hétvégi és a munkaszüneti napokon korlátozott**. Ennek legfőbb oka az, hogy a bv. intézetek ezeken a napokon nem tudnak a jelenleginél több program szervezéséhez elegendő létszámú személyzetet szolgálatba állítani.

Kiemelendő azonban, hogy a **fiatalkorú fogvatartottak esetében** több foglalkoztatási forma és programlehetőség tekintetében az átlagostól jóval kedvezőbbek a tapasztalatok. Például általános iskolai oktatáson a fiatalkorú fogvatartottak 31,6%-a, személyiségfejlesztő programokon 35,2%-a, nevelői csoportos foglalkozásokon 100%-a, művelődési és szabadidős programokon 44,2%-a, sportfoglalkozásokon 100%-a vett részt.

Következtetések

A fogvatartottak foglalkoztatására vonatkozó nemzetközi követelmények, CPT ajánlások és jogszabályi előírások akkor teljesülnek megfelelően, **ha minden fogvatartott részére biztosítják annak lehetőségét, hogy a társadalomba való beilleszkedését a szabadságvesztés ideje alatt megkezdhesse**. Hiszen a sikeres beilleszkedés lehetőségeinek biztosítása nem statisztikai kategória, hanem minden egyes fogvatartottra vonatkozó realitás.

A vizsgálat alapján megállapítható, hogy a **fogvatartottak megfelelő foglalkoztatásának lehetőségei elmaradnak a kívántaktól**. Ennek főbb okai a vizsgálat tapasztalatai szerint a következők:

- a jogszabályi előírások nem kellő célra orientáltsága,
- a foglalkoztatáshoz szükséges tárgyi és pénzügyi feltételek szűkössége,
- a programok szervezéséhez szükséges szakemberek kevés száma.

A Bv. tvr. 36. §-a (1) bekezdésének d), m), n) pontjai, az (5) bekezdés b) pontja, 118. §-a (1) bekezdésének e) pontja a fogvatartottak művelődéshez, munkavégzéshez, sportoláshoz való jogát a bv. intézet lehetőségeihez köti. A bv. intézet részére a Bv. tvr. 38-40. §-ai előírják ugyan, hogy biztosítani kell az említett tevékenységi lehetőségeket, de erre nincsenek kidolgozva a megfelelő részletszabályok, hiszen a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásáról szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet sem határoz meg erre vonatkozó konkrét kötelezettségeket. Egyedül a

Bv. tvr. 36. §-a (1) bekezdésének k) pontja határoz meg normatívát, a napi 1 óra szabadlevegőn tartózkodás lehetőségének biztosítására. Ennek viszont az a hiányossága, hogy a fogvatartottak részére nem teszi kötelezettséggé a szabad levegőn tartózkodást.

A vizsgálat tapasztalatai is alátámasztják, hogy a **fogvatartottak testi és lelki egészségének megóvása szempontjából, a napi egy óra szabad levegőn tartózkodás kötelezővé tételét – ha nem is kivétel nélkül, de – célszerű lenne megfontolni.**

A szabadságvesztés végrehajtásának rendje – az enyhébb végrehajtási szabályok, az enyhébb fokozatba helyezés és az átmeneti csoportba helyezés kivételével – nem biztosítja kellően a progresszív végrehajtás jogszabályi feltételeit.

A szabadságvesztés végrehajtásának alapelvei közül hiányoznak a korszerű alapelvek, úgymint a normalizáció, a nyitottság, a felelősség, az együttműködés, az egyéniesítés és differenciálás, a progresszivitás elve.

A feltételes szabadságra bocsátás Btk.-ban meghatározott feltétele nem ösztönzi kellően az elítéltet a szabadulás utáni társadalomba beilleszkedéshez való felkészülésre. A Btk. 47. §-ának (1) bekezdése ugyanis csak a büntetés végrehajtása alatt tanúsított kifogástalan magatartás vizsgálatát teszi kötelezővé, ami csupán passzív magatartással is teljesíthető, de nem kívánja meg az elítélt aktív, beilleszkedésre irányuló magatartását.

A felsoroltakra tekintettel **nincs kellő jogszabályi ösztönző-rendszer** ahhoz, hogy az elítélt különböző, a beilleszkedését szolgáló programokon vegyen részt. A bv. intézetek részére pedig nincsenek meghatározva konkrét kötelezettségek a foglalkoztatási lehetőségek biztosítására.

A készülő büntetés-végrehajtási törvény hatályba lépése várhatóan megoldja az említett jogszabályi problémákat. A Btk. kodifikálása során pedig célszerű lenne átértékelni a feltételes szabadságra bocsátás jogszabályi feltételeit.

Az előzőekben kifejtett jogszabályi feltételek megteremtése természetesen csak akkor szolgálja megfelelően az elítéltek beilleszkedését, ha a foglalkozásokhoz rendelkezésre állnak a megfelelő **tárgyi és pénzügyi feltételek** is. A vizsgált bv. intézetekben jelenleg a munkáltatáshoz és a programokhoz a feltételek csak nagyon szűkösek.

Egy modern börtönben a fogvatartottak részére létesített helyiségek 30-40%-a szolgál elhelyezésre, a többi helyiség munkáltatás, oktatás, szakképzés, művelődési, szabadidő eltöltési, testedzési és sportolási célokra létesül. A már korábban említettek szerint a hazai bv. intézetek döntő többsége ezeknek a követelményeknek nem felel meg. A szükséges helyiségeket csak jelentős átalakításokkal lehetne biztosítani, ennek viszont a költségvetési lehetőségek szűkössége és a bv. intézetek zsúfoltsága szab gátat.

A különféle programok szervezéséhez a bv. intézetekben **megfelelő létszámú és összetételű személyi állomány szükséges.** Az MSZ 49. pontja és az EBSZ 57. pontja előírja, hogy a személyzetben legyenek megfelelő számban szakemberek, úgymint elmeorvosok, pszichológusok, szociális munkások, tanárok, szakoktatók, testnevelők. A bv. intézetek többségében nem áll rendelkezésre a szükséges létszámú és összetételű személyzet.

Például a Budapesti Fegyház és Börtönben jelenleg 25 fő nevelő, 1 fő szociális segédelőadó és 2 fő pszichológus dolgozik az 1470 fő fogvatartott között.

A Fővárosi Bv. Intézetben az 1557 fogvatartottal 30 nevelő, illetve szociális segédelőadó, valamint 1 főállású és 2 részfoglalkozású pszichológus foglalkozik.

A gyakorlati tapasztalatok szerint a nevelőknek a napi túlzott mértékű adminisztrációs feladatok miatt kevés idejük marad a fogvatartottakkal való egyéni és csoportos foglalkozásra.

A fogvatartottaknak biztosítandó különféle programok szervezéséhez mindenképpen szükség lenne pszichológusok, szakoktatók, művelődés- és sportszervezők, szociális munkások kellő létszámú foglalkoztatására.

Végkövetkeztetésként a vizsgálat tapasztalatai alapján összességében megállapítható volt, hogy a fogvatartottak foglalkoztatása és program lehetőségeinek biztosítása terén a bv. intézetek a rendelkezésre álló erőforrások megfelelő hasznosítására törekednek. Az intézményrendszer viszont jelenleg nem rejt magában olyan személyi, tárgyi és költségvetési tartalékokat, amelyek kiaknázása rövid távon jelentős javíthatná a fogvatartottak foglalkoztatásának helyzetét.

Krizsán József

Az EQUIP módszer

Fiatalok felelősségteljes gondolkodásra és cselekvésre tanítása
kortársaikat segítő hozzáállással

Bevezető

Senki nem gondolná, hogy mennyire ellentmondásos szerep a bohócé. Ő minden hájjal megkent, befolyásol minket. Úgy szerzi meg a közönség szimpátiáját, hogy nevetséges-sé tesz másokat. Várjuk a produkcióját, közben félünk attól, hogy minket szemel ki áldozatául. De mit tehetünk a bohóc ellen, ha felénk nyújtja csápját, kiveti ránk a hálóját, ha minket akar berántani a porondra? Vétezzük fel magunkat! Hogyan? Erre, és még sok egyéb jártasságra tanít az EQUIP.

A mérleg nyelve

Adott életkorban más-más készségekkel kell rendelkezünk. Ezek a készségek tesznek képessé bennünket a problémáink megoldására. A mérleg egyik serpenyőjében képességeink, a másikban feladataink vannak. Aki rendelkezik adott probléma megoldásához megfelelő készséggel, annak nincs gondja, ott a mérleg nyelve a készségek, képességek felé mozdul. Aki nem, annak a probléma nehézséggé válik, kifog rajta. A mérleg nyelve a megoldatlan dolgok serpenyője felé billen. Csak gondoljunk bele!

Tizenéves. Társai szemrebbenés nélkül tudnak udvariasan reklamálni a boltban egy rosszul kiállított blokk miatt. Őt elönti a düh, csapkod össze vissza, ezért senki nem hallgatja meg a panaszát.

Egy másik fiúnak a negyedikes srác szólt, hogy volna egy kis „meló”. Mit mondjon neki? Jól jönne egy kis plusz, a tartozást is meg kellene adni, és úgy tűnik, innen könnyen jön a pénz.

Az ilyen problémák megoldását nem tanítják az iskolában. A többség mégis tudja a megfelelő választ. Honnan? A családban megtanult viselkedési mintákból, ezek ösztön-szerű alkalmazásából. Az anyutól, az aputól, a nagyszülőtől, a szomszédtól.

Mi van akkor, ha gond van a családban, vagy nincs is család? Nincsenek meg, nem vésődtek be gondolkodási, viselkedési minták, vagy a bevésődött minták nem felelnek meg a társadalom elvárásainak. A problémákra adott válasz nem nyeri el a környezet tetszését. Elutasítás elutasítást követ. Egyik ajtó a másik után csukódik be, megszűnnek korábbi kapcsolatok. A többség széle felé sodródik a fiatal. Szerencsétlen esetben olyan társadalmi – esetleg kortársi – csoportban találja magát, ahol az általánosan elfogadott normáktól eltérő válaszokkal sikerélmények érik. Egy ilyen helyzetből egyenes út vezet a bűncselekmény elkövetéséhez. A mérleg nyelve a bőr-tön felé mutatja az irányt.

Kortársak között

A megismerés

Valahányszor egy-egy új befogadott fiatalkorú félénk arccal megjelenik a rács túloldalán, többen is feltesszük a kérdést? „Hát ez a gyerek mit keres itt? Még az anyja szoknyája alatt volna a helye, nem a börtönben!” Aztán több, kevesebb idő múlva kiderül a miért, és akkor a fejcsóválással egybekötött „Gyerek, gyerek mibe keveredtél?” hallható, illetve a nevelők felé intézett kérdés: „Mit lehet ilyenkor tenni?”

Valóban hogyan lehet nevelni azt, akinél a pedagógiai módszerek jó része csödöt mondott? Válasz ilyenkor még nincs, ugyanis nincs sablon. A választható módszer mindenkinél más, és más. Túl sokat egyébként sem tudunk tenni. Egy keveset talán. Talán ez a kevés lehet az alapja mindennek, ha sikerül jól lerakni az „alapot”.

Ahhoz, hogy milyen bázist építsünk, illetve erősítsünk, alaposan meg kell ismerni a fiatal személyiségét. Ez a legnehezebb feladat. A börtönbe kerülésekor olyan traumán esik át a fiatalkorú, ami időlegesen eltorzítja a valódi énjét. Sok idő telik el azzal, hogy oldódjék, de akkor is olyan közegben van, ahol álarcot kell viselnie, hiszen a börtön ezt kényszeríti rá. Nekünk az álarc mögött rejtőző valódi arcot kell megtalálnunk, feltérképeznünk – minden erősségével, gyengeségével, és hiányosságával együtt.

A megismerési folyamatban a segítségünkre lehetnek azok a mérőeszközök (kérdőívek és tesztek), melyekkel a megismerési folyamat felgyorsítható, pontosítható. Ezeket az eszközöket több szakterület alkalmazza.

Az első egészségügyi vizsgálatkor a nővér egy függőséget vizsgáló kérdőívet töltet ki. A nevelő a befogadáskor felvett befogadási interjút, illetve annak szülői változatát használja. A pszichológus az intelligenciát, és a várható viselkedést kutatja. A felügyelő egy előre megszerkesztett szempontrendszer kitöltésével értékeli a fiatalkorú napi tevékenységeit.

A megismerési rendszer nyújtotta adathalmazt egy team értékeli, javaslatot tesz, milyen nevelési-kezelési módszerekkel érdemes próbálkoznunk a fiatalkorúnál, milyen csoportba soroljuk őt. Egyébként a fent vázolt folyamat a klasszifikáció.

A korábban használt „próbálkoznunk” szó nem elírás, hiszen ahhoz, hogy eredményt érzünk el, a fogvatartott beleegyezése, akarata és céltudatos munkája szükséges elsősorban. Ezért kell a számára elkészített nevelési tervet vele ismertetni, elfogadtatni.

Csoportalakítás

Akinél a megismerés során gyenge pontok, gondolkodási viselkedési problémák mutatkoztak, jó eséllyel kerülhet egy EQUIP csoportba. Miért is csoportba? Miért nem egyéni foglalkozás keretében dolgozunk a rászorulóval? Erre rövid választ ad a csoport – mint fogalom – definíciója.

Két vagy több egymással olyan kapcsolatban álló ember, akinél a valamelyikük helyzetében, viselkedésében bekövetkezett változás a többieknek is változást vált ki mely visszahat, és az elsőnek megnevezett személynél idéz elő újabb változást.

Ez a körkörös ok-okozati összefüggés az alapja annak a módszernek, melyet EQUIP-nek hívunk.

Ha egy csoport rendszeresen együtt van, akkor tagjai egyre többet tudnak egymásról. Ezért a munkát mindig a csoport összszekovácslásával kell kezdeni. Ismerjék meg egymást a csoporttagok. Legyenek közös élményeik. Legyenek közös kudarcaik és sikereik. Ezeket a kapcsolaterősítő folyamatokat nekünk kell a csoportalakító foglalkozások keretében észrevétlenül kiprovokálnunk. Akkor kész a csoport, ha a csoporttagoknak elvárásai vannak egymással szemben. A csoporton belüli viselkedéssel kapcsolatos kölcsönös elvárásokat nevezzük szerepeknek.

Különböző szerepek alakulnak ki egy-egy csoportban. A teljesség igénye nélkül felsorolok néhány szerepet:

<i>hallgató</i>	<i>érzékeny</i>	<i>tréfamester</i>	<i>okoskodó</i>
<i>vezető</i>	<i>öntörvényű</i>	<i>értékelő</i>	<i>kritizáló</i>
<i>kiváró</i>	<i>kezdeményező</i>	<i>segítőkész</i>	<i>szószátyár</i>

Természetesen nem minden csoportban alakul ki minden szerep, ez nem is cél. A cél az, hogy mindenkinek legyen önálló, egyéniségéhez illő szerepe, melyben jól érzi magát, és amelyet a csoport is elfogad. A csoport ideális létszáma 6-8 fő, velük 2 tréner dolgozik. Ez a felállás adja meg a munka dinamikáját.

Játékszabályok

Amikor megkezdjük a tényleges munkát a csoporttal, először tisztáznunk kell az alapvető, mindenkire vonatkozó szabályokat. Ezek a következők:

- *A foglalkozás időben kezdődik, és fejeződik be.*
- *Csak azokat a tárgyakat lehet elhozni, amire a foglalkozáson szükség van.*
- *A foglalkozáson mindenkinek fel kell szólalnia.*
- *Egyszerre csak egyvalaki beszélhet, végig kell hallgatni azt, aki beszél.*
- *A különböző véleménynek hangot lehet adni.*
- *Kritizálás esetén lehetőséget kell biztosítani a viszontválaszra.*
- *Ami a csoportban elhangzik: bizalmas.*
- *Távóráskor a helyszínt olyan, vagy jobb állapotba kell hozni, mint kezdéskor volt.*

A foglalkozásokon mindenki a napi feladat megoldását segítő résztvevői munkalapot kap, melyet a tréner a foglalkozás előtt már elkészített. Mindenkinek van egy saját dossziéja, melyben megőrizheti munkáit.

A tréner minden csoportfoglalkozást az előző foglalkozás felidézésével kezdi, igyekszik átvezetni a csoport gondolatait a napi feladatokra. A pozitív visszajelzések nagyon fontosak a magabiztosság, a sikerélmény kialakításában. Ezt verbális úton, arc-mimikával, és a testbeszéddel is folyamatosan kell küldeni a csoport tagjai felé. Az elvárások szerint dolgozik az a csoport, ahol nem a letromfolás a csoporttárs hozzászólására adott visszajelzés, és ahol érvényesülnek a parlamentáris szabályok.

A problémák elnevezése

A következő foglalkozásokon mindenkit szembesítünk a legáltalánosabb emberi viselkedési problémákkal, és gondolkodási hibákkal. Ezek közül kell önmagának kiválasztania azokat, melyek véleménye szerint az ő gyengéi is.

*Negatív énkép**Önmagát semmibe vevő, meggondolatlan**Másokat semmibe vevő, kíméletlen**Tekintélyprobléma**Könnyen feldühödik**Hazudozás**Ingerel másokat**Rossz útra visz másokat**Könnyen rossz útra vihető**Alkohol-, kábítószer-probléma**Lopás**Hencegés*

Természetesen minden probléma elnevezés mellé magyarázat is tartozik. Például: *Tekintélyproblémával az küzd, aki komoly összeütközésekbe kerül a szüleivel, tanárokkal, általában a felnőttekkel, gyakran jelentéktelen okok miatt. Neheztel mindenkire, aki megmondja, mit tegyen, még arra is, aki csak tanácsot ad neki. Ezeket nem fogadja meg. Ha szót fogad, akkor is dühös szemeket mereszt, duzzog vagy káromkodik.*

A kiválasztott viselkedési problémákat a súlyosságuk szerint sorrendbe állítjuk, majd a csoport előtt személyenként megvitatjuk. Amikor mindenki megtalálta saját leküzdési problémáit, ezeket megnevezte, elfogadta, megtette a legnagyobb lépést a leküzdésük felé. Ezt jó, ha tudatosítjuk a csoporttagokban, ezzel is erősítve elhatározásukat.

Az „addig üssük a vasat, amíg meleg” alapon még ezen a foglalkozáson egyéni teljesítményterv felállítására ösztönözzük a fiatalokat, melyhez szintén egy előre megszerkesztett általános munkalapot adunk. A későbbiekben ezt egy szerződésnek tekintjük, melyre érdemes visszatérni, ha meginog a fiatal önmagába önmaga megváltoztatásába vetett hite.

A későbbi foglalkozások során a vélemények, hozzászólások, megnyilvánulások figyelemmel kísérése fontos feladat, és mindahányszor viselkedési, vagy gondolkodási probléma fedezhető fel, akkor azt szóvá kell tenni. Jelentős eredményként értékelhetjük majd, ha már a csoporttársak hívják fel egymás figyelmét a hibáikra.

Felvértező foglalkozások

A bevezetőből már tudjuk, hogy a bohóc ellen érdemes felvértezni magunkat. A magam részéről a bűvész varázslataiban sem bízom igazán, ha már a cirkuszi szereplőknél járunk. De milyen pajzsokra lehet szüksége egy tizenévesnek a mindennapjai során? Az EQUIP a következőket ajánlja. (Fontos megjegyezni, hogy az EQUIP nyelvezete a tiszteletudó tegeződés szerinti.)

A harag és az agresszió kezelése

Az antiszociális fiatalok körében gyakori a harag és az agresszió. Az intézetekben a fiatalok közötti problémák jó része arra vezethető vissza, hogy nem tudják a felgyülemelő haragjukat kordában tartani, azt agresszióval vezetik le.

Személyre irányuló agresszió esetén önmaga ellen fordul a fiatal, és valamilyen sebet, sérülést ejt magán. Más esetben társán tölti ki a haragját, szóban vagy tettlegességel. Aztán elég gyakran a berendezési tárgyak látják kárát egy-egy dührohamnak.

Az EQUIP szerint tanítani kell a fiatalokat indulataik kordában tartására.

Átcímkezés

A fiatalokorúakkal első lépésként tisztázni kell, hogy a bennük ébredő harag természetes emberi tulajdonság. E nélkül nem lehetnének egész emberek. A harag is egy érzés, mint a félelem, a szomorúság, vagy a szeretet, mindenki megtapasztalja.

Második lépésként el kell kezdeni az újracímkezést, az önfegyelmet – mint az erő megnyilvánulását – használva illusztrációként. Például így:

A gyenge embernek nincs önfegyelme. Nem tud uralkodni indulatain, érzésein. Nem tudja legyűrni a benne gerjedő haragot, mert ehhez nem elég erős. Ha a haragja győzi le őt, erőszakos emberré válik.

Például a sport önfegyelemre tanít. Az erős, a jó sportolónak az edzéseken rengeteg önfegyelemre van szüksége, hogy a fáradtságot, az izomlázat, a monotóniát legyőzze. A sportoló a küzdelem során nem ellenségként, hanem ellenfélként, vetélytársként kezeli a másik embert, még akkor is, ha vesztesre áll, vagy sérülést szenved.

Harmadik lépésként az agressziót – mint a gyengeség jelét – kell újracímkeznünk:

A gyenge ember különbözik a sportolótól. Ő inkább olyan, mint a bolondos bohóc a porondon. Provokál téged. Rád tapasztja csápjait, kiveti a hálóját, és megpróbál berántani maga mellé a porondra. Ott beléd rúg, összeken, leönt. Nevetségessé tesz mások szemében. Ilyen bohócok járnak közöttünk. Csúfnéven szólítanak, megjegyzéseket tesznek a családodra, az alakodra, a ruháidra, szokásaidra. Gyerekesek, gyengék. Semmiiben nem különböznek egy óvodástól. Nekik a „Digi dagi daganat, kergeti a halakat” csúfolás okoz örömet. Ha uralkodsz magadon, elég erős vagy és van önfegyelmed, egyedül marad, és ő válik nevetség tárgyává. Ha sikerül berántania maga mellé a porondra, te is felveszed a kesztyűt, visszacsúfolsz, vagy ütsz, ő győz. Neked viselned kell a következményeket.

Tudnod kell, hogy a jogos önvédelem nem bűn, hanem erény. Megvédeni azonban csak akkor tudod magad, ha olyan vagy, mint egy sportoló és nem olyan, mint egy bohóc.

A harag anatómiája

A következő foglalkozásokon a harag kiváltó eseményeivel foglalkozunk. Ezeket „érzékeny pontoknak” nevezzük el. Mindenkinél el kell mondania, tudatosítania kell önmagában, mik az érzékeny pontjai, mire ugrik.

Az aktiváló esemény egy mentális tevékenységet vált ki az agyunkban. Ezek a „Majd én megmutatom!” – „Visszaszerzem a tekintélyem!” – „Ezt nem tűröm tovább!” – „Most ellátom a baját!” gondolatok.

A mentális tevékenység mindig kivált valamilyen testi reakciót is. Ezek a gyorsuló légzés, a forróságérzet, az izzadó tenyér, fogak csikorgatása, ökölbe szoruló kéz stb.

Ha a fent felsorolt történéssort éled át, akkor tudnod kell, hogy te most haragszol. Ez az a normális emberi érzés, amit megismertünk, és amitől nem kell félni.

Válaszút előtt állsz. Verekedni kezdesz, vállalod annak minden következményét, vagy megpróbálsz csillapítani a haragodat.

Ha verekszel, fegyelmi eljárást, vagy feljelentést von maga után. Ellenségeket szerzel, barátokat veszítesz. Más zárkaközösségbe kerülsz. Ha iskolában tetted, kirúgnak az iskolából.

Ha összetörtél valamit, meg kell fizetned, ráadásul a többiek kinevetnek.

A másik út az önfegyelem gyakorlása. Ha ügyes vagy már az elején, az aktiváló események alatt rájössz, hogy egy bohóc be akar cserkészni. Használd a belső beszédet! Ezekre a foglalkozásokon a szerepjátékokat mint monológokat gyakoroltatjuk. A fiatalok a haragszillapító gondolataikat hangosan mondják ki.

Nem veszem túl komolyan ezt az egészet.

Csak erősködjön, belőlem ugyan nem csinál bolondot.

Egészen normális, amikor nincs rajta ez a bolondóra.

Nem hagyom, hogy parancsolgasson.

Nem fogom elveszíteni a fejemet.

Fel akar bosszantani, de most csalódást okozok neki.

Ha úgy érzed, hogy egy érzékeny pontokra tapintottak, és ezt későn vetted észre, már dühbe gurultál, akkor sem fontos a verekedésbe belemenni. Még mindig van idő lecsillapodni. Elszámolhatsz tízig. Gondolhatsz valami szép dologra, miközben veszel egy mély lélegzetet.

A másik fél csillapítása

Ha úgy látod, hogy a helyzet megengedi, akkor érdemes a vitézkedni készülő társadat is jobb belátásra, csendre bírni. Tehetsz konstruktív javaslatokat, hogy a veszekedés helyett inkább értelmesebben töltsétek el az időt. Finoman érdemes kizökkenteni a mókuskerekéből hözöngő társadat.

Hagyjuk ezt komám, inkább ülünk le, beszéljük meg egy kávé mellett.

A múltkor is ideges voltál, csak gondold vissza mi lett belőle.

Itt a kezem nem disznóláb, csapj bele, kössünk békét, menjünk ki focizni.

Pont most idegesíted magad, amikor kártyázni szerettem volna veled?

Csináljunk mást, ezt pedig higgadtan beszéljük meg később.

Megfordítás

Ezekre a foglalkozásokon kell szembesíteni a fiatalokat azzal, hogy amiről eddig beszélünk, mindig olyan események voltak, amelyeket más emberek cselekedtek, hogy fel-dühítsék őket. Most azokról az esetekről beszélünk, amikor ők azok az a „más emberek”.

Heves ellenállásba ütközik a csoportvezető, hiszen az elején mindenki meg van győződve róla, hogy ő még soha senkit, és soha senkinek...

A trénernek nem személyhez, hanem a csoporthoz intézett általános kérdések feltévesével kezdhetik az emlékeztetést.

Ha már látszik, hogy mindenki talált olyan apró dolgot, amivel valaki mást haragra gerjesztett, akkor kiosztjuk az „Azok a dolgok, amivel felbosszantok másokat” című résztvevői munkalapot.

Társas készségek tréning

A társas készségek jelentése a kiegyensúlyozott és konstruktív magatartás személyek közötti nehéz helyzetekben. Az EQUIP szemlélete szerint semmire nem megyünk azzal, ha elkezdjük magyarázni, példákkal alátámasztani, hogy az adott szituációban milyen a helyes viselkedés. Sokkal többre jutunk, ha szerepjátékokkal gyakoroltatjuk el

– bizonyos nehéz helyzetekben – a követendő, vagy a kerülendő magatartásformát. Jó az, ha egy problémahelyzetet több szempontból világítunk meg, és nem csak egyféle megoldás felé irányítjuk a csoportot.

Az alábbi 10 készség erősítését javasolja a módszer:

1. *Panasz kifejezésre juttatása építő módon*

Ehhez egy példa: *A nevelőnek láthatóan mindig van ideje, hogy a csoportbeli többi fiatallal beszéljen, de úgy tűnik, arra soha nem ér rá, hogy veled beszéljen.*

Javasolt szerepjáték (két fő, az egyik a nevelő, a másik a fiatal szerepét játssza el): A panasz kifejezését jól fel kell építeni. Kezd a probléma azonosításával! Ki a felelős ezért? Közrejátsszótall-e valamilyen módon a probléma kialakulásában? Kinek kell kifejezésre juttatni a panaszt? Mikor? Hol? Hogyan?

Üdvözlőld az illetőt barátságosan. Nyugodtan és egyenesen mond meg neki a problémád. Ha te is hozzájárulsz ehhez, említsd meg, úgy érzed, részben te is hibás vagy, és szeretnél ezen változtatni. Tegyéél konstruktív javaslatot, mondd meg, mit szeretnél. Kérdezd meg, hogy szerinte a javaslatod igazságos-e? Ha a nevelő is tesz javaslatot, köszönd meg, és fejezd ki az örömöd.

2. *Együttérzést tanúsítani valakivel, aki szomorú, vagy zaklatott*

Ehhez egy példa: *A zárkatársad egyik családtagja megbetegedett.*

Javasolt szerepjáték (két fő, az egyik a szomorkodó, a másik a vigasztaló szerepét játssza): Észrevetted, hogy zárkatársad a hír miatt szomorúnak látszik. Figyeld meg őt, de ne bámuld. Zaklatott? Milyen erősek az érzései? Milyen a testtartása, arckifejezése, hangszíne? El kell döntened, odamehetsz-e hozzá, ha igen, akkor most, vagy később. Ha most alkalmasnak találod a pillanatot, menj oda az illetőhöz. Mondj valamit. Például: Mi újság? Hogy érzed magad? Van kedved beszélni a problémádról? Hallgasd, mit mond! Bátorítsd, hogy beszéljen még! Például: „Ezek szerint most jól ki vagy ütve”. Ha úgy érzed, hogy már befejezte, akkor a „Szólj, ha beszélgetni akarsz még!”, illetve a „Szólj, ha bármiben segíthetek!” elköszönéssel menj el. Semmiképp ne hagyj egyedül! Légy ott, és figyeld tovább!

3. *Negatív kortársi nyomás kezelése építő módon*

4. *Távol maradni a verekedéstől*

5. *Segíteni másokon*

6. *Felkészülés egy feszült beszélgetésre*

7. *Konstruktívan kezelni valakit, aki haragszik*

8. *Kezelni valakit, aki váddal él velünk szemben*

Ehhez egy példa: *Azzal vádolt meg egy zárkatársad, hogy őt ostobának nevezted.*

Javasolt szerepjáték (két fő játssza a szerepeket): Ha indulatos vagy, állj meg, és mondd magadnak: „Tisztáznom kell a helyzetet, ezért meg kell nyugodnom”. Gondolkozz! Igaz, amivel vádol? Fontos, hogy önmagadhoz őszinte légy! Ha az illetőnek igaz van, nyugodtan és őszintén mondd meg neki, sajnálsz, ami történt. Ha az illető téved, mondd meg nyugodtan, őszintén, amivel vádol, az nem igaz, vagy nem te terjesztettél ilyet. Megemlítheted, hogy sajnálsz, amiért az illetőben ez a téves elképzelés alakult ki. Végső soron, ha a helyzet engedi, megkérheted, hogy ezért kérjen elnézést.

9. A törődés és a megbecsülés kifejezése

10. Reagálni a kudarcra

Természetesen minden társas készség fejlesztéséhez több példa is tartozik, azonban úgy gondolom, a módszer lényegét érzékeltetik a felsoroltak. Nagyon fontos – ezért ismét megemlítem – a pozitív visszajelzés. A trénereknek folyamatosan pozitív visszajelzéseket kell küldeniük a szerepjátékosok részére, megerősítendő őket alakításukban. A történet eljátszását követően mindig a „Mi tetszett az alakításokban?” és a „Miben voltak erősek a színészek?” kérdéseket kell feltenni a csoport többi tagja részére. Ne tegyünk fel a „Mi volt a gyenge? vagy a „Mi volt a rossz?” kérdéseket! Érdemesebb a „Ki szeretné ezt kicsit más-képp eljátszani?” kérdést feltenni, módot adva a kritizálók részére a jobb alakításra.

Társas döntéshozatal

Ezek a foglalkozások nagyon népszerűek a fiatalok körében, annak ellenére, hogy néha kényelmetlen helyzetben is érezhetik magukat egy-egy példa rájuk vonatkozó hasonlósága miatt. Az összejövetelek célja, hogy társadalmi problémahelyzeteket vitasunk meg. Míg a való életben esetleg számos helyénvaló megoldása is van az erkölcsi dilemmáknak, az EQUIP problémahelyzetei egyetlen lehetséges döntés felé mutatnak, amely adott helyzetben a felelősségteljes gondolkodást és cselekvést igényli.

A problémahelyzetek kidolgozása olyan, hogy a fiataloknak mások szemével kelljen megítélniük valamit. A csoport minden tagjának állást kell foglalnia, és többségük a legtöbb esetben a társadalmi elvárásnak, a felelősségteljes gondolkodásnak megfelelő megoldást választja. Minden esetben vannak olyan megoldások, melyek a többieket provokálják. A felvértezett nevelőnek mindenkor a felelősségteljes gondolkodás és a cselekvést jelképező megoldás mellé kell állnia.

A foglalkozások célja az erkölcsi fejlődés megkönnyítése, közelítve azokhoz a pályákhoz, ahol a természetes erkölcsi fejlődés is halad.

A foglalkozásvezetőknek kalauzolniuk kell a csoportot a „Nem megmondjuk, hanem megkérdezzük” technika alkalmazásával. Mint a borsó, úgy pereg le a tinédzserekről a bölcs kinyilatkoztatás, melyet a tréner mond. Alkalmanként még dacos ellenállást is kiválthat egy véleménynyilvánítással. A kortársak által kimondott vélemények azonban raktározódnak, bevésszönek. A csoport vezetőinek feladata, hogy kérdéseikkel a felelősségteljes, helyes vélemény kinyilatkoztatására ösztönözzék a csoport tagjait. Erkölcsi dilemmákra 10 példát hoz az EQUIP, melyek közül egy gyakorlati példával szemléltetném a foglalkozások egyik problémahelyzetét.

Sára problémahelyzete

Sára eladóként dolgozik egy apró élelmiszerüzletben. Itt nem túl nagy a forgalom. Roland, Sára egyik jó barátja még az iskolából. Roland a kosarába tesz egy doboz cigarettát, és egy hatos karton sört. Odamegy a pénztárgéphez, és a következőt mondja. „Figyelj, most csak ötszáz forint van nálam. Üsd már be nekem a cigit, meg a sört egy ötszázásért! Jó? Az üzletvezető hátul van, soha nem fogja megtudni.”

Sára kedveli Rolandot, és korábban Roland tett már neki szívességeket. Sára azt is tudja, hogy az üzletvezető megbízik benne.

Mit kellene Sárának tennie vagy mondania?

1. Utasítsa-e vissza Sára Rolandot, vagy mondjon igent Roland kérésére?
2. Helyes volt-e Roland részéről, hogy kellemetlen helyzetbe hozta Sárát a kérésével?
3. Mi a helyzet akkor, ha Sára úgy érzi, hogy az üzlet többi alkalmazottja megteszi ezt barátainak?
4. Mi a helyzet akkor, ha Sára tudja, hogy az üzlet nyereséges, és nem hiányzik majd az a kevés pénz senkinek?
5. Mi a helyzet akkor, ha Sára fizetését a tulajdonos már egy ideje nem emelte?
6. Mi a helyzet akkor, ha az üzlet, ahol Sára dolgozik, a te tulajdonod?
7. Mennyire fontos az, hogy becsületes legyél abban az üzletben, ahol dolgozol?
8. Tegyük fel, hogy Sára nemet mondott Roland kérésére. Roland fogja magát, és kisétál az üzletből a sörrel és a cigarettával. Megmondja Sára az üzletvezetőnek?

A nyolc kérdésre a csoport tagjai önállóan a saját lapjukon válaszolnak. Mindig három válasz lehetséges (Utasítsa el – Ne utasítsa el – Nem tudok dönteni).

Ezt követően a trénerek személyenként a terem táblájára írják fel az adott válaszokat. Kérdésenként lesznek eltérések a vélemények között, melyet a tréner kalauzolásával, a vita szabályait betartva kell ütköztetni.

Ha valaki a csoporttagok közül a többiekől nagyon eltérő válaszokat ad, akkor rádőbben, hogy kortársai másként ítélnék meg bizonyos helyzeteket, mint ő. Várhatóan ez gondolkodásra ösztönzi, és változásra bírja. Ezekről az apró személyiség változásokról várjuk az eredményt, azt, hogy a pozitív változás a csoportra visszahatva az egész csoport erkölcsi érettségét emelje.

Tapasztalatok

A Baranya Megyei büntetés-végrehajtási Intézetben 2003. november 5-én indítottuk kísérleti jelleggel az első EQUIP tréninget. A csoportba 10 fő előzetesen letartóztatott 21 év alatti férfi fogvatartott került. Iskolai végzettségük jellemzően 8-9 általános iskolai osztály volt. Mindannyian első büntényesek voltak. A csoport ilyen szempontból homogén volt.

2004. június közepére sikerült átvenni az ajánlott témát, azonban a csoportot két alkalommal is bővíteni kellett az év közbeni szabadítások miatt.

A második csoporttal 2004. szeptember elejétől 2005. június közepéig dolgoztunk, hasonló feltételekkel, mint az első esetben.

Eddigi tapasztalataink alapján elmondható hogy az EQUIP foglalkozásokat olyan csoporttal érdemes elkezdni, ahol a nem, életkor, intelligenciaszint közel azonos, és a tréning alatt a csoport összetétele nem változik.

Intézetünk megyei, előzetes ház lévén nem a legalkalmasabb hely egy ilyen csoport kialakítására. Elsősorban azért, mert nincs meghatározott letöltési idő, tehát nem tudjuk: mire, mennyi ideig lehet számítani a csoportmunkában. Ennek ellenére határoztunk úgy, hogy a foglalkozásokat megtartjuk. Célunk az volt, hogy gyakorlatot szerezzünk ahhoz, hogy a majdani regionális fiatalkorú intézetben a munka megkezdésekor már tapasztalt trénerek legyünk. Úgy gondolom, ez az alapvető cél sikerült.

A foglalkozások hangulata legtöbbször felszabadult volt. A résztvevők kissé kiszakadhattak a börtön egyhangúságából, ezért is szívesen jöttek.

Hogy a foglalkozásokon viták alakultak ki, nagy eredménynek tekintjük. Néhányan megtanulták a nézetkülönbségeiket verbális úton rendezni. Eljutottak a csoportok, pontosabban a csoporttagok oda, hogy „Nem csak az én véleményem számít, a másikat is meghallgatom, és utána újra szót kapok, nem kell bekiabálnom más mondanivalójába”.

Számos problémával is meg kellett küzdenünk. A legnagyobb, mely mindkét csoport esetében kísértette a munkát, a bomlasztás volt. Az a csoporttag vagy azok a csoporttagok, akik úgy érezték, hogy a többiek fejlődése miatt az ő presztízsiük csökken, rábeszélétek egy-két befolyásolható társukat a foglalkozások bojkottjára. Szerencsére mindkét esetben kiderült a valódi ok, és módunkban állt kezelni a problémát.

Nagy jelentőségű, hogy a szokásostól eltérően más szemszögből is megismertük a fiatalokat, és viszont. A csoportmunkában résztvevők nyitottabbá váltak, problémáikat fesztelenebbül tárták fel.

Tiltott gyümölcs

Egy fiatalkorú, aki részt vett az egyik EQUIP tréningen, visszaesett, ismét bent van az intézetben. Találkozásunkkor szégyenlősen mesélte: „Nevelő úr! Ott állt az autó a járda mellett. Benne a slusszkulcs. Elvittem, kiszedtem belőle, amit lehetett.” Majd kisérsé rosszállóan: „Pedig nem is volt ott a bohóc, aki belerángatott volna.”

A csábítás – gondoltam akkor –, az volt a bohóc, akinek nem tudott nemet mondani. A kísértés. Hasonló cselekmény miatt már volt problémája egyik ösünknek is. Azóta vértezzük magunkat: ki így, ki úgy. Sikerül-e valaha? Madách optimizmusa jut eszembe: „Mondottam ember: küzdj és bízva bízzál!”

A büntetés-végrehajtás támogatása az ENSZ békefenntartó műveleteiben

Az ENSZ Békefenntartó Műveletek Csoportfőnöksége
politikai irányelve

[Nemhivatalos fordítás – Szerkesztett változat]

Tartalom

Cél

Hatály

Indokolás

Politika

Szakkifejezések és meghatározások

Hivatkozások

Mellékletek: Irányelvek a börtönök személyi állománya részére (kidolgozás alatt)

A. Cél

1. Jelen politikai nyilatkozat meghatározza és bemutatja a békefenntartó műveletek büntetés-végrehajtást támogató alkotóelemét, és ésszerű indoklást ad a büntetés-végrehajtást támogató programok szükségességére a békefenntartó műveletek során. Meghatározza a büntetés-végrehajtás támogatásának paramétereit ebben az összefüggésben, röviden vázolja a Békefenntartó Műveletek Csoportfőnöksége (Department of Peacekeeping Operations – a továbbiakban: DPKO) segítségnyújtása számára az elsődleges megközelítést a nemzeti büntetés-végrehajtási rendszerek irányában, és bemutatja a kapcsolódásokat a büntető igazságszolgáltatás egyéb alkotóelemeihez, a békefenntartó misszióhoz, az ENSZ rendszeréhez és a fejlesztő partnerekhez.

B. Hatály

2. Jelen politika vonatkozik a DPKO teljes büntetés-végrehajtási állományára. A politika megvilágítja a vezetés és a büntetés-végrehajtási állomány számára a békefenntartó műveletek börtönügyi alkotóelemének célkitűzéseit, elveit és megközelítéseit.

3. Ismernie kell a jelen politikát a kapcsolódó területeken szolgáló személyi állománynak, nem csupán a biztonsági szektor reformállományának.

C. Indoklás

4. A fenntartható béke és biztonság megoltalmazásához alapvető fontosságú a jogállamiság megteremtése. A hatékony büntető igazságszolgáltatás rendszere a jogállamiság kulcsfontosságú eleme, és támaszkodik a működő rendfenntartás és igazságszol-

gálatás/jog rendszerére, valamint az elégséges létszámú és feddhetetlen nemzeti büntetés-végrehajtási kapacitásra a fogvatartottak emberséges őrzéséhez, igazgatásához és a börtönincidensek megfékezéséhez, amelynek hiánya egyébként aláásná a közösség bizalmát arra vonatkozóan, hogy a kormány, az átmeneti igazgatás illetőleg a nemzetközi közösség képes a béke és a biztonság fenntartására.

5. A börtönrendszerek és a fenntartható béke és biztonság között meglévő kölcsönös kapcsolatok felismerése óta a Biztonsági Tanács mandátumai közé tartozott a 2003. év közepétől a büntetés-végrehajtás támogatása hat békefenntartó misszió során. Jelen politika, melyet alkalmazandó nemzetközi jogi egyezmények és szabványok támasztanak alá, merít ezeknek a misszióknak a tanulságaiból és a legjobb gyakorlatából.

6. A konfliktusokat követő helyzetekben a büntetés-végrehajtási rendszereket általánosságban nem létező vagy gyenge biztonság, szegényes körülmények jellemzik, amelynek következtében a fogvatartottak ki vannak szolgáltatva az emberi jogi visszaéléseknek, és a büntető igazságszolgáltatás elemei között hiányzik az összetartás. A külső támogatás ilyen körülmények között kritikus fontosságú a börtönrendszer stabilizálásához és megerősítéséhez, amely a jogállamiság megteremtésének és a biztonsági szektor reformjának fontos részét képezi. Ennek a támogatásnak az elmaradása – ahol igény lenne rá – gyengíti, illetőleg aláásza a nemzetközi közösségnek az országos rendőrség megerősítésébe tett befektetéseit. Jelen dokumentum DPKO keretet nyújt annak biztosítására, hogy az ENSZ békefenntartó beavatkozásai rendezik ezeket a kérdéseket.

D. Politika

D.1 Alapelvek

7. A Békefenntartó Műveletek Csoportfőnöksége (DPKO) általi megközelítést a börtönrendszerek támogatásának területén nemzetközi normák és szabványok támasztják alá, köztük az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948.) és A Foglyokkal való Bánásmód Általánosan Elfogadott Minimális Szabályai (ENSZ 1955.).

8. A következő kulcsfontosságú alapelvek jellemzik a DPKO megközelítését a börtönök támogatásának területén:

8.1 *Az emberi jogok tiszteletben tartása* – a börtönrendszerek kapacitását építő programok, melyeknek előfeltétele a fogvatartottak igazgatásának emberi jogi megközelítése.

8.2 *Hazai vezetés és részvétel* – a nemzeti büntetés-végrehajtási állomány által jóváhagyott, támogatott, és a nemzeti szereplőkkel együtt kialakított programtevékenységek, amelyeket fogékonyság jellemez a nemzeti hagyományok és a történelem iránt.

8.3 *Partnerség* – a börtönrendszereknek nyújtott támogatás, amely magában foglalja a fejlesztést hosszú távon segítő partnerek és adományozók aktív részvételét, ösztönzi a programkészítés következetességét, és megkönnyíti a fájdalommentes átmenetet a fenntartható és a hosszú távú fejlődés irányában.

8.4 *A nemek közötti egyenlőség* – kötelezettség annak biztosítására, hogy figyelembe veszik a nők, a férfiak, illetve a fiatal felnőttek különböző tapasztalatait, szükségleteit s prioritásait, és hogy a célzott beavatkozások alkalmával is erőfeszítéseket tesznek azoknak az egyedi diszkriminációs politikáknak és gyakorlatoknak a megszüntetésére, amelyek akadályozzák a nőket és a lányokat abban, hogy zavartalanul élvezzék teljes és egyenlő jogait a társadalomban.

D.2 Célkitűzések

9. A DPKO börtöntámogatási tevékenységének a célkitűzése a hozzájárulás a fenntartható béke és biztonság megőrzéséhez azzal, hogy – a szaktudás és a készségek átadásával – biztosítja az alapvetően szükséges támogatásokat a nemzeti állomány számára egy életképes, biztonságos és emberséges börtönrendszer kialakításához és irányításához, melyben nem kerül sor az emberi jogok megsértésére.

10. Ennek elérése érdekében a DPKO büntetés-végrehajtási állománya a békefenntartó műveletek során a következő prioritásokat fogja végrehajtani:

10.1 Támogatja egy életképes, biztonságos és emberséges börtönrendszer felállítását, amely az alkalmazandó nemzetközi szabványokra épül;

10.2 Támogatja egy olyan környezet biztosítását, amely előmozdítja a személyi állomány, a fogvatartottak és az egyéb állomány egészségét és biztonságát;

10.3 Támogatja a szakmailag kifogástalan és elszámoltatható munkakörnyezet kialakítását a személyi állomány számára, amely ösztönzi a felelősségteljes és a társadalmilag elfogadható magatartást a fogvatartottak részéről, megfelelő börtönszolgáltatásokat nyújt; valamint

10.4 Elősegíti a nemzeti börtönstratégiai terv kialakítását, kidolgozását, ahol erre igény mutatkozik.

D.3 Megvalósítási Stratégiák

11. Az ENSZ békefenntartó műveleteiben a következő stratégiák lesznek meghatározók a börtöntámogatási tevékenység megvalósítására:

11.1 A börtöntámogató tevékenységeknek az ENSZ békefenntartó műveletein belül valamelyik békeegyezmény rendelkezésein és a Biztonsági Tanács Határozatainak rendelkezésein kell alapulniuk. A tevékenységnek további útmutatást kell kapnia a fogadó ország kormányának a börtönrendszerrel kapcsolatos prioritásai által, a nemzeti szereplők széles körével, az ENSZ rendszer partnereivel, a börtönrendszert támogató nemzetközi szervezetekkel folytatott tanácskozások és együttműködés révén, továbbá az aktuális és a korábbi ENSZ missziókban kifejtett ilyen típusú tevékenységek során levont tanulságokból, valamint a fejlesztő ügynökségektől.

11.2 A DPKO börtönkapacitás-építést támogató programjai (lásd: **D.4** alább) azoknak az elemeknek a kezelésére szorítkoznak, amelyek alapvetően szükségesek a fenntartható béke és biztonság megőrzéséhez, továbbá – anélkül, hogy megdupláznának, illetőleg átfednének más programokat – oly módon működnek, hogy a nemzeti börtönrendszer rövid és középtávú megszüntetésére összpontosítsanak, amellyel hatékony

alapot fektetnek le a nemzeti hivatalok vagy egyéb szereplők által (levezenylendő) hosszú távú fejlesztés számára.

11.3 A börtönügyeket támogató programok előremozdításáért és koordinálásáért felelős nemzetközi személyi állomány katalizátorként fog működni a nemzeti börtönrendszerek megszilárdítása érdekében, garantálva a minimális humanitárius és emberi jogi elvárások teljesítését.

11.4 A misszióigazgatásnak kulcsszerepe lesz a nemzeti hivatalok buzdításában kötelezettségeik teljesítésére, elegendő anyagi források juttatására a fogvatartottak alapvető humanitárius szükségleteinek kielégítésére, és az alkalmazandó emberi jogi elvárások teljesítése irányában való elmozdulásra, valamint aktívan törekedni fognak az adományozók támogatásának a mozgósítására a börtönrendszer megszilárdítása érdekében.

11.5 Az állománynak a kezdetektől fogva ki kell alakítani a kapcsolatokat a fejlesztő partnerekkel és az adományozókkal aktívan ösztönözve részvételüket a tervezési folyamatokban, és finanszírozóként is abból a célból, hogy maximálisra növeljék a hosszú távú fejlődésbe való fájdalommentes átmenet esélyét. Ez a megközelítés felismeri, hogy a békefenntartás időszakában megvalósított programok fenntarthatósága általánosságban folyamatosan biztosítandó fejlesztési támogatást követel meg, a börtönreform hosszú távú természete és a békefenntartó tevékenység viszonylag rövid időtartama miatt.

11.6 A nemzetközi személyi állomány erőfeszítéseket tesz, hogy aktívan bevonja az ENSZ rendszerét, pl. az UNDP [United Nations Development Programme – ENSZ Fejlesztési Program], az OHCHR [Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights – ENSZ Emberi Jogi Főbiztosának Hivatala], az UNODC [United Nations Office on Drugs and Crime – ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala], az UNICEF [United Nations International Children's Emergency Fund – ENSZ Gyermeksegélyezési Alap], az UNIFEM [United Nations Development Fund for Women – ENSZ Fejlesztési Alap a Nőkért], valamint a Tagállamokat a fogadó országgal kötött kétoldalú megállapodások alapján, illetve a nemzetközi szervezeteket, pl. a Nemzetközi Büntetőjogi Reform szervezete (International Penal Reform), a Nemzetközi Vöröskereszt és Vörös Félhold és a nemkormányzati szervezetek (a továbbiakban NKSZ-ek). Ezeknek az ügynökségeknek és adományozóknak a mandátuma lehetővé teszi, hogy aktívan tevékenykedjenek a konfliktusokat követő környezetekben a DPKO mandátumán kívül.

12. A megvalósítási stratégiákat úgy fogják kialakítani, hogy felülkerekedjenek a mindennapos kihívásokon, amelyekkel a konfliktusokat követő börtönkörnyezetekben találkozhatnak, ahol valószínűleg nincsenek meg a működőképes nemzeti börtönrendszer jellemző tulajdonságai, köztük:

12.1 Nincsenek meg, vagy elégtelenek a jogi, költségvetési és szabályozási keretek, ideértve a főosztályi, minisztériumi vagy egyéb kormányzati struktúrák által gyakorolt felügyelet hiányát;

12.2 Nem kielégítő a finanszírozás mind a tőke, mind az állandó költségigények tekintetében;

12.3 Nincs elegendő létszámú jól képzett és kellően felszerelt állomány;

12.4 Nem működő, tönkretett vagy végletesen leépített a fizikai infrastruktúra;

13. A megvalósítási stratégiák – a működőképes környezet felmérése alapján – egyidejűleg felkutatják a módszereket:

13.1 A mandátum megvalósítását támogató pénzügyi vagy természetbeni források mozgósítására;

13.2 A megfelelő partnerek felkutatására és bevonására, továbbá az együttműködésen alapuló kapcsolatok kialakítására egy sor külső vállalkozóval;

13.3 Az összetartás gyors kialakítására a békefenntartó műveletek büntetés-végrehajtási komponensén belül a nemzetközi személyi állomány sokféle joghatóságból érkezett tagjai között;

13.4 A hatékony és integrált munkaszervezés, illetve munkakapcsolatok megteremtésére más missziós komponensekkel, főként az ENSZ Rendőrséggel, az Igazságügyi és Jogi Részlegekkel, valamint az Emberi Jogi Részlegekkel.

14. A börtönökkel kapcsolatos megvalósítási stratégiák támogatni fogják az ENSZ misszió teljes mandátumának megvalósítási tervét. Pontosabban: a nemzetközi személyi állomány tanácsadást nyújt a misszió vezetésének és a kollégáknak a kritikus börtönügyi kérdésekkel kapcsolatban, amennyiben azok összefüggenek a Mandátum Megvalósítási Tervével, a küldetés tevékenységeivel, illetve a küldetésnek a nemzeti kormány, a nemzeti szereplők és szervezetek, az adományozók, az NKSZ-ek irányában, a regionális és más nemzetközi szervezetek és a Tagállamok felé vállalt politikai kötelezettségeivel.

D.4 Kapacitásépítő Stratégiák

15. A kapacitásépítő programok alapvetően szükségesek az ENSZ békefenntartó beavatkozásaihoz a börtönügyi szektorban. A kapacitásépítés az egész nemzetközi állomány prioritása lesz. A kapacitásépítési stratégiák között szerepelnie kell a következőknek:

15.1 *Értékelés* – a nemzeti büntetés-végrehajtási rendszer felmérésének kezdeti szakasza, amelyre a sokdimenziós missziótervező eljárás részeként kerül sor a békefenntartó művelet beindítását megelőzően, mely magában foglalja: a börtönrendszer állapotának feltárását és elemzését; azoknak a rövidtávú intézkedéseknek az azonosítását, amelyek szükségesek a minimális szinten működő büntetés-végrehajtási rendszer megteremtésének biztosításához; valamint a műveletek javasolt koncepcióját. A misszióba rendelt büntetés-végrehajtási állomány sokkal átfogóbb értékelés elvégzésére vállalkozik majd, és a programtervezet kidolgozása azt követi.

15.2 *Tervezés* – a stratégiai célkitűzések átfogó rendszerének kidolgozása, továbbá az ezek eléréséhez szükséges szervezési, költségvetési, jogi és politikai mechanizmusok, pénzügyi források és kapacitások felkutatása a megadott időintervallumon belül. Ebben a folyamatban szerepel a forgatókönyvek és a választási lehetőségek kialakítása, a teljesítménymutatók, az értékelési és felülvizsgálati módszerek azonosítása.

15.3 *Tanácsadás* – a békefenntartó erők büntetés-végrehajtási komponense általánosságban véve stratégiai tanácsadó szerepre vállalkozik a nemzeti kormány számára a

börtönrendszer – a béke és a biztonság aláásásával fenyegető – kulcsfontosságú kérdéseivel kapcsolatban, a nemzeti börtönrendszer fejlesztési tervének kidolgozási folyamatában, a törvények felülvizsgálatánál, a közösségi támogatás kiépítésében a börtönügy számára, a fejlesztési partnerek bevonásánál és az adományozók forrásainak mozgósítása terén. Ahol nagyobb létszámú büntetés-végrehajtási komponens áll rendelkezésre, ott ez a tanácsadási tevékenység vonatkozik az operatív kérdésekre, akár a kormányzati struktúrákon belüli együttes elhelyezés összefüggésében, akár a folyamatosan ápoltt kapcsolatok révén.

15.4 *Monitoring tevékenység* – a békefenntartási környezetekben a büntetés-végrehajtási rendszerek összefüggésében az emberi jogok érvényesülését megfigyelő és ellenőrző tevékenységnek függetlennek kell lennie a büntetés-végrehajtási rendszer igazgatásáért felelős, és a közvetlen segélynyújtást, mint például a tanácsadást és a mentori támogatást nyújtó szervekétől. Ennélfogva a DPKO börtönprogramok minimális előfeltétele, hogy az OHCHR [Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights – ENSZ Emberi Jogi Főbiztosának Hivatala] és/vagy a küldetés emberi jogi részlege végezze el a büntetés-végrehajtási rendszer valamennyi aspektusának hivatalos megfigyelését, nyomon követését és vizsgálatát az alkalmazandó emberi jogi követelmények teljesítésének fényében.

16. A börtönrendszerek kapacitását fejlesztő programok egyúttal tartalmazhatják a következőket:

16.1 *Képzés és fejlesztés* – magában foglalja azoknak a programoknak és tevékenységeknek a kidolgozását, illetve végrehajtását, amelyek hozzájárulnak a nemzeti személyi állomány rövid- és középtávú technikai kapacitásépítéséhez, tantervek megalkotását a rendszeres oktatáshoz és neveléshez, valamint az igazgatási és a nemzeti képzést végző állomány kialakítását. Ezek a tevékenységek a börtönkapacitást építő programok kulcsfontosságú elemeinek tekintendők.

16.2 *Mentori Támogatás* – a mentori programok általánosságban támogatják a hivatalos képzési programok „munkahelyi” megvalósítását, együtt járnak a mentoroknak a nemzeti személyi állománnyal való együttes elhelyezésével, általában a börtönökben vagy a főhadiszállásokon, illetve jelentik a technikai feladatok közös elvégzését. Ebbe a folyamatba tartozik az értékelési módszerek alkalmazása a készségek és a szakmai ismeretek átadási szintjének a felmérése céljából. Ebben az összefüggésben a hatékony mentori tevékenység megköveteli a kölcsönös bizalmat és a másik fél tiszteletben tartásán nyugvó kapcsolatok kiépítését, továbbá nem tartozik bele a felügyeleti hatalom gyakorlása a mentor részéről a nemzeti személyi állomány felett.

D. 5 Eredmények

17. Az alábbi tevékenységek demonstrálják azokat az alapvetően szükséges teljesítményeket, amelyek a minimális szinten működő és fenntartható nemzeti börtönrendszertől megkövetelhetők. Ezekre a tevékenységekre való összpontosítás eredményesebb átadást tesz lehetővé a hosszú távú fejlesztési partnerek részére, amikor helyénvaló. A mandátumok és a források határain belül, továbbá tekintettel a nemzeti vezetés

és részvétel elveire, az ENSZ büntetés-végrehajtási állományának a békefenntartó műveletekben törekedni kell arra, hogy hozzájáruljon a következő eredmények megvalósításához a nemzeti börtönszolgálat vonatkozásában:

17.1 Elegendően biztonságos kapacitás az előzetesen letartóztatott és elítélt személyek emberséges fogvatartására rövid- és középtávon;

17.2 A börtönrendszer hosszú távú férőhely-kapacitás igényének felmérése és tervek az intézetek építésére;

17.3 Stratégiák az alapvető szükségletek kielégítésének biztosítására; ideértve az élelmiszert, a vizet, a tisztálkodási lehetőségeket, az egészségügyi ellátást és a hozzáférést a jogi képviselőhöz;

17.4 Előmozdítani és megkönnyíteni azoknak a kötelezettségeknek a teljesítését, amelyek a nemzeti kormányok által aláírt nemzetközi egyezményekből és követelményekből fakadnak;

17.5 Törvényalkotás a börtönvezetés és igazgatás vonatkozásában, ahol ez helyénvaló;

17.6 Politikák, eljárások és rendszerek, amelyek biztosítják az emberséges, biztonságos fogvatartást – összhangban *A Foglyokkal való Bánásmód általánosan Elfogadott Minimális Szabályaival (ENSZ, 1955.)* és az alkalmazandó emberi jogi szabványokkal, különös figyelemmel a sérülékeny csoportokra, úgy, mint a nőkre és a fiatalokra;

17.7 Átlátható és elszámoltatható utánpótlási és létszám-bővítési program megalkotása, amely magában foglalja az állomány átvilágítási mechanizmusát;

17.8 Magatartási kódex és világos szakmai követelmények a büntetés-végrehajtás valamennyi központi és intézményi állománya számára.

17.9 Országos képzési és fejlesztési keret, képzési program és elegendő létszámú nemzeti képzési állomány, mely szakmailag alkalmas arra, hogy magára vállalja a folyamatosan jelentkező országos képzési igények fejlesztésének és kielégítésének a megvalósítását;

17.10 Felelős és átlátható állományi és fogvatartott igazgatási gyakorlatok, eljárások és a független belső és külső felügyeleti mechanizmusok megeremtése.

D. 6 Források

Személyi állomány

18. A DPKO alkalmazásában olyan büntetés-végrehajtási állomány áll, amelynek tagjai megbízható szaktudással és készségekkel rendelkeznek, illetve akik képesek ezeket a készségeket és szakmai ismereteket kulturális szempontból méltó módon alkalmazni a békefenntartó környezetben. Ennek a személyi állománynak a kiválasztása során kellő figyelmet kell fordítani annak fontosságára, hogy az állománybővítés és utánpótlás a lehető legszélesebb földrajzi alapon kerüljön sorra.

19. A büntetés-végrehajtási állomány utánpótlásáról és bővítéséről az ENSZ Állományi Szabályzata alapján történő közvetlen kinevezéssel, a kormányzolgálatoktól meghatározott időre szóló különleges megbízatás útján: „misszió szakértő” státusszal, független tanácsadóként, vagy az ENSZ Önkéntes Programja révén történő foglalkoztatással gondoskodnak.

Finanszírozás

20. A finanszírozás azokból a költségvetési előirányzatokból történik, amelyeket az irodai helyiségek biztosítására, a logisztikai támogatásra szántak, például a kommunikációs berendezésekre és a szállításra, annak érdekében, hogy támogassák a büntetés-végrehajtási állományt, akiket mindezekben a mechanizmusokon keresztül igénybe vesznek.

21. Általában nem finanszírozzák a költségvetési előirányzatokból a nemzeti büntetés-végrehajtási rendszer támogató tevékenységeit, köztük például a nemzeti állomány fizetését, a nemzeti állomány használatára szóló járműveket, a kommunikációs és a biztonsági berendezéseket, a létesítmények fizikai rehabilitációját, a nemzeti állomány képzése során felmerülő költségeket.

22. A nemzetközi személyi állomány kiemelt feladata az adományozók részvételének megkönnyítése és ösztönzése a kapacitásépítő programok hatékonyságának növelése érdekében.

23. A börtönüggyel kapcsolatos kérdések kezelésére megbízatást kapott missziók lépéseket tehetnek hitelbank létesítésére, hogy az adományozók önkéntes hozzájárulásokat tehessenek a nemzeti börtönrendszer támogatására. Ebben az esetben meg kell alkotni a speciális hatásköri szabályozást, és kérni kell az Ellenőr előzetes jóváhagyását azt megelőzően, hogy sor kerülne a finanszírozási felhívások köröztetésére a potenciális adományozók részére.

24. Mivel a DPKO Központja bővíti a kapacitását, nagyobb hangsúlyt kap a Tagállamok kezdetektől való támogatásának megszerzése: a meghatározott időre szóló különleges megbízatást, a képzést és az állomány beszámoltatását illetően; és a támogatói források biztosítása a nemzeti börtönök rehabilitációjának támogatásához és a nemzeti büntetés-végrehajtási rendszer megerősítéséhez.

D.7 Kapcsolatok és Kapcsolódási Pontok

25. A nemzetközi személyi állomány a békefenntartó missziók során hasznos kapcsolatokat alakít ki a következő szervekkel:

25.1 *Az országos hivatalokkal* - Bármilyen nemzetközi támogatás hatékonyságának előfeltétele, hogy minden jelentősebb kezdeményezés álljon összhangban a nemzeti kormányok prioritásaival, és bírja a nemzeti büntetés-végrehajtási hatóság támogatását. A konfliktus utáni közvetlen helyzetben nehezen azonosíthatók ezek a prioritások, különösen akkor, amikor a nemzeti törekvések a büntetés-végrehajtási rendszerrel kapcsolatban nem tükröződnek semmilyen béke-megállapodásban, az átmeneti kormány ideiglenes kormány, a büntetés-végrehajtási rendszer nem szerepelt a kormány prioritásai között, valamint a büntetés-végrehajtás és a béke, illetve biztonság közötti kapcsolódás nem közismert. A DPKO felismeri ezeket a nehézségeket, aktívan kezeli ennek a helyzetnek a komplexitását a nemzeti szereplők és a kulcsfontosságú támogatók széles körével kezdeményezett folyamatos párbeszéd útján, illetve az országos szintű vezetés bevonásával.

25.2 *A rendőrséggel, a bírósági/jogrendszerrel és a fiatalok büntetés-végrehajtási rendszereivel* – Kritikus fontosságú a büntető igazságszolgáltatási rendszer elemei közötti kölcsönös kapcsolódások felismerése bármely büntetés-végrehajtási rendszer hatékony megerősítéséhez. Szükségszerű az együttműködés a nemzetközi és a hazai rendőrséggel és a bírósági/jogrendszer állományával egy sor kölcsönösen egymástól függő kérdésben, ideértve a túlzásfokot, az előzetes letartóztatást, a fiatalok és a felnőtt korú elítéltek szállítását, a fogvatartás körülményeit, és vészhelyzetek kezelési rendszereit. A békefenntartás szervezeti összefüggésében, a nemzeti büntetés-végrehajtási rendszereket a nemzeti rendfenntartó hatóságok által vezetett fogdaktól különálló egységként támogatják. Ezt az elkülönítést alátámasztják a nemzetközi (büntetés-végrehajtási) szabályozások, és alkalmazandó függetlenül attól, hogy a nemzeti büntetés-végrehajtási rendszert a hazai rendfenntartási struktúrán belül irányítják, vagy különálló egységként.

25.3 *Monitoring hivatalokkal* – A börtönrendszer intézményét és kapacitását építő programok előfeltétele a börtönvezetési gyakorlatok és feltételek hivatalos megfigyelése és ellenőrzése az alkalmazandó emberi jogi követelmények teljesítésével kapcsolatban, melyet az emberi jogi szervezetek vállalnak magukra, mind az ENSZ rendszerén belülről, mind a nemzeti és nemzetközi hivatalok részéről. Alapelve, hogy a küldetés vezetése aktívan támogassa az ilyen típusú monitoring tevékenység átlátható és elszámoltatható elvégzését, megőrizve egyúttal a bizalmas jellegét, amely szükséges a monitoring eljárások tisztességének a fenntartásához, valamint hogy ezek a hivatalok támogatásukkal szintén járuljanak hozzá a nemzeti monitoring kapacitás kiépítéséhez, és nyújtsanak képzést a személyi állomány és a fogvatartottak részére a nemzetközi követelmények értelmezéséről és alkalmazásáról.

25.4 *Az ENSZ rendszerében a partnerszervezetekkel és más nemzetközi fejlesztési hivatalokkal* – Azokban a békefenntartó műveletekben, amelyekben a többi ENSZ partnerek végrehajtanak programokat, a DPKO a kiegészítő, illetve az összehangolt módon történő együttműködésre helyezi a hangsúlyt az ENSZ rendszer partnereivel és a fejlesztő ügynökségekkel, valamint az adományozókkal. Ahol hiányoznak ezek a kiegészítő programok, a DPKO törekszik a partnerek bevonására - felismerve, hogy a börtönrendszer megszüldítése hosszú távú vállalkozás, amely nem fejezhető be a békefenntartó misszió időszakában.

E. Szakkifejezések és meghatározások

26. A következő meghatározások alkalmazandók erre a politikára és bármely ezután következő irányelvre:

26.1 *Börtönrendszer* – az országos civil büntetés-végrehajtás rendszere, amely felelős azoknak az előzetesen letartóztatott vagy elítélt személyeknek az igazgatásáért és őrzéséért, akiket jogerős ítélettel meghatározott időszakra börtönbüntetés letöltésére ítélte a hatáskörrel rendelkező bíróság, vagy a törvény által a bírói hatalom gyakorlására felhatalmazott tisztviselő, és amely felelős a közmunka programokra ítélte személyek

felügyeletéért, valamint a börtönbüntetésük letöltése előtt szabadon bocsátott személyekért.*

26.2 *Személyi állomány* – a civil börtönök, illetve börtönrendszerek terén szak tudással vagy szakmai végzettséggel rendelkező személyek. Ide tartoznak a nemzetközi vagy a hazai börtönökben a fogvatartottakkal közvetlenül foglalkozó, illetve a fogvatartottakkal közvetlenül nem foglalkozó tisztek, a szakértők és a vezetésben foglalkoztatott tisztek, akik a békefenntartó műveletek büntetés-végrehajtási alkotóelemeiben vagy a nemzeti börtönrendszerben dolgoznak.

F. Hivatkozások

Normatív hivatkozások

- A Foglyokkal való Bánásmód általánosan Elfogadott Minimális Szabályai (*ENSZ, 1955.*)
- A Fiatalkorúak Igazságszolgáltatásának Igazgatására vonatkozó általánosan Elfogadott Minimális Szabályok (*A Pekingi Szabályok*)
- Elvek Tára a Szabadságelvonással és Szabadságvesztéssel Büntetett Személyek Védelmével kapcsolatosan (*1988.*)
- Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (*1948.*)
- A Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmánya (*1976.*)

[A fenti direktíva 2005. december 8-án került aláírásra. Jelen politika érvényesülését legkésőbb 2007. december 1-jére felül kell vizsgálni.]

Fordította: Apagyiné Gáspár Jolán

* Nem foglalja magában a katonai vagy rendőri joghatóság alatt működő létesítmények igazgatását, kivéve, ahol a rendfenntartó szolgálat részeként igazgatják a hazai büntetés-végrehajtás rendszerét, amelyben azok a személyek nyernek elhelyezést, akik a hatáskörrel rendelkező polgári bíróság eljárásának alanyai voltak, amelyről korábban említés történt ebben a bekezdésben. Rendszerint nem foglalja magában a fiatalkorúak börtönrendszerét, kivéve, ahol az a felnőttkorúak országos rendszerének a részét képezi.

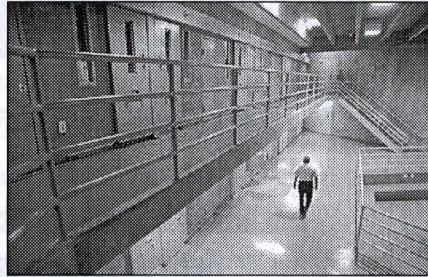
Király Klára

Hírek a börtönvilágból

Mobiltelefonok visszaszorítása jogi eszközökkel

Kalifornia államban egyre nagyobb méreteket ölt a mobiltelefon-használat a büntetés-végrehajtási intézetekben. A börtönigazgatóság azon a véleményen van, hogy az elítéltek a rádiótelefonok segítségével újabb bűncselekményeket szervezhetnek meg, vagy kábítószert, valamint újabb mobiltelefont csempészhetnek be az intézetbe.

A statisztikák szerint több mint 300 ezer elítéltről kell gondoskodni Kalifornia állam területén. A maximális biztonsági fokozatú **New Folsom** nagyrészt erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt elítélt személyeket tart fogva. Az épület látszólag teljes izolációt biztosít, mégsem lehet elkerülni a telefonok beszivárgását. Az utóbbi hat hónapban több, mint 20 mobiltelefont foglaltak le a biztonsági ellenőrzések során. A büntetések sem tartják vissza a fogvatartottakat attól, hogy pótolják az elkobzott telefonokat. A kaliforniai büntetés-végrehajtásért felelős minisztérium nyomoztatni kezdett a fegyelemsértések ügyében. Kiderült, hogy az elítéltek többnyire csak arra használják a mobilokat, hogy egymással beszéljenek, vagy képeket és sms-eket küldjenek át a másik cellába. A börtönszemélyzet szerint azonban komolyabb a helyzet, mivel az ártalmatlannak tűnő csevegések mellett egyre gyakrabban fordulnak elő a mobiltelefonokkal megszervezett szökési kísérletek is.

A kaliforniai büntetés-végrehajtásért felelős minisztérium egyetlen megoldást lát a telefonok használatának háttérbe szorítására. Álláspontja szerint csak a jogszabályok szigorítása vezethet eredményre. Colorado államban például komoly vétségnek számít, ha a fogvatartottat mobiltelefon tartáson kapják rajta. Egyelőre Kaliforniában a mobilok használata csak néhány privilégium elvesztését vonja maga után, vagy esetleg a magaviselet értékelésénél jelenik meg hátrányként. A lefolytatott nyomozás során eddig még nem találtak bizonyítékot arra, hogy a fogvatartottak a telefonok becsempészéséhez a börtönszemélyzettől kapnának segítséget.

Forrás: Cell phones in prisons by Tom Lusaka. California Sun, 2006. 01. 04.

Kábítószer-függőket kezelő egység Illinois államban

Illinois állam kormányzója bejelentette, hogy új methamphetemin részleggel bővül ki az East St. Louis büntetés-végrehajtási intézet kábítószer-függőket kezelő egysége. Hasonló kezdeményezésre kerül majd sor a Southwestern Illinois Büntető Központban is, ahol 200 főnek nyújtanak ellátást.

A 667 főt fogvatartó East St. Louis intézetben 1995 óta folyik a drogbetegek kezelése, de az államban itt került sor először a methamphetemin részleg kialakítására.

Forrás: Illinois's first prison meth unit open in E. St Louis by Kevin McDermott. Post-dispatch Springfield Bureau, 2006. 01. 05.

Namíbiában meghiúsult az óvszerek szétosztása

Az AIDS aktivisták elégedetlenségüknek adtak hangot, amikor kiderült, hogy a kormány felfüggesztette az óvszerek szétosztását a namíbiai büntetés-végrehajtási intézetekben. A döntést azzal indokolták, hogy az 1977. évi Büntető Törvénykönyv értelmében az azonos neműek közötti szexuális kapcsolat büntetendő.

Az eset kapcsán a Büntetés-végrehajtási Szolgálat volt vezetője is megszólalt, aki szerint időszerű lenne a változtatás, mivel a büntetés-végrehajtási intézetekben mindnapos a fogvatartottak közötti szexuális kapcsolat és a nemi erőszak is.

A helyzet figyelmen kívül hagyása csak azt eredményezheti, hogy növekedni fog a HIV pozitív betegek száma. Ez pedig sem az intézet lakóinak, sem pedig a kinti társadalomnak nem kedvez.

Forrás: Prison HIV prevention hindered by discriminating law by N. Mbuwne. Africa Daily News, 2005. 01. 09.

Fenygetések az interneten keresztül

A bűncselekmények áldozatai több alkalommal is jelezték elégedetlenségüket a Nyugat-Ausztráliai Börtön Szolgálatnak, mivel az elítéltek e-mailben zaklatják őket. A probléma karácsony környékén fokozódott, mivel sok elítélt küldött karácsonyi „üdvözlöt” korábbi áldozatának.

A szolgálat igazgatója elmondta, hogy a fent említett sérelmek kiküszöbölésére már működik egy e-maileket figyelő program, amely kiszűri az áldozatok nevét és címét, és nem engedi a levelek továbbítását számunkra az interneten keresztül. Az óvintézkedések ellenére sem lehet minden sértettet megvédeni, hiszen az elítéltek nagyon találékonnyak, és rendszeresen megkerülik az ellenőrzés alatt tartott levelező rendszert.

Az Ausztrál Börtönügyi Szövetség úgy gondolja, hogy meg kellene büntetni azokat az elítélteket, akik az internetet az áldozatok fenyegetésére használják. Erre azonban jelenleg nincsen lehetőség, ezért szükség lenne súlyosabb szankció kilátásba helyezésére és egy új jogszabály hatályba léptetésére is.

Forrás: Mails to the victims by Doug Bindell. Australian News, 2006. 01. 10.

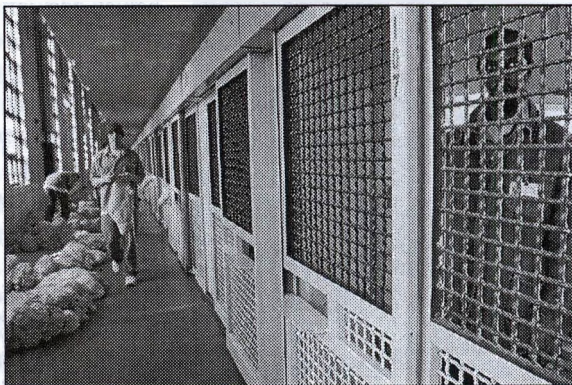
Külön szárny a homoszexuális elítélteknek

Rövid működés után bezárták azokat a New Yorkhoz tartozó **Rikers-szigeti börtön-szárnyakat**, amelyeket az előzetes letartóztatásba helyezett homoszexuálisok és transzszexuálisok számára tartottak fenn.

A speciális részlegek életre hívásának az volt az eredeti célja, hogy a szexuális orientálságuk miatt fenyegetettségben élő fogvatartottak védett környezetben legyenek elhelyezve.

Az emberi jogi aktivisták és a homoszexuálisok érdekvédelmi csoportjai nagy erővel támadták a döntést, és a diszkriminatív jellegű elhelyezés megszüntetését követelték. Kérésüket azzal indokolták, hogy a szexuális identitásuk miatt zaklatott fogvatartottak problémája már megoldódott, hiszen ezek a személyek kérhetik a magáncellában történő elhelyezést, vagy más intézetbe történő átszállítást.

Forrás: Closing jail dorm for gays by Elisabeth Nenetker. New York Times, 2005. 12. 28.

Rádiófrekvencián működő azonosító rendszer

A Virginia államban működő Marion Büntető és Kezelő Központban rádiófrekvenciával működő azonosító rendszert építettek ki, amely alkalmas a fogvatartottak nyomonkövetésére. A hálózat felállítása 600 000 dollárba került.

A Marion intézet 230 főt tart fogva, akik mindannyian súlyosabb bűncselekmény elkövetése miatt töltik büntetésüket. A kísérleti program sikeres befejeződését követően több büntetés-végrehajtási intézet is alkalmazni fogja a fenti kezdeményezést.

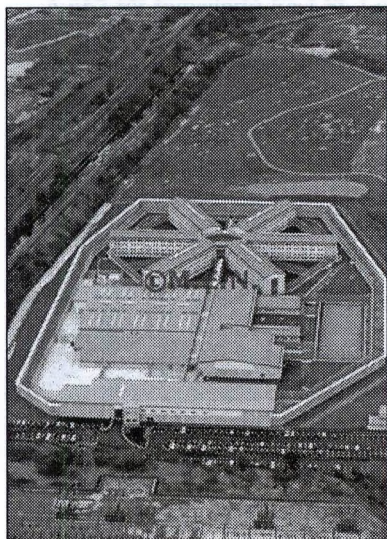
A Scottsdale székhelyű Alanco Technology cég kifejezetten börtönök számára tervezte a rendszert. Az elítéltek egy karpercet viselnek, amelyről egy speciális készülék segítségével olvashatók le az adatok. Hasonló módon működő azonosítókat tesztelnek Texasban és Oklahomában, de azokat az AirGate Technologies Inc. fejlesztette ki, és gyártja.

Forrás: Tracking system contract in Virginia prison by Ann Seal. Phoenix Business Journal, 2005. 12. 05.

A privát börtönök működésének nehézségei

Az Egyesült Királyság Börtön Szolgálat 2005-ben megvizsgálta néhány magánbüntetés-végrehajtási intézet működési hatékonyságát. Komoly kifogások merültek fel a **Forest Bank** és a Rugbyhez közel található Rye Hill intézetekkel szemben. Forest Bankben virágzik a kábítószer csempészet és a testi sértés. Az ellenőrök látogatása alatt 130 fogvatartott volt magánzárában elhelyezve.

A vizsgálatot vezető Anne Overs elmondta, hogy az Angliában és Walesben eddig meglátogatott 140 börtön közül ezen a helyen volt a legnagyobb a magáncellába zárt elítéltek száma. Az említett 130 fő nem fogadhatott látogatót sem, mivel feltételezhetően mindig a látogatási idő alatt jutottak hozzá nagyobb mennyiségű droghoz. Az 1013 főnek

helyet adó intézetben a börtönszemélyzet nagy részét az elítéltek megfélemlítették. A statisztikai jelentések szerint évente 25%-uk cserélődik ki, és keres magának más munkahelyet.

A fogvatartottak 40%-ának pozitív a kötelező drogtesztje, és az utóbbi hat hónapban 2500 alkalommal követték el komolyabb fegyelemsértést. A testi sértések nemcsak az elítéltek között gyakoriak, a börtönlakók időnként a személyzet ellen fordulnak.

Ann Overs és társai csak az épület állapotával és a tisztasággal voltak megelégedve. Az intézet igazgatója úgy véli, hogy a problémák gyökerét az intézet életében időnként fellépő pénzzavar okozza.

Forrás: Problems in privat prisons by Richard Ford. The Times Online, 2005. 12. 27.

Ausztrál elítéltek munkája a bozótűz után

Minden évben igénybe veszik ausztráliai elítélteket a bozótűzek oltása és a keletkezett károk elhárítása során. Nyugat-Victoriában az elmúlt néhány hónapban az elégett fák összegyűjtésében, és a telkek határán álló kerítések megépítésében az Ararat büntetés-végrehajtási intézet önként jelentkező elítéltejei vettek részt.

A fogvatartottakat a bozótűzek oltására tanfolyam keretében készítik fel, amely során megtanítják őket a tűz terjedését megfékezésére és a tűzoltásra. Kiképezik őket az emberek és az állatok megmentésére is. Az elítéltek eddigi munkájával és a magaviseletével az igazságügyi minisztérium nagyon elégedett.

Forrás: Prisoners help out in bushfire ravaged areas by Phil Koperberg. The Australian News, 2006. 01. 16.

High-tech börtön Hollandiában

A holland Lelystad büntetés-végrehajtási intézetben új high-tech felszerelést helyeztek el. A fogvatartottak börtönön belüli mozgása egy karperec segítségével nyomon követhető. Természetesen kamerákon keresztül továbbra is figyelhetők az elítéltek, kivételként jelentenek a hálók és a fürdőszobák.

Az elítéltek hat fős cellában kerülnek elhelyezésre, ahol minden reggel egy „érintő képernyős” monitoron kell jelezniük a napi programjukat. A fogvatartottak magukra főznek és mosnak, ezáltal a büntetés letöltése alatt sem veszítik el szabadságérzetüket.

A megfigyelő rendszer újítása az, hogy egy érzelem felismerő szoftver segítségével könnyebb megakadályozni a verekedéseket és a testi sértéseket. A cellákban elhelyezett mikrofon gyűjti be a hanganyagot, majd a számítógép folyamatos elemzést végez. Ha szükségesé válik a börtönszemélyzet közbeavatkozása, a program riadót jelez. A szakemberek sze-

rint az új rendszer működtetésével költséghatékonyabbá válhatnak az intézetek, mivel ily módon egy elítélt éjszakai felügyelete csak 125 dollárba kerül, míg a régi körülmények között ez 170 dollárt tett ki. Biztonsági okok miatt éjszaka zárva maradnak az ajtók.

Pieter Vleeming, az Európai Szervezet a Fogvatartottak Jogainak Védelméért egyik tagja óriási lehetőséget lát a kiépített új hálózatban. A fogvatartottak nagyobb nyugalommal tölthetik le a szabadságvesztés büntetésüket, csökkenni fog a stressz az intézetekben. Az önellátó rendszer pedig együtt jár az önfejlesztéssel is.

Forrás: High-tech prison to open in Netherlands by Toby Sterling. The Globe Technology, 2006. 01. 19.

Jóga a börtönökben

Az Egyesült Arab Emírátsokban található Dubai Központi Börtönben tíz napos jogatanfolyamot szerveztek az elítélteknek. A résztvevőknek naponta három órán át kellett különféle légzési- és tornagyakorlatokat végezniük. A börtön pszichológusa szerint a fenti kísérleti jellegű kezdeményezés segítségével az elítéltek megtanulnak uralkodni az érzelmeiken, és ezáltal a jövőben kevesebb stressz-oldó pirulára szorulnak majd.

A programot az Art of Living Foundation (Élet Művészete Alapítvány) finanszírozta. A harminckilenc résztvevőt véletlenszerűen választották ki az álmatlanságban szenvedő és a drogfüggő betegek közül. A börtön igazgatója elégedett az eddigi visszajelzésekkel. A tanfolyam vezetője azon az állásponton van, hogy a jóga segít a fogvatartottak gondolkodásmódjának az átformálásában és a pozitív hozzáállás kialakításában.

Forrás: Yoga offers peace of mind for prisoners by Alia Al Theeb. The Gulf News, 2006. 02. 04.

Öregedő japán börtönpopuláció

A japán börtönpopuláció lassú öregedése figyelhető meg az utóbbi egy évtizedben. A büntetés-végrehajtási intézeteknek több helyen igazodniuk kellett a 60 év feletti fogvatartottak igényeihez úgy, hogy kapaszkodókat szereltek a fürdőkbe, valamint tolószék felhajtót alakítottak ki a lépcsőházban.

A 60 év feletti bűnelkövetők száma megháromszorozódott az utóbbi 10 év alatt, ezek fele első alkalommal követett el bűncselekményt. A rendelkezésre álló adatok értelmében 2004-ben 7381 főről lehet beszélni. Az igazságügyi minisztérium szóvivője elmondta, hogy a legtöbbször erős szellemi leépülés figyelhető meg, ezért borítékok lezárásán kívül nem lehet őket más munkára alkalmazni. Nagyon fáradékonyak, így naponta csak néhány órán át képesek dolgozni.

A szakértők azon a véleményen vannak, hogy a 60 év felettek száma a jövőben is növekedni fog, mivel egyre több jövedelem nélküli idős ember él Japánban, akik a rokon kapcsolatok hiánya miatt nem számíthatnak segítségre. Számukra az egyetlen megoldás a bűnözés, hiszen a börtönbüntetés kibúvót jelent az ellehetetlenülés alól. Sokan azért választják a börtönt, mivel képtelenek finanszírozni az elengedhetetlenül szükséges egészségügyi kezelésüket, egy büntetés-végrehajtási intézetbe menekülve azonban gondoskodásra és orvosi ellátásra számíthatnak.

Forrás: Japan's prison population is aging rapidly by Mari Yamaguchi. The Sun Times, 2006. 02. 07.

Fertőző betegségek a tadzsik börtönökben

Tadzsikisztánban a nem-kormányzati szervek (NGO-k) a büntetés-végrehajtási intézetek reformját sürgetik. A változtatások bevezetését a HIV/AIDS és a tuberkulózis nagy előfordulási aránya indokolja.

2005-ben 13000 elítéltből 90 halt meg valamilyen fertőző betegség következtében. 2005. január és november között 3700 főnél állapítottak meg tuberkulózist, ez 33 %-kal több, mint az előző évben. A büntetés-végrehajtási intézetekben a fő hangsúly a biztonságon van, majd ezt követi az összes többi igény teljesítése.

Néhány humanitárius szervezet – többek között a Baptista Egyház és a Svájci Együttműködési Hivatal – évek óta küzd a fogvatartottak jogainak növeléséért és a börtönök reformjáért.

Forrás: Health reform in Tajikistan's prison by F. Kim Silver. The Guardian, 2006. 02. 14.

Eseménynaptár

(2005. december 1-jétől 2006. február 28-ig)

2005. december 1.

Az AIDS-világnap alkalmából a Jedlik Ányos Tudományos és Ismeretterjesztő Társulat tartott előadást a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben fogvatartottak számára.

A Francia Köztársaság Igazságügyi Minisztériuma, valamint Budapesti Nagykövetsége munkatársai tettek szakmai célú látogatást a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben.

2005. december 8.

A I. Pálhalmi Vallási és Felekezeti Találkozóra került sor a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben, melyen öt vallás 16 képviselője vett részt.

2005. december 9.

Dr. Shen Young Xiang, a kínai igazságügyi minisztérium helyettes államtitkára, emberi jogi különmegbízott vezetésével ötfős delegáció látogatott Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetbe.

A Hajdú-Bihar Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetbe *Dr. Bölcskei Gusztáv*, a Magyarországi Református Egyház Zsinatának lelkészi elnöke tett látogatást a Börtönlelkészi Szolgálat fennállásának 5. évfordulója alkalmából. A rendezvényen részt vett *Dr. Bökönyi István* bv. altábornagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka is.

2005. december 10.

Dr. Petrétei József igazságügy-miniszter az Emberi Jogok Napja alkalmából emlékplakettet adományozott *Dr. Heylmann Katalin* bv. o. ezredesnek, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Egészségügyi Főosztálya vezetőjének.

Dr. Petrétei József igazságügy-miniszter látogatott a Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetébe, Szirmabesenyőre, ahol nyolc, di-

gitalis középiskolában tanuló fiatalokú fogvatartott részesült jutalomban. A fogvatartottakat a miniszter egy nyelvvizsgával záruló angol nyelvű alapfokú tanfolyamra iskolázta be.

2005. december 13.

A Magyar Köztársaság igazságügy-minisztere nyugállományba vonulása alkalmából kimagasló büntetés-végrehajtási munkássága elismeréséül „Tauffer Emil-díjat” adományozott *Karkecz Lászlóné* *bv. alezredesnek*, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet Fogvatartási Ügyek Osztálya vezetőjének.

A büntetés-végrehajtás és a pártfogás együttműködését célzó „Börtönből szabadultak utógondozási és visszailleszkedését segítő rendszere” című holland-magyar projekt keretében négy holland és nyolc magyar szakember látogatott a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetbe, ahol konzultáción vettek részt.

2005. december 14.

Dr. Göncz Kinga, ifjúsági, családügyi, szociális és egészségügyi miniszter a Büntetés-végrehajtási Szervezet részére „A megújuló emberért 2005.” díjat adományozta, melyet *Dr. Bökönyi István* *bv. altábornagy* vehetett át.

2005. december 16.

Dr. Petrétai József igazságügy-miniszter ünnepélyes keretek között átadta a Budapesti Fegyház és Börtönben az intézet felújított fűtési rendszerét. A rendezvényen jelen volt *Dr. Katonáné dr. Borka Katalin* főcsoportfőnök, valamint *Dr. Bökönyi István* *bv. altábornagy*, országos parancsnok.

2005. december 17.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet intézeteiben a fogvatartottak csatlakoztak a „MikulásGyár – összefogás a rászorultakért” jótékonyági kezdeményezéshez, így *Dr. Bökönyi István* *bv. altábornagy*, a Márianosztrai, Szegedi, valamint a Kalocsai Fegyház és Börtön fogvatartottai által készített ajándéktárgyakat nyújthatott át a Magyar Vöröskereszt képviselőinek.

2005. december 24.

A Mécses Szeretetszolgálat szervezésében Alsószenttamáson, a szabadult fogvatartottak rehabilitációs központjában karácsonyi istentiszteletet tartottak, melyen részt vett *Katonáné dr. Borka Katalin* főcsoportfőnök, valamint *Dr. Bökönyi István* *bv. altábornagy*, országos parancsnok. A rendezvényen lezárásaként *Katonáné dr. Borka Katalin* főcsoportfőnök ajándékcsomagokat és adományokat nyújtott át a rehabilitációs központ lakóinak.

2005. december 25.

A hagyományoknak megfelelően **Dr. Erdő Péter** bíboros, prímás, Esztergom-budapesti Érsek celebrált ünnepi istentiszteletet 60 fogvatartott részvételével a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetben, melyen részt vett **Dr. Kondorosi Ferenc** közigazgatási államtitkár, **Katonáné dr. Borka Katalin** főcsoportfőnök, **Dr. Bökönyi István** bv. altábornagy, országos parancsnok, **Csóti András** bv. dandártábornok, az országos parancsok általános helyettese, valamint **Csere László** bv. dandártábornok miniszteri biztos is.

2005. december 30.

A Magyar Köztársaság Elnöke szolgálati nyugállományba helyezte **Kucsera Pál** bv. dandártábornokot, az Állampusztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnokát. Az intézet parancsnokává – 2006. január 1-jétől - **Csóti András** bv. dandártábornokot nevezték ki.

Dr. Petrétei József igazságügy-miniszter nyugállományba vonulása alkalmából a Büntetés-végrehajtási szervezetben több évtizeden keresztül végzett lelkiismeretes szolgálatáért, munkája elismerésül Miniszteri Elismerő oklevélben részesítette, továbbá előléptette hadnaggyá **Hegyes András** bv. főtörzszászlóst, a Büntetés-végrehajtási Dolgozók Országos Szakszervezeti Szövetsége elnökét.

A Magyar Köztársaság igazságügy-minisztere nyugállományba vonulása alkalmából, kimagasló büntetés-végrehajtási unkássága elismerésül „**Tauffer Emil Díjat**” adományozott **Martonné Farkas Rozália** bv. főtörzszászlósnak, a Nagyfa Alföld Kft. Gazdasági igazgatójának.

2006. január 1.

A Magyar Köztársaság igazságügy-minisztere kinevezte a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka általános helyettesévé **Csere László** bv. dandártábornokot, a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnokát, ezzel egyidejűleg előléptette vezérőrnaggyá.

2006. január 12.

A Büntetés-végrehajtási Intézetek, Intézmények Parancsnoki Kollégiuma a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben tartotta tisztújító közgyűlését, melyen 46 vezető vett részt. A Kollégium vezetőjéül **Kovács Tamás** bv. ezredes, a Pálhalmi Agrospeciál Kft. ügyvezető igazgatóját választották meg, a Kollégium ügyvivői **Dr.**

Kiszely Pál *bv. dandártábornok*, a Budapesti Fegyház és Börtön parancsnoka, valamint *Cseri Zoltán* *bv. ezredes*, a Fejér Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnoka lettek.

2006. január 13.

A Fiatalokorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Szirmabesenyőn *Dr. Csepeli György*, az Informatikai és Hírközlési Minisztérium politikai államtitkára kíséretében *Alun Michael*, brit iparért és régióért felelős miniszter, valamint *Nigel Hickson*, európai kereskedelmi és szabályozási főosztályvezető tettek látogatást. A vendégeket az intézetben *Dr. Bökönyi István* *bv. altábornagy*, országos parancsnok, valamint *Joó László* *bv. ezredes*, igazgató fogadta.

2006. január 24.

Dr. Petrétei József igazságügy-miniszter tett látogatást a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetben. Az intézetet *Dr. Bökönyi István* *bv. altábornagy*, országos parancsnok, valamint *Biczó László* *bv. ezredes*, az intézet parancsnoka mutatta be a vendégeknek.

2006. január 27.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet 2005. évi tevékenységét értékelő és a 2006. évi feladatait meghatározó országos értekezletét a Fővárosi Büntetés-végrehajtási III. objektumában tartották meg. A rendezvény elöljárója *Dr. Petrétei József igazságügy-miniszter* volt. Az értekezleten megfogalmazást nyert, hogy a Büntetés-végrehajtási Szervezet vezetői, irányítói tevékenységének feltételeit, lehetőségeit jelentősen javította a 2005. év folyamán a korábbi évektől eltérő, nagyságrendben aktívabb és szélesebb körű igazságügy-minisztériumi felügyelet.

2006. február 1.

A Budapesti Fegyház és Börtönben a Nemzeti Drog Fókuszpont hét munkatársa vett részt szakmai célú intézettelátogatáson, melyen jelen volt *Dr. Huszár László* *bv. dandártábornok*, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Fogvatartási Ügyek Főosztálya vezetője is.

2006. február 2.

Dr. Petrétei József igazságügy-miniszter ünnepélyes keretek között átadta a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön zárkaépületének IV. számú körletét. Az ünnepségen jelen voltak még *Katonáné dr. Borka Katalin* főcsoportfőnök, *Dr. Bökönyi István* *bv. altábornagy*, országos

parancsnok, valamint *Kránitz László* országgyűlési képviselő. A jelenlévő vendégek megtekintették az intézetet.

2006. február 7.

Dr. Spányi Antal római katolikus megyéspüspök, *Csomós József* református püspök és *Káposzta Lajos* evangélikus püspök-helyettes közreműködésével felavatták a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet sándorháza alegységének kápolnáját. Az ünnepélyes szertartást jelenlétével megtisztelte *Dr. Kisfaludy Zoltán* kabinetfőnök, *Katonáné dr. Borka Katalin* főcsoportfőnök, *Csere László* bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok általános helyettese.

2006. február 15.

A Magyar Köztársaság Elnöke érdemei elismerése mellett szolgálati nyugállományba helyezte *Dr. Bökönyi István* bv. altábornagyot, a Büntetés-végrehajtási Szervezet országos parancsnokát.

2006. február 16.

A Magyar Köztársaság igazságügy-minisztere kinevezte Büntetés-végrehajtási Szervezet országos parancsnokává *Csere László* bv. vezérőrnagyot, az országos parancsnok általános helyettesét.

2006. február 16-19.

A Nemzetközi Büntetőjogi és Börtönügyi Alapítvány „*A kriminálpolitika, a biztonság és az új magyar büntetés-végrehajtási törvénytervezet*” címmel megrendezett

éves kollokviumának a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet színházterme adott otthont. A nemzetközi kollokviumon 14 ország 27 külföldi és 32 magyar szaktekinthelye képviseltette magát. A konferencia során az Igazságügyi Minisztérium nyitófogadást adott, amelynek előljárója *Dr. Kondorosi Ferenc* közigazgatási államtitkár volt. A kollokvium során továbbá *Dr. Petrétei József* igazságügy-miniszter, *Csere László* bv. vezérőrnagy országos parancsnok, valamint *Prof. Dr. Szabó András* akadémikus, az Alapítvány elnöke mondott ünnepélyes nyitóbeszédet. Továbbá *Dr. Kondorosi Ferenc* közigazgatási államtitkár, *Dr. Gönczöl Katalin* miniszteri biztos, *Dr. Huszár László* bv. dandártábornok, *Bereczki Zsolt* bv. ezredes, *Ruzsonyi Péter* bv. ezredes tartottak előadást.

2006. február 22.

Dr. Kondorosi Ferenc közigazgatási államtitkár tett látogatást a Márianosztrai Fegyház és Börtönben, a 168 óra című hetilap munkatársaival. A vendégek megtekintették az intézetet.

2006. február 25.

A Kommunizmus Áldozatainak Emléknapja alkalmából a Politikai Foglyok Szövetsége szervezésében megemlékezést tartottak a Budapesti Fegyház és Börtön Kisfogház Emlékhelyén.

A Büntetés-végrehajtási Dolgozók Országos Szakszervezeti Szövetsége az Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatalának aulájában rendezte meg a hagyományos Foglár-bált. A bál fővédnöke *Dr. Petrétei József* igazságügy-miniszter volt.

Összeállította: Kolesza Krisztina

Dobos Sándor

Egészségterv a munkahelyi stressz ellen

(A kecskeméti bv. kezdeményezéséről)

A büntetés-végrehajtási intézetek a világon mindenhol sajátos feladatokat látnak el. A büntetőeljárás alatt állók őrzése, illetve a jogerősen elítéltek fogvatartása olyan speciális elvárásokat támaszt a börtönökben dolgozókkal szemben, amelyek nagyban elősegítik a stressz kialakulását.

Maguk a munkakörülmények is alaposan eltérnek más munkahelyektől. A büntetés-végrehajtás intézetek személyzetének beszűkült mozgástérben, fizikailag bezárva kell a feladatokat ellátnia. A büntetés-végrehajtásban dolgozók munkájukat nem csak a feletteseik, s a felügyeleti szervek állandó ellenőrzése mellett végzik, hanem munkavégzésük alkotmányossága, pontossága állandó társadalmi ellenőrzés alatt is áll.

A nagy lelki megterhelés, az állandó feszültség, a magas fokú biztonsági követelményeknek való maximális megfelelés mellett ki kell emelni, hogy a munka elvégzése során kevés a lehetőség az önmegvalósításra.

Ezeket a hatásokat és problémákat ismerte fel a Bács-Kiskun Megyei Büntetés- végrehajtási Intézet vezetése, és 2005 márciusában elkészítette az intézet Egészségtervét. Ennek célja a dolgozók munkakörülményeinek, egészségi állapotának olyan szintű javítása, amely szorosan idomul a munkájukat megszabó jogszabályok előírásaihoz, s könnyebbé teszi azok betartását.

Az Egészségterv szorosan illeszkedik a kormány által meghirdetett Egészséges Nemzetért Népegészségügyi Programhoz, amely öt nemzeti célt, ezen belül tíz kiemelt nemzeti feladatot fogalmaz meg. Ezek közül – a szürke szabott lehetőségek maximálás kihasználásával – az alábbiakhoz próbált meg csatlakozni:

- Az egészséges táplálkozás széleskörű elterjesztése.
- Az egészséges élethez szükséges mozgáskultúra fejlesztése.
- A káros szenvedélyek (túlzott alkoholfogyasztás, dohányzás, drogfogyasztás) elleni küzdelem.
- Az egészséges élethez való egyenlő esély megteremtése és megtartása.

Az intézet egy tervet dolgozott ki az egészségesebb munkahelyi körülmények megteremtésére, és 2005 augusztusában pályázatot nyújtott be az Országos Egészségfejlesztési Intézethez.

A program „Az egészségeddel Te gazdálkodsz, mi segítünk” címet kapta, jelezve, hogy a részt vevő aktív közreműködése nélkül nem lehet eredményt elérni. Már a program címe is tudatosítani szeretné, hogy az egészségünk az, amivel születésüktől kezdve magunknak kell gazdálkodniuk. Rajtunk múlik, hogy ezt megtegyük-e vagy sem.

Az Egészségterv nem hangzatos, valóságos tartalom nélküli elképzeléseket, hanem megvalósítható célokat tűz ki, felvázolja az egészséges életmód modelljét, lehetőségeket biztosítva a személyi állománynak annak megvalósítására az intézet speciális kereitei közötti.

A program mögé felsorakozott a teljes állomány, és számos külső cég, szervezet is biztosította segítőkészségéről, támogatásáról a szervezőket. Mindenki jelezte, hogy a munkát társadalmi munkában, mindenfajta térítés nélkül vállalja.

A kidolgozott program az alábbi területeket érinti:

- Munkahelyen belüli pihenődő;
- Munkaidő alatti egészséges táplálkozás;
- Munkaidő utáni sportolás, kulturálódás, művelődés;
- Munkaidő utáni pihenés.

A pályázatokat bíráló bizottság a benyújtott anyagot nagyra értékelte, és a pályázati munkát szinte maximális pontszámmal jutalmazta. A kidolgozott programot az Országos Egészségfejlesztési Intézet támogatásra alkalmasnak tartotta, és a Bács-Kiskun Megyei Büntetés- végrehajtási Intézetnek az általa igényelt maximális összeget megítélte.

De mit is jelent konkrétan a program és az a tény, hogy az intézet olyan pályázati támogatásban részesült, amelyet a személyi állomány javára fordít?

Az első és legfontosabb, hogy közösségkovácsoló hatása van a programnak, hiszen valamennyi dolgozó számára – kortól, nemtől, beosztástól, rangtól függetlenül – biztosítottak a csoportos programok.

Ezek keretében lehetőség lesz sportrendezvények, múzeum-, planetárium-, színház- és mozi-látogatások közös megszervezésére. Az intézmények kedvezményes belépőket, jegyeket biztosítanak, melyek ellenértékét a bv. intézet pályázati támogatásból fedezi. A családi programok a dolgozók családtagjai részére is lehetőséget nyújtanak a szabadidő egészséges és kulturált eltöltésére.

A programra jelentkezők, szintén a pályázati támogatás révén, kedvezményes uszodabérleteket kapnak, amelyet – reményeink szerint – csoportosan ki is használnak a felújításra és berendezésre kerülő kondicionáló teremmel együtt.

A folyamatos orvosi és pszichológiai kontroll nemcsak a napi problémák feltárásában, megoldásában, de az egészséges életkép kialakításában segít. Az egészség fenntartását elősegíti az is, hogy a dolgozók munkahelyükön napi szinten jutnak gyümölcsökhöz, tejtermékekhez.

Utolsóként említjük, de jelentősége ennél sokkal nagyobb, hogy valamennyi résztvevő az éves szabadságát valódi pihenést nyújtó helyen töltheti el. Családonként kapnak lehetőséget a dolgozók, hogy a Mátrában pihenjenek, regenerálódjanak, amelynek költségei szintén az intézet fedezi a pályázati támogatásból.

Úgy vélem, intézetünk pályázati sikere más intézeteknek is követendő például szolgálhat. Elért eredményünk azt mutatja, hogy merni kell nagyot álmodni, mert érdemes.

Aleku Mónika

Európai büntetés-végrehajtási jog

Ez év elején jelent meg Dr. Vókó György professzor – a Legfőbb Ügyészség osztályvezető ügyésze, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának tanszékvezető egyetemi tanára, valamint a Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Karának egyetemi tanára – legújabb monográfiája *Európai büntetés-végrehajtási jog* címmel a Dialóg Campus Kiadó gondozásában. A szerző különböző hivatásainak, munkaköreinek felsorolását azért tartom kiemelten fontosnak, mert ez is utal a tudományos munkákra oly ritkán jellemző szintézisre, amely a szerző tudományos-elméleti háttere és gyakorlati tapasztalata révén valósul meg a tankönyv oldalain.

Dr. Vókó György jelen művét hézagpótló és úttörő alkotásként jellemzi. Ez a lényegre törő megállapítás igaz, de további árnyalást igényel, s a mű unikumának megragadásához a fenti jelzők bővebb kifejtése indokolt.

A büntető anyagi, eljárási és végrehajtási jog harmonizációja az európai integráció egyik legkésőbb megkezdődött folyamata, azonban napjainkban egyre határozottabban körvonalazódik az európai büntetőjog jogterülete. Bár létében sokan kételkednek – egyesek annak tudományos mivoltában is – nem kérdéses, hogy a különböző nemzetközi szervezetek egyre nagyobb számban alkotják a büntetőjogi vonatkozású egyezményeket, amellyel párhuzamosan az azok ismerete, valamint rendszerezése iránti igény is egyre inkább fokozódik. Másfelől a jogi szabályozás tárgyának azonossága megköveteli, ha nem is az egységes, de a funkcionálisan azonos büntetőjogi szabályozást az országok között. A funkcionális azonosság megteremtése pedig nem nélkülözheti a közös elméleti alapok, rendezőelvek kidolgozását.

Ezen a téren sem az európai, sem a hazai büntetőjogi diszciplínák világa nem bővelkedik tudományos munkákban. A szerző legújabb tankönyve tehát mindamelllett, hogy magas színvonalon és tudományos igénnyel pótolja ezt a hiányt, egyfajta „vázlatot” is nyújt a további kutatások lehetséges irányaira vonatkozóan. „Ha továbbgondolásra, további tudományos kutatásra késztet, elérte a célját”- derül ki az Előszó soraiból is.

Az európai szakirodalom egyetlen hasonló vonatkozású, német nyelvű egyetemi tankönyv megjelenéséről ad számot. Tavaly áprilisban született meg ugyanis Bernd Heckernek – a giesseni Justus Liebig Egyetem egyetemi tanárának – Az európai büntetőjog (Europäisches Strafrecht) című műve a Springer Kiadó gondozásában. Dr. Vókó György monográfiája tehát európai viszonylatban is az első olyan tudományos munka, amely az integráció aspektusából a teljesség igényével mutatja be és elemzi a büntetés-végrehajtási jog speciális és komplex jogterületét.

A büntetés-végrehajtási jog fontos szerepe az emberi jogok védelmét kiemelt helyen kezelő Európai Közösségben nem igényel hosszas magyarázatot, hiszen – ahogyan arra a szerző is rámutat – „az emberi jogok sok olyan jogot tartalmaznak, amelyek a büntetőjoghoz, a büntetőeljáráshoz és a büntetés-végrehajtáshoz kötődnek. Az emberi jogok között megjelenő büntetőjogra vonatkozó szabályok a nemzeti büntetőjog és büntetés-végrehajtási jog oldalán büntetőjogi alapelvként jelennek meg, amelyek áthatják az adott nemzeti jogrendszer egészét”. Dr. Vókó György ebben az összefüggésben ragadja meg például az elítéltek jogainak és kötelezettségeinek rendszerét, de ez a szemlélet hatja át a monográfia egészét is. A teljesség igényéről tanúskodik, hogy az emberi jogokkal kapcsolatos legfontosabb dokumentumok vonatkozó cikkelyeit is megtalálhatjuk a tankönyv oldalain.

A szerző szakmai kiválóságáról tanúskodik, hogy a jogterület cizelláltan bemutatott minden specialitása mellett sem veszik el a részletekben. Egységes szerkesztési elvek mentén, átfogó összefüggések mellett elemzi az Európa Tanács, az Európai Emberi Jogi Bíróság – korábban Bizottság –, az Európai Közösségi Bíróság joggyakorlatát, az Európa Tanács nemzetközi egyezményeit, a Miniszterek Tanácsa ajánlásait, az Európa Tanács kínzás és más kegyetlen, embertelen, megalázó büntetések vagy bánásmódok megelőzésére alakult bizottsága (a továbbiakban: CPT) gyakorlati állásfoglalásait, ajánlásait, figyelemmel az európai uniós szabályokra és határozatokra is.

A feldolgozott joganyag terjedelmes mennyiségére tekintettel az átláthatóság megteremtését számos didaktikai szempont segíti. Az Előszót, majd a Bevezetést követően a mű tizennégy fejezetre tagolódik, amelyek mindegyike több címre oszlik, a fejezeteket pedig Utószó zárja. A tankönyv utolsó oldalait – a szakmai igényesség jeleként – a kapcsolódó jegyzetek, különböző mellékletek, táblázatok, nemzetközi egyezmények, határozatok, ajánlások, jogszabályok gyűjteménye, a jogesetek névmutatója, a szakkifejezések magyarázata, valamint részletes irodalomjegyzék és egyéb felhasznált források jegyzéke tölti ki.

Az első két fejezetet az „európaizálás” szellemének szenteli a szerző. Az első fejezetben az európai integráció történetét mutatja be, értelemszerűen annak igazságügyi és belügyi vonatkozásaira fektetve hangsúlyt, a második fejezetben pedig – *Az európai büntetés-végrehajtási jog meghatározása* cím alatt – az új jogterület dogmatikai alapjait ismerteti.

A harmadik fejezet a már említett emberi jogi konstellációban elemzi az elítéltek és a felelősségre vonás hatálya alatt állók jogi helyzetének rendszerét, az eredeti jogforrás-szövegek pontos megjelölésével és jogesetek bemutatásával. „Az elítéltek jogi helyzete ugyanis kifejezi az egész büntetés-végrehajtási rendszer lényegét és egyben szintjelzője a jogállamiságnak is” – írja Dr. Vókó György. A szerző arra is rámutat – további kutatásokra ösztönözvén az olvasót –, hogy a jogi helyzetre vonatkozó szabályozás Európában nem tekinthető lezártnak, „hiszen a jogállamiság és az emberi jogok kiteljesedésének folyamata sem lezárt, állandó fejlődésben van, az újabb és újabb felismerésekkel szükséges folyamatos gazdagítása”. A fejezet 2. pontjában az Európai Unió és az Európa Tanács által elismert és kinyilvánított jogok, szabadságok és elvek egyedi és újszerű csoportosítását ismerheti meg az olvasó.

A IV. fejezettől a IX. fejezetig a szabadságvesztés végrehajtásának, ennek kapcsán pedig a büntetés-végrehajtási intézetek vonatkozó igazgatási, illetve végrehajtási, foglalkoztatási kérdéseinek, feladatainak, valamint szakmai és egyéb eszközeinek és követelményeinek részletező elemzése a gyakorlatban dolgozók szakmai érdeklődését is kielégíti.

A X. és a XI. fejezet a büntetőügyekkel kapcsolatos igazságszolgáltatás eljárási szabályairól és európai szerveiről szól. Az eljárási szabályok keretében olyan fontos jogintézményeket interpretál a szerző, mint például a büntetés-végrehajtás átadása-átvétele, a kiadatás, az elkobzás, amelyek az országok közötti bűnügyi együttműködés sine qua nonjai. A mű jól alkalmazhatóságát segíti, hogy a logikailag tiszta dogmatikai elemzéseket a gyakorlatban felmerülő eljárási praktikumok bemutatása oldja, így ötvözve az elméleti és gyakorlati szemléletet.

Az utolsó három fejezet az európai büntetés-végrehajtási jogi szabályok – ideértve a pszichiátriai kezeltekre, a fiatalkorúakra, a nőkre, valamint az idegenrendészet hatálya alá tartozókra vonatkozó speciális szabályokat is – érvényesülését elemzi. Ennek keretében a szerző nemcsak, hogy hangsúlyt fektet a CPT működésének bemutatására, hanem – a jogirodalomban először – tudományos igénnyel dolgozza ki a Szervezet ellenőrzési tevékenysége során keletkezett normákat. A szerző a CPT magyar nemzeti összekötőjeként a téma legkompetensebb hazai szakértőjének tekinthető, így ez a rész sem nélkülözi a „tudós és szakember” dualizmusának szerves egységét.

Ez az elméleti és gyakorlati kettősség természetes módon érezteti hatását a monográfia stílusán, nyelvezetén, tekintettel a potenciális olvasók különböző igényeire is. A monográfia a tudományos munkák elengedhetetlen kellékeinek (például a terjedelmes, nagy számú idegen nyelvű tanulmányt tartalmazó irodalomjegyzék, a feldolgozott jogesetek névmutatója, az egyes szakkifejezések magyarázata stb.) felvonultatása mellett is megfelelően tagolt, szerkezete logikailag könnyen áttekinthető.

A Bevezetésben leírtak szerint pedig művét a szerző maga sem csak a jogászok szűk rétegének szánta. Erre utal, hogy egy-egy szakterület feldolgozásakor célja a

téma forrásanyagának bemutatásával segítséget nyújtani az új jogintézmények, eljárások, jogok és kötelezettségek között való eligazodáshoz, „úgy a büntetés-végrehajtási joggal foglalkozóknak, mint az egyetemi, főiskolai hallgatóknak, szélesítve tájékozottságukat és látókörüket”.

A fentiekből is kiviláglik, hogy a monográfia átgondolt szerkesztő- és alapos kutatómunka eredményeként jött létre. A külföldi szakirodalomban való jártasságra utal a tankönyv több fejezete is, különösen az emberi jogok katalógusának részletes tárgyalása.

Az emberi jogok által megtestesített *szabadság* feltételezi a biztonságot, hiszen „szabadságot csak biztonságos és félelem nélküli környezetben lehet gyakorolni”. A biztonság széleskörű megvalósítása érdekében az igazságszolgáltatás terén – tudomásul véve annak mély társadalmi beágyazottságát és országonkénti eltéréseit – a tagállamok közötti teljes kooperációra kell törekedni. Ehhez elengedhetetlenül szükséges – az Európai Emberi Jogi Konvenció szabályait és az Európai Emberi Jogi Bíróság gyakorlatát alapul véve – a mindenki számára történő azonos garanciák biztosítása. Ezért megvalósítandó feladat a kommunikáció, az információáramlás mechanizmusának megkönnyítése, a jogsegéllyel kapcsolatos eljárások kiépítése stb., amely intézkedések előre vetítik egy európai egységes igazságszolgáltatási térség kialakítását. Ez az Európai Unió keretében folyó elméleti alapozó munka és normaalkotási folyamat egy új jog- és tudományterület kiformálódása felé mutat, amelynek kialakításához a szerző jelen könyve az elsők között járul hozzá.

Deák Ferenc István

Ajánló

Ábránd-Ágynemű KFT. és jogelődjének 50 éves története, 1955-2005. Szerk. Vojtovics Gábor. Sátoraljaújhely. Ábránd-Ágynemű Kft. 2004. 98 oldal. Ár nélkül.

A magyar büntetés-végrehajtási intézetek és gazdasági társaságok történetét feldolgozó kiadványok száma örvendetesen megnőtt az elmúlt években. Tény, hogy több intézet és gazdasági társaság megalakulásának jubileumát ünnepelte a közelmúltban, köztük tartozik az Ábránd-Ágynemű Kft. is.

Dr. Matiz János ügyvezető igazgató bevezetőjét követően a kötet tartalma nyolc fejezetre oszlik. Az első fejezet a hazai börtönügy, s ezen belül a fogvatartottak foglalkoztatásának rövid történetét foglalja magába. A második anyagrészt a Sátoraljaújhelyi Fehérneműgyár tevékenységét 1955-től 1994-ig tekinti át. Külön fejezet szól a Fehérneműgyár 1993-1994-ben bekövetkezett átalakulásáról, kft-vé válásáról. Ezt követően a gazdasági társaság tíz éves munkájáról olvashatunk. Az Ábránd-Ágynemű Kft. jelenlegi helyzetét bemutató fejezet a termelési tevékenységeket állítja középpontba (mint ismeretes: a kft. ma már nemcsak fehérnemű-, hanem cipővarrással is foglalkozik), de kitér a hazai textiliparban bekövetkezett kedvezőtlen változásokra is. Egy rövid nemzetközi kitekintést tartalmazó, illetve egy a múltat és a jelent képekben megjelenítő anyagrészt követően a könyv utolsó fejezete a gazdasági társaságnál, illetve jogelődjénél dolgozók névsorát teszi közzé.

A színes képekkel és grafikonokkal illusztrált kiadvány sokoldalúan mutatja be a Sátoraljaújhelyen folyó fogvatartotti munkáltatás, foglalkoztatás történetét, s ezen keresztül a magyar büntetés-végrehajtás elmúlt ötven évének egy fontos szeletét.

Györgyi Kálmán ünnepi kötet. Györgyi Kálmán 65. születésnapjára. Szerk. Gellér Balázs. Bp. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2004. 639 oldal. (Bibliotheca Iuridica. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának tudományos kiadványai. Libri Amicorum 11.) 4725 Ft.

Györgyi Kálmán jogász pályája során e hivatás minden jelentősebb területén tevékenykedett, kiemelkedő tisztségeket töltött és tölt be. AZ ELTE Állam- és Jogtudományi Karának dékán-helyettese, majd dékánja volt, tíz éven át a Magyar Köztársaság Legfőbb Ügyészeként dolgozott, jelenleg pedig az Igazságügyi Minisztérium miniszteri biztosaként az új Btk. kodifikációját vezeti. Mindez idő alatt egyetemi oktatóként a hallgatók ezreivel ismertette és szeretette meg a büntetőjogot.

A könyvben nemcsak a tanítványok, hanem a büntető jogtudomány és gyakorlat legnevesebb képviselői tisztelegnek a II. világháború utáni magyar büntetőjog egyik legkiemelkedőbb tagja előtt. A kötet, amely Györgyi Kálmán publikációinak kivonatos jegyzékét is közli, harmincnégy tanulmányt tartalmaz a szerzők ábécé szerinti sorrendjében. Ezek közül – vállalva a szakbarbarizmus vádját – csak azokra térünk ki, amelyek leginkább kötődnek a börtönügyhöz.

Bár nem szorosan büntetés-végrehajtási vonatkozású, témájánál – a kábítószer-elleni közdelem az Európai Unióban – fogva mégis szakmánk elsődleges látókörébe tartozik Lévay Miklós tanulmánya. Lőrincz József dolgozata a „Büntetőpolitika és a büntetés-végrehajtás konzekvenciái az ezredfordulón” címet viseli. A szerző először a 90-es évek büntetőpolitikai irányait és azok hatását a büntetés-végrehajtásra elemzi, majd az egyes országok, országcsoportok büntetés-végrehajtását jellemzi, végül összegző megállapításokat tesz. Vóó György tanulmánya a büntető határozatok teljesülésével kapcsolatos időszerű kérdéseket tekinti át. A hazai helyzetet elemző írás számos nemzetközi utalást tartalmaz.

Lyons, Lewis: A büntetés története. Bp. Magyar Könyvklub. 2005. 192 oldal. 3990 Ft.

Egyes történeti források szerint a büntetés egyidős az emberi társadalommal. Az viszont, hogy az egyes korokban mi számított bűnnek, s hogy milyen büntetést róttak ki az elkövetőre, rendkívül változatos képet mutat.

A könyv két fő részből áll. Az első négy fejezet történelmi nézőpontból tekinti át a büntetés fontosabb elméleti és gyakorlati irányvonalait úgy, ahogyan azt az első európai, közel-keleti és ázsiai civilizációk megalapozták, és amelyek a modernkori törvénykezés és büntetés fundamentumát képezik. Az utóbbi négy fejezet a négy legfontosabb büntetési módot tárgyalja: a bebörtönzést, a testi fenyítést, a halálbüntetést és a kínzást, mely utóbbi egykor fontos részét képezte a bírósági eljárásnak, illetve amelyet még napjainkban is – jóllehet kevésbé látható módon – eszközként használnak szerte a világon.

A kötet tehát korántsem a börtönbüntetés kialakulását és történetét állítja középpontba, de például teret szentel a büntetés szemléletét gyökerestül átalakító nagy egyéniségek – Cesare Beccaria, Jeremy Bentham és Michel Foucault – munkásságának is. Kitér napjaink börtönrendszereinek ismertetésére, főként az Amerikai Egyesült Államokéra, továbbá az alternatív büntetések világszerte tapasztalható térnyerésére.

A kiadvány elsősorban a ma különösnek és kegyetlennek tartott büntetési módszerek – a pellengéértől a villamosszépig – bemutatására törekszik, így az érdeklődők széles tábora számára számíthat. A reprezentatív kiállítású kézikönyv ugyanakkor – elsősorban kiváló képanya révén – rendkívül sok információt tartalmaz.

Nagy Ferenc: Tanulmányok a Btk. általános részének kodifikációjához. Bp. HVG-ORAC. 2005. 382 oldal. 4725 Ft.

Az anyagi büntetőjogi reformhoz kapcsolódó, a közelmúltban – főként a Büntetőjogi Kodifikáció című folyóiratban – megjelent és néhány új tanulmányát adta közre ebben a kötetben Nagy Ferenc, a neves szegedi jogászprofesszor.

A négy fő részre tagolt tanulmánygyűjteményben a szerző áttekinti az elmúlt tíz év büntetőjogi kodifikációjának alakulását, a bűncselekménytani témák közül a bűncselekmény törvényi fogalmát, a bűncselekmények súlyosságuk szerinti felosztását, a büntethetőségi akadályokat, a jogos védelem, a bünszövetkezet, a végszükség és a vegyes bü-

nösségü bűncselekmények büntetőjogi megítélésének kérdéseit. A könyv harmadik és negyedik része szankciótani tanulmányokat tartalmaz az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésről, a büntetés-végrehajtás részbeni felfüggesztéséről, a veszélyes visszaesők biztonsági őrzéséről, a közérdekű munkáról, a vagyonekbobzásról és több büntetés-végrehajtási kérdésről.

Nagy Ferenc az egyes témákat, jogintézményeket jog-összehasonlító nézőpontból tárgyalja, amelyben az európai uniós kitekintés mindig szerepel, ugyanakkor a gyakorlati jogalkalmazás kérdései is nagy súllyal jelennek meg a kötetben.

A korszerű, az anyagi büntetőjog legújabb trendjeit és gyakorlatát bemutató kiadvány nemcsak a gyakorló jogászok érdeklődésére számíthat, hanem részletes elemzéseivel, közérthető stílusával a joghallgatók számára is nagyban megkönnyítheti a büntetőjog általános részének elsajátítását.

Tanulmányok I. (Összeáll. és szerk. Kalmár Tibor, Kocsis Mihály). Bp. Biztonságos Magyarországért Közalapítvány. 2005. 360 oldal. (BMK kiskönyvtár 1.) Ár nélkül.

A Biztonságos Magyarországért Közalapítvány úgy döntött, hogy az alapítvány tudományos pályázataira beérkezett anyagok közül a legjobbakat, legsikerültebbeket könyvsorozatban teszi közzé.

A Dr. Hegedüs András BM bűnmegelőzési főcsoportfőnök előszavával megjelent első kötet kilenc tanulmányt tartalmaz, amelyek a legváltozatosabb témákban íródtak. Bombolya Gyula dolgozata a regionális bűnmegelőzési társulások létrehozásának feltételeivel foglalkozik. A Börzsönyiné Kiricsi Szilvia, Bíró Zoltán szerzőpáros tanulmánya azt vizsgálja, hogy Vas megye objektív biztonsága (bűnügyi helyzete) és a lakosság szubjektív biztonsága hogyan alakult az Európai Unióhoz történő csatlakozás hatására. Cserép Attila dolgozata a pécsi közösségi rendőrség megvalósításának lehetőségeit tárgyalja. Francsics Ottó írása a Heves városban és vonzáskörzetében létrejött bűnmegelőzési összefogás eredményeit teszi közzé. Jármű Tibor tanulmánya a Zempléni Községi Bűnmegelőzési Program tapasztalatait elemzi. Kuti Erika írása a Kiskőrösön és környékén megvalósuló bűnmegelőzés lehetőségeit vizsgálja át a családon belüli erőszak tükrében. Nádasiné Nemesi Erzsébet dolgozata a gyermek- és ifjúságvédelem, illetve a bűnmegelőzés kapcsolatrendszerét tekinti át. Pásztor Miklósné tanulmánya az áldozatvédelmet állítja középpontba. Végül Pödör Andrea írása a térinformatikai rendszerek bűnmegelőzési szerepét húzza alá.

Összegzésként elmondható, hogy a kötet figyelemre méltó tudományos elemzéseket tartalmaz a bűnmegelőzés számos terepével kapcsolatban.

Tanulmányok II. (Összeáll. és szerk. Kalmár Tibor, Kocsis Mihály). Bp. Biztonságos Magyarországért Közalapítvány. 2005. 516 oldal. (BMK kiskönyvtár 2.) Ár nélkül.

Mint ismeretes: a 2003-ban a Parlament által elfogadott hazai Bűnmegelőzési Stratégia számos állami és civil szervezet – így a büntetés-végrehajtás – tevékenységét is jelentősen befolyásolja.

A BMK kiskönyvtár sorozat második kötete hét, többségükben viszonylag nagy terjedelmű tanulmányt közöl. Bíró Gyula a Debreceni Egyetemi Polgárőrség megalakulásáról, a bűnmegelőzésben betöltött szerepéről, feladatairól ír. Borai Ákos a prostitúció hazai szabályozását vizsgálja a bűnmegelőzés aspektusából. Dános Valér arra keresi a választ, hogy a települési önkormányzatok és a civil szervezetek milyen szerepet tölthetnek be a helyi közbiztonság megteremtésében. Pásztor Miklósné a gyermek- és serdülőkori eltűnésekkel kapcsolatos tapasztalatokat elemzi. Rosta Andrea témája a fiatalkori bűnözés megelőzése. (A tanulmány alapjául szolgáló kriminálszociológiai vizsgálat a fiatalkorú bűnismétlők körében Tökölön és Szirmabesenyőn készült.) Tamáska Máté az urbanizáció és a bűnözés kapcsolatát tárgyalja Szegeden végzett összehasonlító kutatásai alapján. Tóth Erika és szerzőtársai (Battonyai Boglárka és Csonka Dániel) – a pártfogó felügyelet tevékenységére fókuszálva – a civil és állami szervezetek együttműködésének lehetőségeit elemzik. A szerzők szerint javasolt változtatásaik nem igényelnének jelentős költséget, a humán erőforrás teljesítménybeli növekedése mégis nagyfokú produktivitást biztosítana.

A BMK kiskönyvtár sorozat első két kötete azt bizonyítja, hogy a Biztonságos Magyarországért Közalapítvány Kuratóriuma által kiírt pályázatok sikeresek voltak, lehetővé tették, hogy egy jelentős szellemi potenciál halmozódjék fel a bűnmegelőzés témakörében.

*(Válogatás a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság
Szakkönyvtára legújabb szerzeményeiből)*

PRISON REVIEW

Professional and scientific bulletin of the Hungarian Prison Service

Appears quarterly * Volume 25, Number 1

CONTENTS

CONFERENCE

- 1 János Goják: The religious-ethical dimension of crime and punishment
- 11 Ferenc Kondorosi: The reform of criminal policy
- 17 György Vókó: Crime and sentence – the means and possibilities of criminal law to counter crime
- 27 Erzsébet Hatvani: The Probation Service and the social reintegration of offenders
- 33 Miklós Hajdú: Possible ways of spiritual care in the prison system
- 37 Barna Mezey: Prison systems and prison architecture in the turn of the century
- 43 Tibor Zinner: Cases against the law
- 47 József Estók: The Sátoraljaújhely Strict and Medium regime Prison is 100 years old
- 53 Géza Soós: The role of informatics in the improvement of the Prison Service

---

WORKSHOP

- 65 Mónika Aleku – Sándor Csordás – József Pacsek: The current situation of the employment of prisoners and possible programs for prisoners
- 79 József Krizsán: The EQUIP method

OUTLOOK

- 89 Corrections in UN Peace-keeping Operations
- 99 Klára Király: News from the prison world

IN BRIEF

- 105 Calendar of events
- 111 Sándor Dobos: Health plan against stress at the workplace

---

BOOKSHELF

- 113 Mónika Aleku: European law on the enforcement of sentences
- 117 Ferenc István Deák: Reference

JUSTIZVOLLZUGS-RUNDSCHAU

Fach- und Wissenschaftliche Zeitschrift des ungarischen Justizvollzuges

Erscheint vierteljährlich * Erster Band des Fünfundzwanzigsten Jahrgangs

INHALT

KONFERENZ

- 1 János Goják: Die religiös-moralische Dimension der Schuld und der Buße
- 11 Ferenc Kondorosi: Reform der Strafpolitik
- 17 György Vókó: Schuld und Strafe – Mitteln und Möglichkeiten der Justiz für das Zurückdrängen der Kriminalität
- 27 Erzsébet Hatvani: Die Bewährungshilfe und die soziale Reintegration der Straftäter
- 33 Miklós Hajdú: Die Möglichkeiten der Gefängnis-Seelsorge im Justizvollzug
- 37 Barna Mezey: Gefängnis-systems und Gefängnisbau um die Jahrhundertwende
- 43 Tibor Zinner: Gesetzverletzende Prozesse
- 47 József Estók: Die Justizvollzugsanstalt Sátoraljaújhely ist 100 Jahre alt
- 53 Géza Soós: Die Rolle der Computertechnik in der Entwicklung der Justizvollzugsorganisation

WORKSHOP

- 65 Mónika Aleku – Sándor Csordás – József Pacsek: Die jetzige Situation der Gefangenenbeschäftigung und Programm-Möglichkeiten
- 79 József Krizsán: Die EQUIP-Methode

AUSBLICK

- 89 Die Unterstützung des Justizvollzugs in den Friedens-Operationen der Vereinten Nationen
- 99 Klára Király: Nachrichten aus der Gefängniswelt

IM KURZEM

- 105 Kalender
- 111 Sándor Dobos: Gesundheitsplan gegen den Arbeitsstress

BÜCHERREGAL

- 113 Mónika Aleku: Europäisches Justizvollzugsrecht
- 117 Ferenc István Deák: Empfehlung

TARTALOM

KONFERENCIA

- 1 Góják János: A bűn és a bűnhődés valláserkölcsei dimenziója
- 11 Kondorosi Ferenc: A büntetőpolitika reformja
- 17 Vókó György: Bűn és büntetés – a büntetőjog eszköztára és lehetőségei a bűnözés visszaszorítására
- 27 Hatvani Erzsébet: A Pártfogói Felügyelői Szolgálat és a bűnelkövetők társadalmi reintegrációja
- 33 Hajdú Miklós: A börtönpasztorizáció lehetőségei a büntetés-végrehajtásban
- 37 Mezey Barna: A börtönrendszerek és a börtönépítészet a századforduló idején
- 43 Zinner Tibor: A törvénysértő perek
- 47 Estók József: 100 éves a Sátoraljaujhelyi Fegyház és Börtön
- 53 Soós Géza: Az informatika szerepe a Büntetés-végrehajtási Szervezet fejlesztésében

---

MŰHELY

- 65 Aleku Mónika–Csordás Sándor–Pacsek József: A fogvatartottak foglalkoztatásának és programlehetőségeinek jelenlegi helyzete
- 79 Krizsán József: Az EQUIP módszer

KITEKINTÉS

- 89 A büntetés-végrehajtás támogatása az ENSZ békefenntartó műveleteiben
- 99 Király Klára: Hírek a börtönvilágból

RÖVIDEN

- 105 Eseménynaptár
- 111 Dobos Sándor: Egészségterv a munkahelyi stressz ellen

KÖNYVESPOLC

- 113 Aleku Mónika: Európai büntetés-végrehajtási jog
- 117 Deák Ferenc István: Ajánló

A Büntetés-végrehajtási Szervezet 2005. évi tevékenységét értékelő és a 2006. évi feladatait meghatározó országos értekezlete

A Nemzetközi Büntetőjogi és Börtönügyi Alapítvány „A kriminálpolitika, a biztonság és az új magyar büntetés-végrehajtási törvénytervezet” címmel megrendezett éves kollokviumának szintén a Fővárosi Bv. Intézet színházterme adott otthont.

